

84(2P=БАЛК)
С 585
С 27398

СОЗАЙЛАНЫ АХМАТ

СОЗАЙЛАНЫ АХМАТ

САЙЛАМА
ЧЫГЪАРМАЛА

ЭКИТОМЛУКЪ

БИРИНЧИ ТОМУ — МАЛКЪАР ТИЛДЕ
ЭКИНЧИ ТОМУ — ОРУС ТИЛДЕ

ИЗБРАННЫЕ
ПРОИЗВЕДЕНИЯ

В ДВУХ ТОМАХ

ПЕРВЫЙ ТОМ — НА БАЛКАРСКОМ ЯЗЫКЕ
ВТОРОЙ ТОМ — НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

НАЛЬЧИК — 2001
ГОСУДАРСТВЕННАЯ
(НАЦИОНАЛЬНАЯ) БИБЛИОТЕКА
Кабардино-Балкарской Республики
г. Нальчик, ул. Ногмова, 42

СОЗАЙЛАНЫ АХМАТ

САЙЛАМА
ЧЫГЪАРМАЛА

ЭКИТОМЛУКЪ

БИРИНЧИ
ТОМ

НАЗМУЛА
ПОЭМАЛА

«ЭЛЬБРУС» • 2001

84(2P-Балк)

с 585

© $\frac{4702100200-025}{М 125(03)-2001}$ 2001

ISBN 5-7680-1614-7

© Созайланы А. С., 2001

Битеу кыралгъа белгили поэзиябызда бюгюн-
люкде фахмулу жаш назмучула бардыла.

Созайланы Ахмат аскерде кзулукъ этгенди,
университетни филология факультетин бошагъан-
ды, иги билими барды. Ахмат эки китап чыгъар-
гъанды. Ишни бек башы уа — ол фахмулуду, аны
бирсилеге ушамагъан хаты барды. Башхалыгъы
жылдан-жылгъа ёсе барады. Алай бла кесини энчи
сёзюн айтыргъа кюлундан келеди. Мен ангыла-
гъандан, жазыу ишде ол шартла баш магъананы
тутадыла.

Таулу жашны назмулары энди орус тилге кё-
чюрюлгендиле. Айхайда, Созай улуна, бизге ди
ол — улуу ишди. Орус тил — дуниягъа айтылгъан
поэзияны тилиди. Созайланы Ахмат аны иги ангы-
лагъанына толу ийнанама.

Къули Къайсын

«Литературная Россия» газет,
3 ноябрь, 1972 ж.

Багъалы Ахмат, сени «КЮН АУАНАЛА-
РЫНГЫ» алдым, окзудум. Атын кзалай тап ата-
гъанса! Энди фахмунг бизни къарындашла этди.
Тюбешген да этербиз, кёрюшген да этербиз. Сени
билгениме бек кзууандым!

Эдуардас Межелайтис

Литваны халкъ поэти, Социалист

Урунууну Жигити

Созайланы Ахматха жазгъан
къагъытындан, 1979 ж.

КЮНЮМЮ ДА, КЕЧЕМИ ДА КИТАБЫ

Кюнюмю да,
Кечеми да китабы,
Ишледим сени,
Таулу, бар кючюн жыйып,
Юй ишлегенча.

Сёзлерими
Сылап, сыйпап, сайлап,
Салдым тизгинлеге,
Ташны
Жарашдыргъанча хунагъа.

Ишледим сени,
Башым агъара,
Берчли бола къолларым,
Кюнюмю да,
Кечеми да китабы.
Ишледим сени,
Жарыкъ болсун бу жерде деп,
Сен бийиклеге ёрле деп.

Жаздым сени,
Бир инсанга жарарса деп,
Къарыусузгъа къарарса деп.
Жаздым сени,
Мени бетим ачыкъча,
Сени бетинг да
Ачыкъ болур деп,
Сени окъуй,
Биреу къайгъыларындан солур деп.

Кюнюмю да,
Кечеми да китабы,
Сёзлеринг
Жауун тамычылача
Тюшсюнле чаллыкъгъа,

Тизгинлеринг
Кюн таякълача
Ётсюнле сабаннга.

Къонакъны сюймегенни
Босагъасы — бийик,
Эшиги — гам болады,
Сени чомартлыгъынгы уа
Жолоучула сынасынла,
Инша Аллах, сенде
Ахшы ишле къуралсынла.

Къарыусуз къарт
Сенде ышыкъ тапсын дейме,
Ёксюз сабий
Сенде бурху къапсын дейме.

Ауругъанны сау этер
Онг мажарсанг,
Жалгъан дунияны керти этер
Танг табалсанг,
Чырайынг —
Чырагъым болгъанлай турлукъду.

Атам Солтан
Ёмюрюнде ишлеп жашады,
Халал къыйыны бла
Ёсдюрдю ол мени.
Мен да сабийлени —
Атамы туудукъларын
Алай кётюрюрге,
Аякъ юслерине
Алай салыргъа кюрешдим,
Сени жаза,
Кюнюмю да,
Кечеми да китабы.

Энди сен да
Баламча...

Сюргюде
Сабан агъач
Жарыкъды, жап-жангыды, къартаймай...
Сен анга ушасанг —
Мен насыплы.

Юйюм-күйюм да бар,
Иги кюнюм да бар,
Энди сен да барса,
Инша Аллах!

Пюр жайылсын
Сени ачханнга,
Кюнюмю да китабы,
Кечеми да китабы!
Сен а билеклик эт
Къарангыны чачханнга,
Кюнюмю да китабы,
Кечеми да китабы.

Бар жолунга,
Тебире, жаным,
Кесинги юлеше-юлеше,
Желле бла сёлеше-сёлеше,
Жерле бла кёрюше-кёрюше,
Бу дунияда
Хар кюнюмю да китабы,
Бу дунияда
Хар кечеми да китабы.

Уллу Аллах ахишы жол берсин
Санга, акъ китабым,
Кюз артыча,
Чомарт китабым —
Келген кюнюмю да китабы,
Кёрген кечеми да китабы!

НАЗМУЛА

*Сөзде юл да чаггады,
Сөзден от да чыггады*

ОКЪУУЧУМА АЛГЪЫШ СЕЗЮМ

Палах жолу кенг болгъандан,
Аманлагъа тенг болгъандан
Аллах сакъласын.

Кюн тийгенде кюнсюзлюкден,
Эрир жерде кюйсюзлюкден
Аллах сакъласын.

Сабийлеринг абыннгандан,
Ачы сёзден къабыннгандан
Аллах сакъласын.

Душманынга таяннгандан,
Халкъ аллында уялгъандан
Аллах сакъласын.

Тыпыр ташынг сууугъандан,
Жюреклени сууугъундан
Аллах сакъласын.

Умутунгу унутхандан,
Кеси адамынг улутхандан
Аллах сакъласын.

ЖАНГЫ КЮННГЕ АЛГЪЫШ

Жангы кюннге тюбейик,
Жарыкъ бетли бола, биз.
Сабий ышарыууча,
Татлы болсун кюнлюбюз!

Жерде хар бир инсаннга
Кесин берсин жангы кюн!
Батмагъанлай турурча,
Алай келсин жангы кюн!

Адамны сагъышларын
Кѣтюрюп элталырча,
Кючю болсун бу кюнню,
Жюрекледѣ къалырча!

Сабий ышарыууча,
Жангы бола келсин кюн,
Арыгъан кѣглюбюзге
Ырахатлыкъ берсин кюн!

ЖЕРИМ, ЖЕТЕРМИ КЮЧЮНГ?

Шошлукъ, кьутургъан черекча,
Ёкюрген заманланы да,
Битеу, ахшы умутлары
Тас болуп кьалгъанланы да,

Бир хаталары да болмай,
Журтдан кысталгъанланы да,
Адам сынсыгъанын кёрюп,
Зауукълукъ алгъанланы да

Кётюре келгенсе, Жерим,
Сен, кетип кьалмайын, кёчюп.
Энди уа, мындан ары уа,
Жетерми, жетерми кючюнг?

АНА ТИЛСИЗ — АДАМ ТИЛСИЗ

— Жаш жашмыды... Аллай
адам,

Чынтты фахмулу!
Ишин суюген,
Уста билген,
Акъылы уллу, —

Деп махтайла мен таныгъан
Таула, керилип, —
Бизни бла,
Юч жыл тола,
Бирге тургъанны.

Фахмусу да болур аны,
Болур акъылы.
Кёп жерледе
Къуллукъ эте,
Жашауун къурур.

Къуллукълада саугъала ала,
Махталып чыгъар,
Даулашлада
Эр жашланы
Кёплерин жыгъар.

Алай анга ышармазла
Таула, керилип, —
Унутханды,
Улутханды
Ол ана тилин.

Тил а анга уууз сютюн,
Кючюн бергенди.
Къыйын жылда
Жигит жырла
Айта келгенди.

Бюгюн а ол малкъар сёзге
Эсин бёлмеди.
Ана тилсиз
Адам — тилсиз!
Аны билмеди.

Мен айтама аллайлагъа:
— Мени ана тилим,
Алда бара,
Кюйсюз, къара
Сюд эте билир.

КЮННЮ КЁРЕМЕ

Кюн чыкыгъанды, жарыта жерибизни,
Жылы отоубузну, экибизни.

Къарайма санга: къап-къара кёзлеринг,
Зыбыр чачынг, кюн бетли эринлеринг.

Ариулугъунг эм ачыкъ инбашларынг,
Жарыкъ тауушунг эм инчке къашларынг,

Эрттенлик отоуда кёреме сени,
Кюнден толу бетинги, кюлгенингги

Кёреме насыпны — сени кёреме,
Кёреме жерими, кюнню кёреме.

О, таулу кызла, кыаракёз кызла!
Таулада жаннган жарыкъ жулдузла.
О, таулу кызла, узунчач кызла,
Битеу дунияда бек ариу кызла.

О, таулу кызла! Узакъ жерледен
Сизни кёрелле мени кёзлерим.
Сизсиз насыпсыз болур эдим мен,
Сизсиз а — жарыкъ болмаз жерим.

Сизни эсгере, сизни эсгере,
Ариулукъгъа энтта мен баш урама.
Сизни эсгере, сизни эсгере,
Сизге бюгюн да назму жазама.

ЖАНГЫ ЖЫЛГЪА АЛГЪЫШЫМ

Ана бетича, кюнден
Тола келсин жангы жыл.
От жагъагъа берекет
Бола келсин жангы жыл.

Аманлыкъны ызындан
Ысламасын жангы жыл.
Қъарангыда жарыгъын
Қъызгъанмасын жангы жыл.

Бешиклени жылыуун
Сакълай турсун жангы жыл.
Таулу айранча, тазалай,
Акълай турсун жангы жыл.

БЕШИК ЖЫР

Чапыракъдан тамычыла
Жукъусурап тамычылай:
Кап, кап-кап, кап.

Терезеден таза хауа
Шош келеди бизни таба.
Жукъла, жукъла.

Эски сагъат къабыргъадан
Санга айтады, сабыр къагъа:
Жукъ-ла, жукъ-ла, жукъ-ла.

Боз булутчукъ кирди таргъа.
Ол да суюди жукъларгъа.
Жукъла, жукъла.

Узакъла да, жууукъла да,
Суу тюбюнде балыкъла да,
Сен ойнаучу акъ тобунг да,
Балтачыгъынг, ушкогунг да,
Жукълайдыла. Жукъла сен да.

Къоюнума алдым сени,
Тюш арангда кюлгенинг,
Кёп тюрлю сорууларынг,
Жылычыкъ солугъанынг.
Жукъла, жукъла.

ТАУЛУ ТИШИРЫУ

Къалыубала заманладан беричи
Жолларынгы кесинг сала келесе.
Сени бизге Уллу Аллах бергенча,
Жюреклеге жарый-жарый киресе.

Тарых желле кюйдюрдюле эсе да,
Чырайынгы эталмалла ала саз.
Намысынгы тюшюрмединг кесинги,
Сени кёре ышаргъанды дайым жаз.

Тауларынгы эр кишиси сени ючюн
Къаялада жолла салып ётгенди.
Сыфатынгы, шаудан суунуча, пчип,
Жашаууну юй бийчеси этгенди.

Толу эсе да ныхыт жолунг чылмыкъдан,
Берекетинг бла бирге келесе.
Сен — кечени жарыкъ этген чырахтан,
Кюнюбюзню ийнагъыса, гюлюсе.

Къарамынгдан жашнайдыла тау юйле,
Журтубузгъа игиликча тураса.
Миллетинге ёсдюресе сабийле,
От жагъаны жылылайын тутаса.

Къолларынгда жерибизни татыуу,
Берчли болуп кетедиле кюнлеринг.
Санга саугъа — мамыр тангны атыуу,
Бизге саугъа — ышаргъанынг, кюлгенинг.

ТАНГ НАЗМУСУ

Танг атханды.
Ол жылыды,
Қол аязынгча сени.
Табийгъатны
Жомагъыды —
Шаудан таба келгенинг.

Эшмелеринг —
Кюн таякъла —
Жарытадыла мени.
Бетинг ариу —
Танг чууакълай.
Сенсе — мени кѳргеним.

ТЕПСЕЙЛЕ ТАУЛУ ЖАШЧЫКЪЛА

Эрттенлик кюнню учууун
Кёрюп турама танг чыкъда.
Къалай игиди, хычыуун, —
Тепсейле таулу жашчыкъла.

Тепсейле, кърмашча чартлай,
Къызлача, тура терекле.
Тангларым — чабарыкъ атла.
Толуп келдиле тилекле.

Тепсейле таулу жашчыкъла,
Женгил жел биргелерине.
Санлары шо тал чыбыкъла.
Таулары жютюлерине

Ушай аякъ бурунлары.
Жерибиз кёгерген чакъда,
Тепсеулерин бурунгулуканы
Тепсейле таулу жашчыкъла.

ЖЮРЕГИМ — АНТЕННАДЫ

Мени жүрегим гитче юйчюгюмю башында
Бийик антеннады,
Бийик антеннады.
Андан къарап,
Тауну уяна келгенине,
Жангы кюнню кѣргенине
Къууанады антеннам,
Кючлюкъл антеннам,
Ахшыжол антеннам.

Анга, учхан жулдузла,
Тарыхдан келген жол ызла
Тюшедиле, тюшедиле.
Мени антеннамы къанатлары кѣкню тешедиле
Акъылны ауурлугъу бла,
Жерге салынган мирзеу урлугъу бла.

Антеннама кюнден бал тамычыла тамадыла,
Антеннамда гюлле къызарадыла.
Бешикте сабийге береди ол балын,
Гюллеринден а тигеди жангы келинни баш
ауун.

Сюе эсегиз айгъа жаягъыгъызы салыргъа,
Къл аязыгъызда жулдузла санаргъа,
Не уа кюнден нюрле алыргъа,
Адамла, жууукъл болугъуз юйюме,
Жылыныгъыз антеннамы кюнюнде.

ЭСГЕРДИМ

Къарангылыкъ, эне келин тауладан,
Жайлыкълагъа къанатларын жайгъанды.
Жангы дырын ийнс турад хауада,
Тёгерекни шошлукъ бийлеп алгъанды.

Къуш балала бийик, жылы уяда
Жукълайдыла, шош тюшлерин кёрелле.
Жалан анда, Къозу ойнагъан * табада
Къойчу итле санлап бирде юрелле.

Нек эсе да, шошлукъ къозгъай жараны,
Мен кечеге кёп соруула да бердим.
Гапалаула, Бекболатла заманын
Бу жай кече дагъыда бир эсгердим.

* Къозу ойнагъан — Акъ-Сууну башында жерни аты.

КЯЗИМ, МЕНМИ ЭДИМ ТЕРС?

Толмагъан эди жети жыл да иги,
Къыргъыз жеринде школгъа
баргъанымда,
Жашауумда ол кюнню эрттеплиги
Алай мудахлай сингенди къаныма.

Ма алай ачылгъан эди кёзюм,
Алай жаралылай къалгъанды ол жаз.
Аалыны, Жоомартны окъуём, Қазим,
Сени юсюнгден сёз айтмай эди устаз.

Да ол кеси да билмей эди сени,
Окъумагъан эди китапларынгы.
Да ол къалай окъутур эди мени,
Не да бирси къуш кёзлю жашларынгы.

Токътогъулни, Абайны «бешге» билип,
Сени билирге жетмей эди кючюм.
Лермонтовну, Алыкъулни айтхан тилим
Терсми эди сени айталмагъаны ючюн?

Нарт сёзлеринги билир эдим кёлден,
Сени юсюнгден берселе эди дерс.
Бююн санга жууап алыргъа келдим,
Айтчы, энди, Қазим, менми эдим терс?

ЖАШАУ

«Хар жыл сайын дуняда ачдан эки миллион адам ёледи».

Газетледен

- Неди кюн дегенинг?
- Ма терекде уллу кызыл алма.
- Суу дегенинг а?
- Кёремисе терекде кызыл алманы?!
- Жер а, жер?..
- Кызыл алма!
- Сора жашау дегенибизни
- Ангылат манга, ангылат.
- Кюн да, суу да, жер да
- Терекде турадыла,
- Бирге кыошулуп.
- Олду — жашау дегенибиз.
- Алай эсе, алай эсе, дуняда
- Ачдан нек ёледиле адамла?..

СЕНИ ИЗЛЕЙ

Кюн жылыулу кёзлеринги
Кюн тюшледе кёрюме мен.
Сени излей, жерлеринге
Жауун болуп келирме мен.

Ай жарыкълы кёзлеринги
Аи тюшледе кёрюме мен.
Сени излей, кезлерингде
Акъ къар болуп эрirme мен.

Жаз жауунлу жолларынги
Жаз тюшледе табарма мен.
Сени излей, жазларынгда
Танг гюл болуп чагъарма мен.

Табарма да, тау тангыча,
Кюлгенинги эштирме мен.
Сени атынгы, саугъаныча,
Ёр жоллада элтирме мен.

БОЙНАКЪ БЛА САБАН ЧЫПЧЫКЪ

Муштухул болуп, Бойнакъ
Сабан чыпчыкъны къууад.
Сюре кетип, арытып,
Тутуп къоярыкъ сунад.

Сабан чыпчыкъ арлакъгъа,
Учады да, къонады.
Бойнагъ' а, марап туруп,
Биягъы ызындан болады.

Хаман, жете башласа,
Чыпчыкъ кёкге алады.
Ит а, кесин тыялмай,
Иги кесек барады.

Сабан чыпчыкъ, жырчыгъын
Да жырлай-жырлай, кетди,
Эрнин-бурнун жалатып,
Бойнакъны мудах этди.

* * *

Бирге ушайдыла кюнлерим,
Ушагъанча бирге тамычыла,
Ушагъанча бирге чапыракъла.

Алай билмей къалама бирде
Аланы къайры кетгенлерин,
Тамычылача, кетгенлерин,
Чапыракълача, кетгенлерин.

Бирге ушамайдыла кюнлерим,
Ушамагъанча бирге къаяла,
Ушамагъанча бирге кечиуле.

Алай билмей къалама бирде
Ала биргеме тургъанларын,
Къаялача, тургъанларын,
Кечиулеча, тургъанларын.

* * *

Эски бахча...
Танг аласында
Кюз жюрюйдю, кюртмю эте,
Қъарт терекле арасында.
Бутакъла сынып. Чапракъла агъа.
Жел аланы сюреди ары, сюреди бери.
Ала уа ушап уясыз къанатлылагъа,
Мени акъылымы бѣле...

Кюз. Эски бахча, адамлары кетген юйча.

* * *

Ачы кычырыкъ тийип,
Шошлукъ сойланып къалды,
Акъ маралча.

Шошлукъ
Сойланып къалды...
Аны кѣзлеринде жулдузла бата,
Ёксюз болдула
Чыкъ тамычыла.

Узайып кетди ачы кычырыкъ,
Садакъ окъча,
Элгеннген чапракъла
Аны ызындан къарай...

ЖОЛЧУКЪ

Жаяу жолчукъ, ёр жолчукъ,
Къайры ашыгъып бараса,
Анасындан ажашып
Къалгъан кийик балача?

Женгилаякъ, тар жолчукъ,
Ёрге айланып чабаса,
Манга да бир къарамай,
Сен къайры ашыгъаса?

Жолчукъ, арып къалмайын,
Ёрлейсе сен, кёреме.
Кёп тикледен да чыгъып,
Жортаса сен, кёреме.

Волганы тюзлеринде
Узайып бараса сен.
Жюрекде жылыууму
Да алып бараса сен.

Ышарыууму бере,
Къууанч жерге бар дейме.
Палахладан кенгде къал,
Санга саулукъ тилейме.

Назик жолчукъ, ызынгдан
Къарагъанлай турама.
Сен мени тауларыма
Кетип баргъан сунама.

ЖАНГЫ ЖЫЛДА
ТИШИРЫУГЪА АЙТЫЛГЪАН
КЪЫСХА АЛГЪЫШ СЕЗ

Ышара келсин Жангы жылынг,
Огъурлу болсун ол санга, жылы!

Толсунла битеу умутларынг,
Жетмейин палахны булутлары.

Бу айтылгъан алгъыш сёзлерим —
Санга келтирген кызыл гюллерим.

Сени бла ауушладан ёталса,
Санга бир ахшылыкъ да ёталса,

Насыплы болур Созай улу,
Аны танглары болурла уллу.

ЖАУУН

Жауун, эрттен
Бла бек эртте

Ауур кёкню
Жерге тикди.

Къургъакъ жерге
Кючюн берди.

Сора кюнде
Бизге кюлдю.

Биз а, гюллю
Тилек тилей,

Бийик тёшден
Чабып тюшдюк.

Эрттен чыкъда
Жыргъа чыкъдыкъ,

Кюнкёз жауун
Бизге жаууп...

Жауун бла,
Къанат бола,

Чапдыкъ, чапдыкъ,
Ёсдюк, чакъдыкъ,

Жауун... Ансыз
Жауум къалсын!

ЕГЮЗЛЕ

Келедиле ёгюзле...
Кёзлеринде — ёмюрле.
Келедиле...
Дуния токъ, жокъду дау.
Келедиле...
Бешик жылыуу сау!

Келедиле, чарсда эрий.
Къууанч — къулач мюйюзлери,
Келедиле ёгюзле... Кёрдюм —
Алыкъа къарт туйюлдю
жерим.

СЁЗНЮ МАГЪАНАСЫНЫ ЮСЮНДЕН АЙТАМА

Сёз келеди,
Жилянча сызгъыра.
Сёз келеди,
Элияча ура.

Сёз келеди,
Сыннган жүрекни байлай.
Сёз келеди,
Толгъан айча,
Бетинги сылай.

КЕЧЕ

Кенгкъанат арыгъан къанатлы
Къонду жерге, къонду,
Табийгъатха жеге
Аны къанатлары.

Танг кеси кесне азан
Къычыра башлагъанда,
Ауур кётюрюлюп,
Учуп кетди къанатлы.

Кетди, жайылып къалдыла
Балачыкълары жерде.

САРГЪАЛГЪАН ЧАПЫРАҚЪЛА

Агъадыла
Саргъалгъан чапыракъла
Шошлукъну юсюне...
Шошлукъча уллу
Чапыракъла.

Агъадыла...
Тереклени жерге айтхан
Мудакъ сёзлери
Агъадыла,
Жерде чыгъар ючюн
Жангы чапыракъла.

* * *

Мешинала аугъан жерде,
Къанатсыз эте желни,
Чыгъады ачы кычырыкъ:
— Къызчыгъым, ой, кыызчыгъым...

Юйде къалгъанды мени
Экиайлыкъ кыызчыгъым
(Къарыусуз бола ёню), —
Мени айлы кыызчыгъым.

Тишируну башындан
Агъып келген жылы къан
Жабады аны кёзлерин,
Сёзлерин да, кёргенин.

Ол а терен жарасын
Къоллары бла басып,
Кычырады къан жугъу:
— Экиайлыкъ кыызчыгъым...

Алып кетдиле аны,
Дохтур мешиналаны
Сырыйналары от чагъа:
— Экиайлыкъ кыызчыгъым,
Мени айлы кыызчыгъым...

...Ёксюз болгъан кыызчыгъы.

* * *

Шош кечедә толгъан ай бирде
Манга жарыкълыгъындан берди.

Кёзлерими толтурдум
Аны жарыкълыгъындан.
Керек эсе, сизге да
Юлюш этейим андан.

Сары тангда Минги тау бирде
Манга сабырлыгъындан берди.

Жюрегими толтурдум
Аны сабырлыгъындан.
Керек эсе, сизге да
Бераллыкъма мен андан.

Ингирликде мудах кёк бирде
Манга жилямукъларың берди.
Мен аланы кесиме
Жыйдым, адамгъа къоймай.
«Сиз а жашагъыз,— дедим,—
Жиляр кюнюгюз болмай».

ЭРТТЕНЛИКНИ АЧАМА

Мен не къадар жашайма акъырын,
Атам да, анам да кетгенли.
О, сынсыйды башымы акълыгъы,
Мудахлыкъ ачыта кёзлени.
Бюгюн а элгендим, элгендим —
Ма алай учады эрттенлик,
(Жиляп къаллыкъча, асыры жангыдан...)
Жандыра, гюллени жандыра...

Ачама сабийкёз эрттенликни.
Ачама, кесиме ачама.

ЖАША СЕН, ЧЫҚЪЛЫ ЭРТТЕНЛИК!

Эрттенлик, сени юсюнгден
Жазама, хауангдан солуй,
Назмуму хар тизгини да
Накъутлу чыгъынгдан толуп.

Жазама, сени жырларынг
Жангы назмума кирелле.
Жаша сен, чыкълы эрттенлик,
Таула да махтау берелле.

Къучагъымы кенгнге жайып,
Барама сени аллынга.
Сау бол, къанатларынг ючюн,
Жырлагъанынг ючюн манга.

ХОРЛАУНУ КЮНЮНДЕ
ЖЕРИМЕ АЙТЫЛГЪАН
НАЗМУ

Жашларынг, жигит жашларынг
(Уруш агъартхан башлары)

Келедиле, адамланы,
Байрам бетли орамланы

Туманда да кюнлю эте,
Музыканы гюллю эте...

Жарыкъ ауазлы майданны
Жарыта орден, майдалла.

Къарс къагъадыла байракъла,
Къууат да бере байрамгъа.

Ала орден, майдалларын
Кюбюрлеге салгъанлайын,

Жюрегим хорлау маршланы
Акъырын согъа башлады.

* * *

Субай таулу кыыз сабыр атлай
Киргенча жарыкъ юйюбюзге...
Жанкъозауаз жаз башы алай
Келгенди кыуанчы бла бизге.

Кёк кыанатларында келтиргенди
Эрик терекни акъ гюллерин.
О, жаз башы! Сени кючюнгден
Сейир айбат болады жерим!

Кыоншумда сиркиу сабийлеге
Жанкъозла келтирдинг сауагъа,
Жер жылыуун бердинг юйлеге,
Жашау татыуун а — саулаагъа.

Кём-кём чапыракълы жаз башы!
Сени аллында баш урама.
Поэзия — санга ушашым,
Ол сенден юзюлген сунама.

Табийгъат кесини юсюнден
Жырын жырлайды, бек игисин.
Ол жыр топпа-толуду кюнден —
Келеди кёк кырдык ийиси.

ЖЮЗЮК

Мен санга узатхан жүзюк
Бу кенг жүрегимден жүзюп
Чыкыгъанды, бил сен, чыкыгъанды.
Аны биргесине танг да.

Ол жүзюк — айча, төгерек,
Ол жүзюк жангыды, нюрча.
Тала жырлайды, кёгерек...
Сен а ышараса, гюлча.

Жүзюгюнг кюнден толады,
Жерибиз жангы болады...
Иги сёзюнге жараша,
Къыйынлыкъ кёрмейин жаша.

Мен кьолунга салгъан жүзюк
Бу кенг жүрегимден жүзюп
Чыкыгъанды санга, чыкыгъанды,
Сени кьолунгда чакыгъанды.

КЮНЮНГ НАНЫКЪДЫ

Къолларынгы наныкъ татыулары
Къайтадыла манга, къайтадыла.
Кёзлеринги жарыкъ тартыулары
Антадыла манга, айтадыла:

Ауазынг татлы
Наныкъча,
Экибиз бирге
Къаллыкъча.

Бетинги жылы ышарыулары
Жайылдыла манга, жайылдыла.
Къолларынгы учуп барыулары
Жазылдыла манга, жазылдыла:

Бюгюннгю кюнюм
Жарыкъды.
Ол — бишип тургъан
Наныкъды.

БАЙРАМГЪА ЧЫКЪДЫ ТАУЛУ

Байрамгъа чыкъды таулу —
Минг ауазлы майданнга.
Кёкюрегинде уллу
От чагъа орден, майдалла.

Бек жарыкъды кеси да...
Жарала уа сау болмай...
Сагъышлары, эси да
Энтта урушдан чыгъалмай

Келеди таулу алай.
Жашаугъа суюмеклиги
Кенг байрагъы болгъанлай.
Хар этген иши — иги.

Шукур болсун — кёк чууакъ,
Кишилик сауду, жангы.
Таулуну чачы чыммакъ.
Ол — баш ордени аны.

ЖАШАУ

Бармагъымы кюйдюрдюм
Мен отда бир жол.
Дарман салдыкъ, сау болду, —
Унутулду ол.

Жюрегими кюйдюрдюм
Бир ачы сёзде.
Кечем, кюнюм да сынсый,
Кёп тёздюм, тёздюм.

Сёзден кюйген жюрегим
Бюгюн да манга,
Сау болмайын, улуйду.
Дарман аз анга.

ТАУЛА БЛА СЕЛЕШИУ

*Анамы Ата журт урушдан
къайтмай къалгъан эки къа-
рындашына — Атталаны Локъ-
маннга бла Азаматха*

— Кимни сакълайсыз, таула,
Бийик тутуп башланы?

— Бизни ючюн сермешге
Кетген жигит жашланы.

— Батырларыгъыз артха
Къайталмайын къалсала?..

— Кесибизча, агъаргъан
Таула болурла ала!

ЖАШАУНУ УРТЛАДЫМ

Кечеден тангыга
Ауруп чыккым —
Арып чыккым.

Эрттенликде уа,
Эрте туруп,
Жуудум бетими.
Жуудум

Көгюмю уууз жарыгы бла,
Жерими балхам жылыуу бла.

Санларыма кюч келди,
Сау болдум тангымда —
Жашауну уртладым
Бюгюн жаппа-жангыдан.

* * *

Эрттенлик. Кёк талада
Отлайдыла танала.

Кюн шош келип, аланы
Сыртларына кьоннганлай,
Кьонгуроу да башлайды,
Анда-санда зынгырдай.

Сют татыулу талада
Танала отлайдыла.
Бу кюн да, кьонгуроу да
Бир бирни жокълайдыла.

ТАНГ — ТЕШИКЛИ КЪАЛАЧ

Уян да, тангнга,
Тангнга бир къара.
Бергенча ананг
Тешикли къалач.

Къууанырса алай,
Сабийликдеча,
Тюбесенг тангнга,
Эшикни ача.

Танг а сюеди
Санга келирге,
Жарыкъ хапарча,
Юйге кирирге.

— Жууукъ бол! — дейик
Акъ къашлы тангнга,
Игилик тилей,
Барырбыз анга.

Къарадым да, танг
Табийгъат берген
Тешикли къалач
Сундум бу жерде.

ТАШЛА

Жилямукълабыз,
Жилямукълабыз,
Къатып къалгъан
Жилямукъла.

Адамла уа
Бизни, жонуп,
Ёлюмсюз этедиле да,
Кеслерини жылы
Ышарыуларын саладыла.

Ала дагъыда
Бизден сын ташла
Ишлейдиле, сын ташла.
Алай болса,
Жилямукъла аз
Тёгюллюк сунуп
Бу жаралары кёп жерде.

АРЫН КЪАЛМАГЪА ЭДИ ТАУЛУ

Кёзжетмезден агъа-агъа,
Къарамымда аза-аза,
Жауады чалбаш къарым.
Болгъаныча эртте-эртте,
Кеси жүгюн элте-элте,
Таулу кеси жолунда барыр.

Кеси кесин талай-талай,
Сагъышларын тарай-тарай,
Къарда учады тауум.
Бүгюн жашау эталмайын,
Ауур жүгюн элталмайын,
Арып къалмагъа эди таулу.

* * *

Мен шахаргъа
Гюлле алып келдим.
Да, саугъа болсун дедим.

Мен шахаргъа
Кёгет-жемиш да келтирдим.
Шахар халкына
Хакъ алмай бердим.

Мен шахаргъа
Жер алып келдим,
Шахарчыла сюрюрча,
Шахарчыла урлукъ себерча...

Жерни уа алыргъа унамады
Уллу шахар бу жол.
— Манга хазыр зат
Керекди, — деди ол.

ЖОҚЪДУ БИРЛИГИБИЗ

Хар ташыбыз бизге керек,
Хар шаудан да — байлыкъ
бизге.

Тангига жырын айтхан терек
Қъууат берди жерибизге.

Тау башлада, акъ танглада
Халкъ тарыхын излейбиз биз,
Тюз ниетли инсанлагъа
Ырахатлыкъ тилейбиз биз.

Барды кеси юйюбюз да,
Жерибиз да, игибиз да,
Биргебизге кюнюбюз да,
Адетибиз, тилибиз да.

Алай бизде жокъду бирлик,
Элге тирлик боллукъ бирлик.
Олду — халкъгъа кюнню
берлик,
Тамбла да къайтып келлик.

ТЕРЕК АУДУ

Экеуленни кѳулачы
Жетмеген терек ауду.
Кѳанатлыла кѳууанчы
Кетмеген терек ауду.

Жюз жылланы жашагѳан
Кенгбутахъ чынар ауду.
Таулу кѳартха ушагѳан,
Ол чынар чыдап ауду.

Кюнню чыкѳѳанын кѳрюп,
Сюйюннген терек ауду.
Тюбюне бир кѳой сюрюу
Сыйыннган терек ауду.

Кѳеп кѳанатлы уясыз
Кѳалды,— терек аугѳанды.
Жокѳду энди жиясы,
Анга жокѳ энди танг да.

Тийрени ѳксюз эте,
Кѳанатлары чачырай,
Кѳзден, кѳлден да кете,
Ауду терек, кѳычыра.

Шау эте тѳгереки,
Ёз ызын кѳоя тарда,
Биргесине терекни
Ауанасы да ауду.

Терек кетди, кюн бата,
Жер мудах болду тауда.
Жаш тереклеге хата
Этмейин, алай ауду.

АКЪ-СУУНУ КЁГЮНЮ
ЧАЛБАШ АУАЗЫ

Кечеден къартайып
Чыкыгъан бетими бир
Сылачы, сылачы.
Къыйын жолдап къалай
Къайталгъанымы бир
Сурачы, сурачы.

Сора сен, аллымда
Олтуруп, бир ауур
Ахтынчы, ахтынчы.
Мен а санга къарап
Кече узуну, танг
Атхынчы, атхынчы...

Эрттенлиг' а келир,
Сазбет бола, арий,
Тюгене, тюгене.
Акъ-Сууну кёгюню
Чалбаш ауазы
Тюрлене, тюрлене...

ЖАШАУ — КЮРЕШДИ

Жолунгу къарыи кесинг кюре,
Кесинг барыргъа керексе алгъа.
Жашау — кюреш, харкюннгю кюреш,
Жюгюнгю да кесинг элт жолда.

Жашау — кюрешди, уллу кюреш,
Кюрешди акъ тангны атыуу.
Бек тойгъан а жашайды кюле,
Билмейин кюрешни татыуун.

Кюнюнгю кесинг ишле, кесинг, —
Кёрсюнле кюрешни жарыгъын.
Сени кючюнг кюрешде келсин,
Жашама, биреуге жалынып.

МЕН ДА АНЫЧА КЕЛСЕМ ЭДИ

Танг келеди! — Ауругъан
Адамынг да сау болур.
Угъайгъа чыгъып тургъан
Ишлеринг да хау болур.

Танг келеди, аллына
Чыгъып, къолун да бир тут.
Тюненеги къабыннган
Кир сёзлени да унут.

Къалай игиди тангны
Былай жарыкъ келгени,
Сау кёргенибиз аны,
Юйюбюзге киргени.

Танг келеди, таулуча,
Къарай келеди, къарай.
Мен да бирде, аныча,
Келалсам эди алай.

* * *

Арбаз... Толгъан ай...
Ауур-ауур атлай,
Арбазгъа кирди
Акъ ийнек.
Арбазны керди —
Акъ ийнек.
Ингирча, уллу
Акъ ийнек.
Ингирча, ауур
Акъ ийнек.
Акъ ийнекни желини,
Айча, толу.
Айча толу.
Къоншуму субай келини,
Айча, жарыкъ ышара,
Айча, жумушакъ къаран,

Акъ ийнекни
Сауады,
Сауады.
Бармакъларындан сют
Тамады,
Тамады.

Акъ ийнекни сютю —
Жылы,
Къалын,
Жашчыкъны къолчукларында,
Эринчиклеринде къала.
Сют ийнсден
Толду
Кенг арбаз,
Анга ышара,
Ышара
Кём-кёк жаз.

Сют ийис кёкге да
Чачылды,
Чачылды.
Ай жарыгъы
Сют татыулу,
Сют татыулу.
Сют тамычыды
Хар жулдуз ингирликде.
Акъ пйнек сауулсун игиликге,
Игиликге!

* * *

Уянады Сырт тала,
Наныкъ ийисден тола,

Кырдыкларын чапдыра,
Чыкъ тамчыла чакъдыра...

Жырлайла къанатлыла,
Эрттепникден кеф бола...

Уянады Сырт тала,
Наныкъладан кызара...

Кюн, кыздыра, ойнайды,
Хауада бал кыйнайды.

АЛЛАХ АЙТСА

Мен сюеме танг аллында
Беш да Тау эл къанат жайса.
Хар небиз да иги болур,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен суймейме инсаныбыз
Ырысхыгъа элин сатса.
Бир таулу да этмез алай,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме жолгъа чыкъгъан
Ёз юйюне саулай къайтса,
Къууанырла сабийлери,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен суймейме, ким да болсун
Тилибизни малтап атса.
Жол бермебиз аллайлагъа,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме хар миллет да
Бир бирине жүрек ачса.
Кюн да иги тиер сора,
Аллах айтса, Аллах айтса.

Мен сюеме журтубузну
Оту жарыкъ, жарыкъ жанса.
Энди ёчюлмез чырагъыбыз,
Аллах айтса, Аллах айтса.

АНА ТИЛИБИЗ

Жулдузубуз, бек уллу жулдузубуз — сен,
Хар атламыбызда кёрюне жарыгъынг.
Анча отдан къутулгъанынгы эсгерсем,
Бек къууаннгандан келеди жилярыгъым.

Сенден уллу байлыгъыбыз жокъду бизни.
Сенден башланадыла бар игиликле.
Сен суутмайын тураса юйюбюзню,
Сен — акъ эрттенликле, жылы ингирликле.

Ёхтемлигибиз сенсе, ана тилибиз.
Къайсыбыз да кетербиз сен жашар ючюн,
Къыйын кюнде дайым санга киребиз биз,
Кесингдеди халкъымы уллу кючю.

Сен — жигит къушларыбыз учхан чууакъ кёк,
Сен — ышаныуларыбыз жарыкъ чакъгъан жаз.
Сени анча-мынча ангылагъанла кёп,
Иги билгенле жылдан-жылгъа аздан-аз.

Аз болсунла бу асыры бек тойгъанла,
Сени шайгъа да санамай къойгъанла!
Минги тау барда, сен да жашарса дейме,
Мен аны тилейме, мен аны тилейме.

ЖАНГЫ МАҚЪАМЫНГЫ АЙТ

Жеттеланы Мустафирге

Мақъамынгча жарыкъды
Шахар башындагъы ай.
Манга къонакъгъа кел да,
Бюгюн бир жангы жыр айт.

Мен кѣп да тилемейме —
Жаланда бир иги жыр.
Ауазыбыз учсун да,
Жашауума къош бир жыл.

Сора, кюнюме минип,
Жолларымда чабарма.
Аллах айтса, бюгюн мен
Бир жангы сѣз табарма.

Жангы жыр эшитдирсек,
Сау болур жер жарасы.
Сен да, мен да насыплы —
Бир инсаннга жарасакъ.

КЮЧ БИРЛИКДЕДИ

Кетип баргъанлай
Бир кюн жумуша,
Нартюх бюртюкню
Кёрдю кьумурсха.

Алып кетерге
Кюрешди ёрде,
Алай а нартюх
Тепмезин кёрдю.

Сора кьумурсха
Къарындашларын
Жыйды да, келди,
Чапханлай барып.

Юйюр а, бирча
Жетип, бюртюкню
Алды да, кетди,
Сапамай тюкге.

Муну айтханым
Неденди десенг, —
Кючню бирликде
Болгъанын бил сен!

АДАМ УРЛУКЪ СЕБЕДИ

Танг аллында бараза
Айтады жангы жырын.
Кёг'а тазады, таза,
Жер а жылыды, жылы.

Адам а — урлукъ себе,
Жер а — чирчикден кёбе,
Хар мирзеу бюртюк кюнден
Чартлагъанча кёрюне...

Алай себеди адам,
Уллу жерге ышанып.
(Айтыучусуча атам,
Жангырады жер шары.)

Сыртына тузу чыгып,
Къолунда бюртюк чагып,
Адам себеди урлукъ,
Кимди да андан уллу?!

ҚЪАЙСЫН

1

Малкъар сёзюню
Байрагъы эди,
Беш да тау элни
Байлыгъы эди.

Ол уллу адам
Эди таулада.
Энди уа жашар
Хар бир таулуда.

Халкъыны жашы
Эди да ҚЪАЙСЫН,
Таула болурла
Энди анга сын.

2

Сёзю чигинжи
Бола тюзлюкге,
ҚЪАЙСЫН кетгенди
Ёлюмсюзлюкге.

ҚЪАЙСЫН аламгъа
Сёз айта билди,
Хар адамына
Жарыгъын берди.

Жарыта келип,
Алай ёчюлдю.
Сыйлы атын а
Халкъы кётюрдю.

Ол ёз жерине
Акъылман туугъан,

Журтун бийикге
Чыгъарып тургъан,

Сёзю тирликча
Аны ёсалгъан,
Хар таргъа жарыкъ
Болуп киралгъан,

Адамлыгъы къуш
Кибик учалгъан,
Фахмусу Минги
Таугъа ушагъан.

Ташны жарасын
Ол сау эталгъан,
Миллети ючюн
Отдан ёталгъан,

Гиртчи халкъыны
Ол — жыры болгъан,
Къайры барса да,
Малкъардан толгъан,

Поэзиягъа
Алай ышаниган,
Тау оюмуну
Къаласын салгъан,

Жерини бетин
Къууатлы этген,
Халкъыны атын
Жырында элтген,

Кетгенинде да,
Саулайын турлукъ,
Ата жеринде
Тёрде олтурлукъ

КЪАЙСЫН ишледи,
Халкъ ийнагъыча,
Хар айтханына
Жер ийнанырча.

«Мен сау къадарда
Ол жашым да — сау», —
Дегенди манга
Чалбаш Минги тау.

Ёр жолунда ол
 Къыйын жашады,
 Халкы ашагъан
 Ашдан ашады.

Актылман деп халкъ
 Анга айтып турду.
 Ол а, тирменчи
 Кибик, огъурлу.

Ол а, устазча,
 Ма алай халал,
 Огъурлулукъну
 Къаласын къалай.

Ол а, сабийча,
 Ийнанып къала,
 Хар терслик аны
 Жюрегин жара.

КЪАЙСЫН жашады,
 Халкыны бирича,
 Халкы уа аны
 Сюйдю, мингнича.

Не къыйынлыкъ да
 Бек ауур туююл
 Эди ол сауда.
 Малкъар а — юйю.

Миллетге кесин
 Юлешип алай,
 КЪАЙСЫН къалады,
 Къалады саулай.

БЮГЕЧЕ МАНГА АЙ КЕРЕКДИ

Бюгече манга ай керекди,
Ай керекди, толгъан ай...
Бетинги кѣрюр ючюн,
Кѣз къарамынгы,
Гюлге ушатыр ючюн.

Бюгече манга ай керекди,
Қъолларынгы бармакълары
Қъол аязларымда
Ышаргъанларын кѣрюр ючюн.

Бюгече манга ай керекди,
Иги сѣзча, толгъан ай.

ЭРТТЕНЛИК

Эрттенлик...
Шатык кырдыкла бу сёзню
Чыкъ тамычыларында жазадыла,
Жерге суююне.

Къанатлыла бу сёзню
Хар кюн сайын
Жырлары бла чыгъарадыла
Кёк бийигине.

Бу сёзню жасайдыла
Кёкню кёзлери.
Жасайдыла,
Жаңгы кюн тууа туруп.

ШЫҚЪЫДА ҚАЗИМНИ ЮЙЮНДЕ ТУУГЪАН ТИЗГИНЛЕ

*Малкъар адабиятны мурдору — Кязимни от жагъасын жангыртыр ючюн
кёп кыйын салгъан Тюменланы Хадисни жашы Мурадиннге атайма*

Сёзлери халкъына
Бюгюн да жараша,
Жылылай турады
Аны от жагъасы.

Бир-бирде мында кюн
Чыгъады, къаралып...
Сеземе энтта да
Қазимни къарамын.

АХЛУЛАРЫМА СЁЗЮМ

Баргъан жерибизде
Бетибизни
Жарыгъы къалсын!

Шауданыбыздан
Акъ ниетли
Жолоучу къансын!

Сёзюбюзню сабаны
Бек чакъсын, битсин,
Элибизде чыкъмасын
Адепсиз, бетсиз!

АБЫНСАНГ ДА — АУМА

Жангы кырдык — кьууан дейди,
Элия уа — ууал дейди.

Къама — эки жарыл дейди,
Танг а — менде жары дейди.

Жауун — жиля, жиля дейди,
Кюн а — жырла, жырла дейди.

Жолум — атла, атла дейди,
Жашауунгу кьатла дейди.

Тау а — саппа-саума дейди,
Абынсанг да — аума дейди.

АУРУУУНГ ТАС БОЛСУН!

Мен билмей тургъанлай келдинг да,
Кюн тийди — жап-жарыкъ бет алдым.
«Аурууунг тас болсун!» — дединг да,
Сен мени саппа-сау эталдың.

Мен а — не ызынгдан атламай,
Не бир сёз окъуна айталмай...
Сен кетдинг — тас болду жарыкъ да,
Мен энди — жараусуз, жазыкъ да...

Қъалдым мен, ма жангыз тереклей,
Тас бола дуниямда тилекле.

ЖАЗ БАШЫМЫ КЕК ЖАУУНУ

Келедиле санга айтырыкъ
Сёзлерим, энтта келедиле.

Кырдыкла кётюрюле,
Чапыракъла къанатлана
Тургъанда келедиле ала,

Санга айтырыкъ
Жангы сёзлерим,
Танглы сёзлерим.

Ол сагъатда мен да,
Кырдыклага, ышара,
Чапыракълага, жарыкъ
Шыбырдай башлайма...

Андан сора жауады
Жаз башымы кёк жаууну,
Санга деп жаугъан жаууну.

ХАЛҚЪ ИЙНАГЪЫ, ХАЛҚЪ ЖЫРЧЫСЫ,
МАДАНИЯТ ХАЗНАБЫЗНЫ ТУТУРУГЪУ —
ОТАРЛАНЫ ОМАРГЪА АЙТАМА

Жырдан — жылгъа ётесе, —
Халкъны жырлы этесе.

Хар инсанга жетесе,
Жюкню женгиллетесе.

Мангылайыбыз жарый
(Кече да келе жарыкъ...),

От жагъангда жылына,
Тынгылайбыз жырынга.

Аллах сенсиз къоймасын,
Халкъ а жырсыз болмасын!

Жырла, Омар, тарт, Омар!
Сен — ёлюмсюз, нарт Омар!

ХАЛҚЪ БОЛУРГЪА УНАЙЫҚЪ

Кеси бирлигибизни
Кесибиз урламайыкъ,
Ауурлукъ басхан жерде
Сынаргъа унамайыкъ.

Терс оноуларыбыздан
Кесибиз ууланмайыкъ,
Аманыбызны аман
Этерге унамайыкъ.

Игибизни бютюнда
Иги эте барайыкъ.
Бир ниетли болургъа
Хар заманда унайыкъ.

Бирча узалып, келлик
Кюнубюзню кѣурайыкъ.
Жерибизде халкъыбыз да,
Халкъ болургъа унайыкъ.

ЖАНАДЫЛА БЕРЧЛЕРИ ҚЪОЛЛАРЫНДА ХАЛҚЪЫМЫ

Ишди бизге кюч берлик,
Журтну да жаш этерик.
Ишлеп, алай келеди,
Ма бу чууакъ эрттенлик.

Аллыбызда байракъча
Жарытырыкъ — урунуу.
Тау окъуна суймейди,
Ишлемей, бош турууну.

Урунууда табады
Терек да алмаларын.
Иш ахлусу болсунла
Жерими адамлары.

Биз кетгенде къоярыкъ
Жаланда иш болады.
Эринчекни жашауу —
Кече-кюн да боранды.

Жанадыла берчлери
Қъолларында халкъымы.
Жашау кюню кѣп болсун
Ишлеп алгъан хакъынгы!

* * *

Анга жан аурутханла да,
Анга жар аудуртханла да,
Анга иги айтханла да,
Анга ташла атханла да,
Анга эрий къарагъан да,
Аны ачыкъ къаргъагъан да,
Ол жоюлгъан кюн келдиле:
«Адам эди бу!» — дедиле.

«Адам эди — алда баргъан,
Халкъ жумушун тындыралгъан,
Миллетине тангча атхан,
Энди уа ол — кюнча батхан».

Душманы да, суюгени да,
Тышындагъы, юйдеги да,
Бу сёзлени къатлай-къатлай,
Къабырладан атлай-атлай,
Барадыла, саз-аз болуп,
Хар бирини башха жолу.

БИЙЧА СЮЕЛГЕН ТЕРЕКНИ НАЗМУСУ

Сюеле эди терек,
Табийгъатны бийича,
Тёгерекде къудурет
Аны кеси юйюча.

Ол кёрмеген къалмады:
Боран аны туйгенди,
Чыгъа келген кюн да бек
Алгъа анга тийгенди.

Кёп къанатлыгъа юй да,
Аш да берди бу терек,
Жаш зыгытланы битеу
Къоруй келди бу терек.

...Бир кюн а балталыла
Тёгерегин алдыла.
Аудурур хыйсап этип,
Терекге къадалдыла

Солдан-онгдан уралла,
Жыртхычлача кюкюрей...
Балта тийгени сайын
Эти-жени титирей.

Алай сюеледи ол,
Кеси жеринден тепмей...
Къаны бара турса да,
Кишилигин тас этмей.

Жарылмайды, таланнган,
Къаты бола къатыдан!
Анга къарыу-кюч бере,
Сау юйюрю къатында.

Алай кюреш бардырды:
Агъачха да ушамай, —
Жанларындан этгенди,
Жыгъылыргъа унамай.

Темирле да уралла,
Салталаны къыздыра,
Табийгъатны сынсыта,
От жилтинле сыздыра.

Чакъырылмай келгенле
Кетедиле, къайталла...
Терс къарайла терекге,
Аман-аман айталла.

— Чюйле этип кесимден
Урмасынла ансы, мен,
Неге да тѣзаллыкъма, —
Хорланмайын къаллыкъма, —

Деп, шош шыбырдай эди
Терек кеси кесине...
Мени уа бу сагъатда
Халкъым тюшдю эсима.

* * *

Танг — игиликге атады,
Жюрекни жюрек ачады.

* * *

Терс бассанг —
Бутунг сынар.
Терс айтсанг —
Умутунг сынар.

* * *

Жолунг жангылса, —
Къайтырса артха.
Сёзюнг жангылса, —
Минмезсе атха.

* * *

Сёзде гюл да чагъады,
Сёзден от да чыгъады.

КЪЫРГЫЗСТАН

*Кёчгюнчю сабийлеге халаллыгын,
адамлыгын, билимин, болгъан иги-
лигин да аймагъан, тазажюрек,
чынтты устазыбыз — къыргъыз халкъ-
ны ахшы уланы Чолукъ Садыковха
айтама*

Унуталмай бийик чууакъ кёгюнгю,
Минги Таудан Ала-Тоогъа ётме.
Сабийликден манга жууукъ жеринги,
Ёз балангча, къучакълап, уппа этеме.

Тауларынга, тюзлеринге барырма,
Манга ачылгъан тангларынга эс бура.
Кегетиде мен хар юйде къалырма,
Татлы тилде жарыкъ жырлай домбра.

Анда таулу къабырланы кёрюрге,
Ётген кюнле жияу болуп эштите.
Сын ташлагъа жүрегими берирме:
— Малкъар жашайд, тынч жатыгъыз, — деп тилей.

Сен таулугъа болмагъанса ёге ана,
Къыргъызстан — акъ къалпакълы, кёк къырал.
Адамлыгъынг ючюннге тобукълана,
Мен разылыгъымы узатама, ал.

Жюрегимде жарыкъ бетли, халаллай
Къалгъанса сен, Къыргъызстан, ёмюрге.
Ёр жолунгда бар, алгъа къарагъанлай,
Кюн тийгенлей турсун сени юйюнге!

* * *

О, Малкъарым, бийикледен къарагъан,
Таулуну да, тау къушну да уясы.
Ёз къаласын эркинликден къалагъан,
Тёзюмлюкню, кишиликни къаясы.

* * *

Бирде къонакъгъа бардым мен бир элге
Жюрегимде жаннган жырым бла бирге.
«Ким бла келгенсе?» — дегенлеринде,
Айтдым: «Жырдан айырылмай ёмюрге!»

* * *

Биргесине кём-кёк жазны да алып,
Къайдан чыкъгъан болур эди суюмеклик?
Къолунда жашлыкъны жарыкъ байрагъы,
Къайдан чыкъгъан болур эди суюмеклик?

* * *

Жерге жангы, къууанч жарыгъын жая,
Манга уа мудахлыкъны алып чыкъгъан.
Кюнню аллына барама мен жаяу,
Жилямукъларым тама эрттенлик чыкъгъа.

АДАМ ТУУГЪАНДЫ

Бюгюн бизде танг бла тенг
Адам туугъанды, таулу адам.
Эшиклени ачыгъыз кенг,
Адам туугъанды таулада!

Хайдагъыз, юйлеригизге
Ариу байракъла тагъыгъыз!
Бюгюн уллу байрамды бизде,
Жарыкъ майданлагъа чыгъыгъыз!

Адам туугъанды! Бомбала,
Жокъ болугъуз, ууалыгъыз!
Дунияны къанатлылары,
Сиз кюннге учуп барыгъыз!

Битеу жерни атлылары,
Сиз тау жоллада чабыгъыз!
Бу иги кюнде бахчала,
Кегеригиз сиз, чагъыгъыз!

Танг аллында туугъан адам,
Жарыкъ жырым, жангы жырым,
Къууанч берип тургъан адам,
Иги кюнде кел сен, жаным.

ЭСКИ ЖОЛЛА

О, жерими эски болгъан жоллары,
Арыгъан берчли кьоллача, турасыз.
Сиз халкъымы ётюп кетген жылларын,
Китапныча, мени аллымда ачасыз.

Сизде — ёхтем нарт халкъымы жырлары,
Жиляулары, сагъышлары, тойлары.
Жашау ючюн кетгенлени атларын,
Аналача, сакъладыгъыз, жолларым.

Къол аязымдача, сабыр жатасыз,
Сизге эски кылычхача, тиеме.
Бирде кюле, бир а жиляй турасыз,
Сизге дайым тарыххача киреме.

САУ БОЛ, ЭРТТЕНЛИК

Эрттенлик, сени юсюнгден
Жазама, хауангдан солуп.
Назмуму хар тизгини да
Тап-газа чыгъында толуп.

Жазама, сени жырларынг
Жангы назмума кирелле.
Жаша сен, чыкълы эрттенлик,
Таула да сени сюелле.

Къучагъымы кенгиге жайып
Барама сени аллынга.
Сау бол ариулугъунг ючюн,
Игилигинг ючюн манга.

* * *

Кюн чыкъды да, жарыта жерни,
Мен анга быллай соруу бердим:

— Кюн, сен нек келесе дунягъа,
Жерге алтын нюрлеринг агъа?

Кюн жууаплайд, жарыкъ ышара,
Къыйырсыз кёкде кетип бара:

— Игилик ёсер ючюн келеме,
Бар кючюмю анга береме.

Бир сабий да жилямаз ючюн
Жарытама мен жерни юсюн.

Болмаз ючюн уруш не къаугъа,
Кюн сайын чыгъама мен таугъа.

¶

КЪАРТЛЫҚЪНЫ ХОРЛАЙДЫ АТАМ

Бахча алма ийисден толу,
Атам кѳууанчлы олтурады.
Ез жерини байлыгъын кѳрюп,
Ол кѳайтып жаш болуп турады.

Бишген терекге кѳарайды атам
Алгъышлары, сагъышлары бла.
«Жашагъан игиди!» — дейди атам,
Зыбыр мыйыкъларын шош сылай.

Аны чачын да, сакълалын да
Алгъанды кѳыйынлыкъла кѳары,
Алай кесин жаш болгъан сунад,
Кѳре алмала кѳызаргъанларын.

О терек бахчам, сен кѳууандыр,
Жюрегине кюч бер атамы,
Жашагъан жылларындан эсе,
Бетинде ызлыкълары кѳп аны.

Бахчабыз сейирлик битгенди,
Берекети бла келгенди танг.
Бишген алмаланы ичинде
Кѳартлыкълары хорлайды мени атам.

САУ ЭСЕЛЕ АНАНГ, АТАНГ...

Жерибизге келеди кызыл тапг...
Сау эселе ананг, атанг,

Жашауунг — иги, рахатды — кюнюнг,
Чакъгъанлай турлукъду гюлюнг.

Сюеме от жагъанг жылы болса,
Биргенге уа — жырынг болса...

Келеди алмача тегерек тапг,
Жашасынла ананг, атанг!

Кюн жарытханлай турсун юйюнгю,
Къууанчын кёр сабийинги!

* * *

Бюгюн,
Сенсиз кълалгъан кюнюмде,
Сени излей-излей,
Къарайма тиширыулагъа.

Аладан бири да
Ушамайды санга.

Сен а жаланда
Кесинги ышарыуунга ушайса,
Кюн сайын бу жалгъан дунняны
Керти этген ышарыуунга.

Не этейим, сени излемей,
Не этейим?

КЮНЮ БОЛГЪАН, ГЮЛЮ ДА БОЛГЪАН
БУ ЖЕРИБИЗНИ БИР ИНСАНЫМА ДА

Кюн.
Ол жаланда мени ючюн
Чыкъгъанды демейме.

Гюл.
Ол къуруда мени ючюн
Чакъгъанды демейме.

Алай
Жарыкъ болургъа
Болушады манга кюн.

Алай
Ышарыр кюч береди
Манга гюл.

Кюню да болгъан,
Гюлю да болгъан
Бу жерибизни
Бир инсаныма да мен,
Кюннге саулукъ,
Гюлге саулукъ
Андан тилейме!

АМАН ТЕНГИМЕ

Тюнене, чыкъдынг да сен аллыма,
Жюрегинги да алып къолунга:

— Жаным, къалайса? — дединг, — къалайса?
Ызымдан а ма алай къарайса,

Сен уу жиберликча санларыма,
Къара кийдирликча тангларыма.

Билеме, манга зиндан къурайса,
Къоркъакъса да, ызымдан къаргъайса.

Онг болса, мени пашот этеренг,
Аны ючюн ийне кѣзден ётеренг.

МУЗЫКА

Бармакъла чѣплейдиле
Къобуз кыллада
Алтын бюртюклени...
Андан а макъам, чыгъып,
Жайылады кюннге,
Ол макъам —
Манга балхам.

Бармакъла энтта чѣплейдиле
Алтын бюртюклени —
Мен саппа-сау бола турама,
Инша Аллах!

АКЪ ТАУУШ

Тангымы кереди
Байракъны кѣулачы,
Акъ таууш келеди —
Учууну кѣууанчы.

Акъ таууш — сагъышлы
Атлагъан терегим,
Акъ таууш — акъ кѣышда
Акъ чакъгъан тилегим.

Акъ таууш — ташланы
Хунада жырлары,
Холамдан башланып,
Агъаргъан жылларым.

Акъ таууш — жеримде
Минги тау жарыгъы,
Акъ таууш — халкѣымы
Ма алгъа барлыгъы.

ҚҰЫЗ ЖОЛДА КЕЛЕДИ

Құыз уллу жолда келеди,
Аны хар ким да кёреди.

Алай женгил атлайды ол,
Разы болгъанча анга жол.

Анга дуния ышаргъанча,
Ариулукъгъа баш ургъанча...

Келеди жарыкъ жолда кұыз,
Кюледи жарыкъ жолда кұыз.

Келеди, жаннет берликча,
Келеди, жыргъа кирликча.

СУР ЗАМАННЫ СУР ЖЕЛИНДЕ

Къанат къагъып кетедиле,
Кетедиле ыйыкъла.
Сур заманны сур желинде
Агъаралла мыйыкъла.

Юркюп баргъан кийик кибик,
Озадыла жылларым.
Кюн сайын къысха бола
Барадыла жолларым.

Менден къачып ётедиле,
Ётедиле ыйыкъла.
...Къайнагъан тенгизледе уа
Батадыла къайыкъла.

* * *

Қъар жауады, тынгылап
Турадыла талала.
Қъарайды чалбаш алам,
Кеси кесин тазалай.

Қъар жауады акъырын,
Қъууана жаугъанына.
Мени да ийнандыра
Назмула жазгъанына.

Бу жашауча, эски къар
Жауады, ол—жангы жыр.
Шукур, юйюм жылыды,
Бише турады гыржын.

Қъар жауады, ашыкъмай,
Сабийлигимде кибик.
Энди мен да чыгъама,
Эски тонуму кийип.

* * *

Чуу, чуу, чуу ала,
Кюнден толады тала...

Аппа гебен этеди,
Ынна батан элтеди.

Жашларындан туугъанла,
Ташдан суу чыгъаргъанла,
Къадалып чалгъы чала,
Чуу, чуу, чуу ала.

Тепсей турады терек,
Юсюнде сары кёлек...

Бал татыу эте тала,
Келдим шайтан суу угъай,
Сууукъ шаудан суу ала,
Чуу, чуу, чуу ала.

ЧАЛГЪЫДА

Танг жарыгъы чагъады,
Чагъады,
Шаудан суучукъ чабады,
Чабады.

Къая къарап турады,
Турады,
Чаллыкъны жел къууады,
Къууады.

Бёкем жашла чалалла,
Чалалла,
Чаллыкъны ахын алалла,
Алалла.

Жангы кырдык ийиси,
Ийиси —
Дарманланы игиси,
Игиси.

ТАНГЛЫ МАЛҚЪАР

Мамайланы Мустафағға

Туу байталча, ийилип шауданнга,
Ич сырын шыбырдайды жангыз тал.
Чачакъла ушайдыла жаугъаннга,
Жулдузла букъгъуч ойнай акъ тангда.

Танг а, къармай-къармай жол ызларын,
Жетип келе турады Малкъаргға.
Кёг'а, тюекле этип жулдузланы,
Согъады экибизге макъамла.

Акъ тёппелени жангыдан
Туудурлукъду кюн, чыгға келгенлей.
Эски орамны эки жанында
Терезеле къарс кыагға кюнлеге.

* * *

Тангымы ауазы
Жангы кюннге
Гимн согъа башлагъанда,
Жулдузланы
Ышарыулу шыбырдауларын
Эшитеме.

Элим а жашайды
Жюрегими ичинде,
Ай жарыгъын жылы сютнюча иче...
Кюндюз а созула-созула
Жайлыкъларына, сабанларына...
Акъ булутлагъа сагъышларынача
Кётюрюле...

Акъ-Сууда терезеле
Толудула ышарыуладан
(Кюн да иги тиеди андан).

Элими уллу кёгюнде,
Сары танг жууукълашхан сагъатда,
Жулдузла бата башлайла, эрий-эрий,
Жангы туугъан эллилерими
Ышарыуларында чыгъар ючюн.

АДАМ БОЛУГЪУЗ

Бирле махтаналла мюлклерине,
Бирле уа — къайгъысыз кюнлерине,

Биреу — омакъ, сыйлы кийгенине,
Биреу — къарыусузгъа кюлгенине.

Биреу — мухар къарны тойгъанына,
Биреу — кёп къатын кёойгъанына.

Биреу а — башхада чёп излейди,
Зар жүреги бичагъын билейди.

Мен а — хар жангы кюннге къууана,
Аны кесиме ахшылыкъгъа санай

Жашайма, башхагъа бир игилик
Эталсам, къанатлы атха минип.

Манга аманлыкъ этгенлеге да,
Мени ачытып ётгенлеге да

Къара санамай, саулукъ тилейме:
— Жашагъыз, адам болугъуз! — дейме.

Дарий жууургъанында
Ай.
Ундурукъ къулагъында
Ай.
Ол тешген жыйрыгъында
Ай.
Бойнунгда, жыягъында
Ай.
Тюшлеринге да ётюп
Ай.
Сени хур бетли этип
Ай.

Ай жарыкъда сыфатынг
Сютде жууунган кибик.
Ай а санга ушады,
Жыйрыгъынгы да кийип.

АППА ЧЫҚЪГЪАНДЫ ТОЙГЪА

Къарс-къарс, жашла, эй-хей, къарс!
Тарт къобузну, маржа, тарт!

Аппа чыкъгъанды тойгъа —
Жарыкъ бергенча жайгъа.

Бу жерде къартлыкъ жокъча,
Чанчыла, садакъ окъча...

Аякъ бурунларында
Эрлай бурулгъанында,

Мен зауукъ этип турдум,
Шукур эте, къарс урдум.

Быллай той болгъан жерде
Мудахлыкъны ким кёрдю?!

ТУУГЪАН ЭЛИМЕ

Кёзлеринги,
Мени кёрюрге суйген кёзлеринги,
Эринлеринги,
Атымы бир тап айтхан эринлеринги,
Къолларынги,
Манга учуучу къолларынги
Сени жангы тангынг
Бююн да манга
Саугъа этеди жангыдан.

Мен а, элим, бююн да
Эшигинги ачып,
Киреме санга,
Ез юйюме киргенча.

ГЮЛЛЕ

Жюреклеча, ачылып,
Юйюмю къууандыра,
Гюлле алай келдиле,
Чырагъымы жандыра.

Сюйюпчюча, хычыуун,
Жарыкъ бере жетдиле,
Ауур сагъышларымы
Ала женгил этдиле.

Тиширыууму кёрюп,
Бир ариу ышардыла,
Эринлерине жете,
Анга ушап къалдыла.

Къаш туююню билмеген,
Нюр бюртюкю гюллерим,
Сиз жашагъыз, кетмейин —
Алгъышлылла кюнлерим.

КЕК ЧАПЫРАКЪЛА ШЫБЫРДАЙДЫЛА

Любагъа

Иткъол жанында кукук кычырад,
Чыпчыкъла кыйгысыз жырлайдыла,
Назы терек манга кырап турад,
Кек чапыракъла шыбырдайдыла.

Гара суучукъла нени юсюнден
Эсе да манга хапарлайдыла.
Сабийле жууна жылы кюнде,
Кек чапыракъла шыбырдайдыла.

Къарт сагъышлы тартады юлени,
Кёгюрчюнле шош мурулдайдыла.
Мен а сени эсгереме, сени,
Кек чапыракъла шыбырдайдыла.

Бу женгил кюн сени эсгереме —
Манга тау башла жылтырайдыла.
Сени субай бетинги кёреме —
Кек чапыракъла шыбырдайдыла.

* * *

Шауданны кѳулагында
Олтурама сагышлы.
Аны зынгырдауунда
Келедиле алгышла.

Ананы сыйлы сютю
Чыкѳгъанча ѳшюнюнден,
Шаудан да чыгъад алай
Жерими жюрегинден.

Шауданны хар тамчысы —
Алгышды тамблагъа.
Таза сууну бу жыры —
Жюрегимде да агъа.

ЭРТТЕН ХАҰА — ТЫЛПЫУ ЭТЕ ТУРГЪАН СЮТ

Камалгъа, Жамалгъа, Алимге

Танг тууду, кечени ызларын жууду,
Кюн къыллары зынгырдайла, тартыла.
Кёз къарамым, жангы жауунча, жауду,
Чыкъ тамычыла минг кёзден ышардыла.

Уяндыла, уяндыла сабийле,
Бетлеринде кюнле ышара, ёсюп...
Жарытдыла ала, ангымы бийлеп,
Эрттен хауа — тылпыу эте тургъан сют.

ШАХМЫРЗА САИДНИ ЭСГЕРЕМЕ

Сени къатынга,
Жангыз сёз айтмай,
Тынгылап туругъа
Керек эдик биз —
Малкъарны адабият
Жаш-къушлары.
Асыры аз билгенден
Ана тилибизни.

Бизни къатыбызда
Сёз айтмай
Сен туруучу эдинг, —
Малкъарны адабият устасы, —
Асыры кёп билгенден
Ана тилибизни.

Энди, заман узая
Баргъаны сайын,
Бийикден бийиксе,
Сен — тауса да,
Малкъарны акъ сёзюнде
Сен — сауса да.

ҚАЗИМИРЕК БОЛАЙЫҚЪ

*Қичибалықъда азатлықъ ахлусу,
файғамбар сыфатлы ҚАЗИМНИ
130-жыллығъыны кѳууанчы этилген
кюн айтылған назму*

ҚАЗИМ жүрюген жерде атларғъа,
Ол ичген шаудандан уртларғъа,
Ол солугъан хауадан жутарғъа,
Аны кѳргенлени кѳолларын тутарғъа
Деген умут бла келгенбиз бери биз,
Жашагъан кѳадарда жерибиз.

Андан сора кесибиз да, бир кесек
ҚАЗИМИРЕК болургъа кюрешсек...

* * *

Жай ингирде
Арбазда
Гитче кызычыкъ
Жукълап кьалды.

Жукълап кьалды
Аппасыны кьойнунда,
Биргесине гинжиси да.

Жукълайды...
Аппасы, тепмей, аны жукъусун
Сакъдагъанлай...
Жукълайды...
Ышарыучугъу эринлеринде кьалып.
Жукълайды
Аны гинжиси да.
Гитче кызычыкъ —
Аппасыны инжисиди.

БУДАЙ БЮРТЮКЛЕ — КЮНЧЮКЛЕ

Мени кѡл аязымда — будай баш...
Ол мени бийик да этеди, таза.
Будай бюртюкле, кюнчюклеге ушаш,
Жерни, адамны да кѡдарын жаза.

Будай бюртюкню ышарыулары
Жарытадыла сабий ауазланы.
Сабанла — жерими жазыулары.
Сабанла келтирелле жазланы.

КЕПЮР

Багъалатмай, хакъ алмай,
Ненча жюкню кётюрдюнг?
Ненча адамны юйюне
Игиликле келтирдинг?!

Тынгылы улоуса сен, —
Хар кимге да керексе.
Хар заманда хазырса,
Ышангылыса, бексе.

Сен сынамагъан жюк жокъ:
Ёлюк да ётдюресе,
Орайдасы жарыта,
Келин да элтдиресе.

Сен кёп кере женгнгенсе
Сууну кьутургъанын да.
Сен кесинг сынагъанса
Элия ургъанын да.

Жюреклени байлайса,
Уллу черекни хорлап.
Ахшылыкъды кьуллугъунг.
Сен — кёпюрсе, сен — хорлам!

Ишлейсе сен, солумай,
Бир махтау да излемей.
(Мени келгеними уа,
Къойдунг, шуёх, истемей).

Билеклик эт, болуш сен,
Хар акъниет адамгъа.
Кёпюр, кётюр аны сен,
Кёрюнюрча аламгъа.

* * *

Биреуге кенг, биреуге тар
Бу дунияны къарамы.
Бирде женгил, бирде ауур
Назму этген къаламым.

Биреуге тюз, биреуге терс
Мени жангы къыралым.
Болсада келир кюннге
Мен ышанып къарадым.

ТАУЛУ ЖАШЧЫКЪГЪА

Тауларында ёсерсе,
Къанатларынг жетерле,
Устазларынг болурла
Чалбаш ауушла, ёрле.

Журтунга кёп ахшылыкъ
Эте, алай барырса,
Жигит халкъым ючюн деп,
Толу тирмен бурурса.

Жердеги кир ишлени
Жуууп кетерир ючюн,
Бу тау суууча, таза
Болургъа керексе сен.

Душман ата юйюнге
Чапса уа, чыкъ аллына!
Ол заманда унутма
Кюч алыргъа халкъынгдан.

Мен аз айтдым эсе да,
Кёпню сынарса, кёпню.
Кесинг эслерсе ташны
Атдырып чыкыгъан чёпню.

Жюрегинг ачыкъ, таза эсе,
Шауданынг чомарт агъа эсе,
Терегинг халал чагъа эсе,
Сёзюнг тирликча чыгъа эсе,

Халкъынгы жырын айталлыкъса сен,
Жер сюрюп, урлукъ аталлыкъса сен.

Жолунг 'зар жолу туююл эсе,
Туугъан кыралынг юйюнг эсе,
Хар жарсыгъаннга кюйдюнг эсе,
Журтунгу кюнюн кийдинг эсе,

Халкъынгы жашы болаллыкъса сен,
Жерияг ючюн жап бераллыкъса сен.

Къар... Жауады къар
Узун кечеде.
Алам сагъышла
Къарны ичинде.

Къарны ичинде
Кемеди кече.
Къар эмчеклени
Эмеди кече.

Къарны ичинде
Акъ шошлукъ, арып,
Жая турады
Кенг къанатларын.

* * *

Қюннге айланып
Ёседиле, ёседиле
Тирликле,
Терекле,
Қырдыкла.

Таула да
Турадыла
Қюннге айланып...

Биз а
Тууабыз да, Ата журтубузда
Ёсебиз, ана тилибизге —
Қюнюбюзге айланып.

* * *

Жалан аякъ тепсейди
Акъ булутчукъ къаяда.
Мен а сенсиз кългъанма,
Къайда болурса, къайда?

Жаланаякъ жаз башы
Жетди, жауун жыр айта.
Жолум бармайды сенсиз.
Къайда болурса, къайда?

* * *

Елмейин туругъа суюгенден,
Жангыдан тууаргъа суюгенден
Чакъырадыла,
Чакъырадыла кырдыкла
Тангны кеслерине.

ТАУЛУ ТИШИРЫУ

Жерибизде шаудан кёзюмюсе,
Огъесе тауу тёзюмюмюсе?

Айт, бишип тургъан сабан сенмисе,
Туманны чачхан кюннге тенгмисе?

Берекетли от жагъабызмыса,
Огъесе бизни жазыбызмыса?

СУКЪЛАНАМА

Танг жарыгъы Эдил тюзлерин ала,
Жангы кюч кёшулады умутлагъа.
О, къалай сукъланама Кавказ таба
Акъырын кетип баргъан булутлагъа.

Бу черек сейирлик таурухха ушاپ,
Деменгилигин букъдургъанча, агъа.
О, къалай сукъланама Кавказ башы
Бла шош ётерик бу зурнуклагъа.

* * *

Сабийле уа уллудула,
Уллуладан уллудула

Ышана билиулері бла,
Ышарыу бериулері бла,
Қъайгъыны бёлюулері бла,
Қюч алып келиулері бла.

Биз этген кюйсюзлюклени,
Эссизлик, кёлсюзлюклени
Унутуп кёюулары бла,
Таза, ачыкъ оюмлары бла

Сабийле уа уллудула,
Уллуладан уллудула.

ЖАШ ТЕРЕКЛЕ, САБИЙЛЕ ДА...

Жаш терекле,
Сабийле да
Ушайдыла
Бир бирге.

Экилери да
Ёседиле,
Кечеледе
Ёседиле.

Сабийлеге
Бешик жырла
Айтадыла
Анала.

Тереклеге
Бешик жырла
Айтадыла
Жулдузла.

Къашларынгы да туююп,
Алай сёлешдинг.
Айтчы, менден а, айтчы,
Сен не сёз эшитдинг?!

Сёзлеринги шинжиле
Этдинг да, чачдың.
Ол сагъатда бетингден
Ариулуйкъ къачды.

Мен а хайран башымы
Кюнюме атдым.
Кюн а, къайгъыларымы
Кётюрмей, батды.

Кёзлеринг —
Мудах кёгюмю
Къарылгъачлары.

Учадыла ала,
Тангларымы
Эшиклерин кенг ача.

Кёзлеринг — къарылгъачларым.

* * *

Ай чыкъды, будай бетли.
Кечеми женгил этди.

Чыкъды, чыкъда жуууна,
Арыгъан жер къууана...

Алгъышча, келеди ай,
Фитналыкъланы хорлай.

Ай келеди, топ-толу —
Тамбла жолум болур.

СЮЙГЕН КЪЫЗЫ ЕЛГЕН ЖАШНЫ СЁЗЛЕРИ

О, кълалдым мен, бир зат да эталмай,
О, кълалдым мен, палахдан ёталмай.

Къалай кълалдым бир амал эталмай,
Сен жашап, жашнап турур ючюннге?!
Мен санга этген жырым учады,
Жиляй учады жерни юсюнде.

Таула башында учады жырым,
Чыкългъан кюнню да къларангы эте.
Жаралы кълушха ушайды жырым,
Жер мудахлыгъын кесинде элте.

Ташны, агълачны кълармай кълалгъланма,
Жилямукъл тамычы бола толу айым.
Жыйылгълан халкълдан да уялмайын,
Мен сизни юйге жиляп барайым.

Жиляп барайым жолну узуну...
Кимле чыгъларла мени аллыма?
Манга келген кюн келмесин дейме
Кълаллыма окълун, мени къланлыма.

МАЙ КЕЛГЕНДИ ТАУЛАГЪА

Май келгенди таулагъа,
Табийгъат да къууана.
Байрамгъа хазырлана,
Гыржын этеди ана.

Мамыр арбаз жарыкъды,
Балли терек чагъады.
Аппа, туудугъун алып,
Кенг орамгъа чыгъады.

Кёк да бир бек чууакъды,
Кёреме, майны бети,
Тиширыуча, субайды,
Халкъны да ариу этип,

Байрагъыбыз тепсейди,
Майны кюнюне жырлай.
Жашасынла, дейбиз биз,
Мамырлыкъ, Урунуу, Май!

ЖЕРДЕ ЧАБАДЫ ЖАУУН

Жерде чабады жауун,
Не зат табады жауун?

Танг аласы чаллыкъда
Накъут бюртюк табады.
(Къуршоучугъа ол чилле
Гуржабасын жабады.)

Жауун жерде келеди,
Кимге не зат береди?

Къуруй тургъан терекге
Дарман береди жауун.
Сёзле окъуна ёсерча,
Жырлай биледи жауун.

ЖАНГЫ ЖЫЛЫБЫЗ ЖЕТИП КЕЛЕДИ

Игиликле юлеше,
Акъ атын да арыта,
Жангы жылыбыз жетип
Келеди, жер жарыта.

Чабып чыкъдыла төшге
Тийредеги сабийле.
Ала зауукъ этелле,
Дунияны кѳууанч бийлеп.

Бирле уа учадыла,
Чаналарына минип,
Бирле уа кѳар аппала
Этелле, ойнап-кюлюп.

Ма эки жаш, эришип,
Бузда хайнух буралла,
Бир кѳауумла, алайгѳа
Келип, кѳарап туралла.

Арлакѳда эки жигит,
Тонларын тешип атып,
Тутушалла аямай,
Бирде кѳаргѳа да батып.

Хоккейчиле уа, бир тюз
Жерчикни да тазалап,
Ойнап башладыла да,
Тийре болду гузаба.

Бир кѳарт а, келе келип,
Иллеу такѳды назыгѳа...
Мен а, кѳарап турдум да,
Жаздым ма бу назмуну.

КЪЫРАЛЫМ — ЮЙЮМ

Мен ата юйюмю суратын
Ишлерге кюрешдим.
Бошагъанымда уа — ол
Туугъан элими
Сураты болуп чыкъды.

Туугъан элими суратын
Ишлерге кюрешдим.
Бошагъанымда уа — ол
Малкъарымы
Сураты болуп чыкъды.

Малкъарны суратын
Ишлерге кюрешдим.
Бошагъанымда уа — ол
Минги тауну
Сураты болуп чыкъды.

ЖАНГЫ ЮЙЮР ҚЪУРАГЪАНЛАГЪА АЙТХАНЛЫГЪЫМДЫ

Бир биригизге алай
Қерек болугъуз:
Тырнакъ бла бармакъ кибиқ,
Ийне бла оймакъ кибиқ.

Ожакъ бла тютюн кибиқ,
Кюз арты бла кюн кибиқ.

Черек бла кёпюр кибиқ —
Палахладан ётер кибиқ.

ЖАНГЫ ТАҢҢГА АЛГЪЫШ

Барады кечени кемеси,
Бу уллу дунияны элтеди.
Жулдузлу кёкде ма ай кеси
Этеди намазын, этеди.

Узакъда кечени баш жаны
Къабына башлайды акъырын.
Ечюлмез жангы танг бир жанып,
Айтхынчы кесини акъ жырын.

Арбазыбызгъа сабыр чыгъаса
Шош ингирледе, жарыкъ танглада.
Анам, аллыма къарап тураса
Шош ингирледе, жарыкъ танглада.

Жангыз жашынга саулукъ сурайса
Шош ингирледен, жарыкъ тангладан.
Манга болушлукъ келлик сунаса
Шош ингирледен, жарыкъ тангладан.

ЧЫГЪА КЕЛГЕН КЮННГЕ АЙТХАН ТИЛЕГИМ

Чыгъа келген жангы кюн,
Бир тилегим бар санга:
Сен Мокъа Магометни
Юйюне бир барсанг а.

Ол кеси уа аурупду,
Саусузла юйюндеди.
Аурууу онгсуз этип,
Къазауат кюйюндеди.

Дохтурла да ышармай...
Жюгю ауурду, ауур —
Къатында жокъ анасы,
Ауруп жатады, ауруп.

Аны ючюн тилейме —
Сабийчиклерине сен
Жарыгъынгы аяма,
Аллахны къулу эсенг.

Мудахкѣзчюкле болуп
Тура болурла ала.
Жарыт бетчиклерин да,
Башчыкъларын да сыла.

Сени бла къууанч да
Кирликди, мен билсеме,
Мокъа улуну юйюне
Бар деп андан тилейме.

Телефонну ачып, ол,
Алай сѣлешди манга,
Юйюм сууукъ кѣрюндю,
Ангым кете туманига.

Жаралы кѣанатлыча,
Келди аны ауазы,
Ауруу азабын чеге,
Еню окѣуна азып...

Тилейме: сабийлерин,
Жангы кюн, жиятма сен.
Кѣайтар аны юйюне,
Кѣайтар аны сау-эсен!

ТУУГЪАН КЮНЮНГ ЧЫКЪДЫ ТАУГЪА

Мухамед Хафицеге

Хафиц улу, бир кьош болуп,
Кёп жылны сабан сюрербиз,
Жюрекледe урлукъ себип,
Жангы сёзле ёсдюребиз.

Ишибизде — атха минип,
Жаяулай да баргъанбыз биз,
Ёрлеуню татлылыгъын да
Кёп кере сынагъанбыз биз.

Бюгюн тангынг ышарады,
Туугъан кюнюнг чыкъды таугъа,
Жолунг бийиклеге элтсин,
Бу сёзлерим — санга саугъам.

ГУРТУЛАНЫ СОПАЙНЫ ЖАШЫ МУХАММАТНЫ ЭСГЕРЕ...

Сопай улу Мухаммат
Акъ-Суууна, халкъына
Дайым жарагъан киши
Эди, Къуран хакъына!

Къартла бла баш ашап
Кёрюннгенди Мухаммат,
Жашла бла уа аякъ
Кемиргенди Мухаммат.

Бир-бирде уа бушууну,
Ачыуну женгиллетген
Кючю бар эди аны, —
Аманны иги этген.

Хапар айтыучу эди,
Кёлю да тола, арый...
Кёз аллыма келтире
Элни отлу жылларын.

Къуллукълада ишледи,
Ачитмай бир адамны,
Сопай улу бек татлы
Тенги эди атамы.

Экиси да салдыла
Игиликге ызларын,
Кёпле-кёпле алагъа
Ма бюгюн да ыразы.

Экиси да кетдиле,
Бизге къоюп ишлерин,
Унутмаз, дейме, элим,
Ма аллай кишилерин.

Иги билеме, ёлюп
Кетди эсе да адам,
Аны уллу жүреги,
Жеринде тангча ата,

Жарытханлай миллетин,
Жашап турады алай,
Инсанына болуша,
Халкына къарагъанлай.

ЗАР АДАМГЪА, ТАР АДАМГЪА
АЙТАМА

Байлыгыыг да кёп болсун,
Кюн да келсин биргенге,
О, не хайыр сокъургъа
Кече чыракъ бергенден?!

ЮЙЮНГЕ УА КЕЛЕ БИЛ

Сен акъ бла къараны
Айыра бил, кёре бил.
Къайда тойдунг эсе да,
Юйюнге уа келе бил.

СУУ

Суу къанны да жууалды,
Ёчюралды ёртенни.
Бирде уа — элни басып,
Жилятды сау эрттенни.

ЖАНШАКЪ

Сени ишинг ол болду —
Къуру жаншап тургъанынг.
Тилинг алай узунду,
Санларынга чулгъанып.

БОРАНДА

Сууукъ, бурдум эте къар,
Жаш бла къыз орамда...
Ала айталла хапар,
Жайны кёре боранда.

Гюлню юсюнден хапар
Айтады насыплы жаш.
Кенг орамда жауа къар,
Къызгъа кёрюнеди жаз.

УЛЛУ АЛЛАХДАН ТИЛЕДИМ

Хар юйде — от жагъада
Къууанч отунгу жандыр,
Хар атаны, ананы
Сабийинден къууандыр.

АТА-АНА БЛА АТА ЖУРТ

Ата-ананы сюерге
Хар инсан да борчлуду,
Ата журтну уа
Жаланда насыплыла сюедиле.

ОҚЪУУЧУМА СЕЗЮМ

Жангы китап — жангы жол,
Алда жангы ауушла,
Жеталырمامы санга.
Къанат къагъа, тау къушлай?

Жеталмаймы къалырма?
Билген Аллахды аны,
Болсада санга атсын
Бу китапны хар тангы.

СЕЗЛЕ

Сёзле мени бир-бирде
Бал чибинча кѡабалла,
Сора, ачыта келип,
Дарман болуп кѡалалла.

* * *

Терекле ичинде
Талакѡ солуу эте
Келеди жел,
Тешик-гешик болуп.

ЖАУУН ЖАУА, ҚЪЫЗ ЖАШХА
АЙТА ТУРАДЫ

Жибип, суу болдукъ биз, суу,
Мен къачайым, сен а къуу...

Жетсенг, манга не да эт,
Ма, къайры суйсенг да элт.

Бу жауундан къачайыкъ,
Кюнню бетин ачайыкъ.

Бугъайыкъ адамладан
Экибиз да танглада...

Къучакъларса сен мени,
Жангыра этим-женим...

Болгъаныбыз бизни — суу.
Мен къачайым, сен а — къуу...

АРЫГЪАН БЛА АУРУГЪАН

Жаланда арыгъан биледи
Солугъанны татыуун.
Жаланда ауругъан биледи
Саулукъ тангны атыуун.

АЧЫ ТИЛЛИ ЖАНШАКЪ КЪАТЫН

Ачы тилли къатынны,
Аллах, къойма къатымда.

ХОЛАМГЪА
ЭНТТА КЕЛДИМ

Мында хар сѣзюм —
Ажашхан кийик.
Ауазым къалды,
Мудахлыкъ кийип.

ТАТЛЫ ТЕНГИМЕ АЙТАМА

Тюнюнде кѣп жилягъан
Жиляиды тюшюнде да.
Муну андан айтама,
Мен кесим тюшюндюм да.

САУ КЮН КЁРМЕЙ ТУРДУМ СЕНИ

Сау кюн кёрмей турдум сени,
Сау кюн кёрмей турдум сени.

Кёз къарамым арыкъ бола,
Хар такъыйкъам арып къала...

Сау кюн кёрмей турдум сени,
Сау кюн тас этдим кесими.

КЪОБУЗ АРИУ ЖЫРЛАСА, ТИРЛИК ДА ИГИ ЧЫГЪА...

Той барады элимде,
Тийре жангыра, чагъа.
Къобуз ариу жырласа,
Тирлик да иги чыгъа...

Тынгылайла терекле,
Тепсериклери келе.
Жерибиз а — рахатды,
Бу тоюбузну кёре.

ТЮЗЛЮК БАЙРАГЪЫНЫ ЖЫРЫ

Кесин туудура
Эрттенлик чыкъда,
Жерни кѳучакълай,
Кюн энтта чыкъды.

Анга кесими
Учурама мен,
Акъ жүреклени
Чакъырама мен,

Хар эрттен сайын
Бийикден кѳарай,
Кюнню аллына
Шууулдап бара,

Халал кѳолланы
Жарытама мен,
Акъ алгъышланы
Жырлатама мен.

Терслик кѳаманы
Ууатама мен,
Насып терекле
Орнатама мен.

Мен кѳанат кѳакъсам —
Бешикле жылы.
Бомба сарнаудаң
Булбулну жыры

Бийикди жерде!
Билеме аны.
Мен жарытама
Келлик тангланы.

СЫРТ ТАЛАДА *

Сырт талада барама,
Хар аугъан кырдыкны
Ёрге сюей,
Хар ауругъан терекни
Сау болурун сюе.

Барама жаннет жерде...
Къайгыларым, сагъышларым
Бу кюнюме сыйынмай...

* * *

- Ариумулла чачларым?
- Хау.
- Ариумулла кёзлерим?
- Хау.
- Ариумулла къашларым?
- Хау.
- Ариумуду кюлгеним?
- Хау.
- Ариумуду кийгеним?
- Хау.
- Жюрегим а, жюрегим?

.

Бармыды да жюрегинг?

* Сырт тала — Акъ-Сууда жерни аты. Эллилерим анга атам Солтан чалыучу тала деп да айтычудула.

Бирге ушайдыла кюнлерим,
Ушагъанча бирге тамычыла,
Ушагъанча бирге чапыракъла.

Алай билмей къалама бирде
Аланы къайры кетгенлерин,
Тамычылача, кетгенлерин,
Чапыракълача, кетгенлерин.

Бирге ушамайдыла кюнлерим,
Ушамагъанча бирге къаяла.
Ушамагъанча бирге кечиуле.

Алай билмей къалама бирде
Ала биргеме тургъанларын,
Қъаялача тургъанларын,
Кечиулеча тургъанларын.

ТАС БОЛДУ КЮНЮМ

I

Тас болгъанды бир
Топ-толу кюнюм.
Ким излер аны,
Табалыр кимим?

Учуп жетерге
Қъанатларым жокъ.
Аллымда энди
Танг атханы жокъ.

Тас болгъанды бир
Саппа-сау кюнюм.
Энди аны табып
Бералыр кимим?

II

Бюгюннгю кюнюм,
Қъуру арбалай,
Кетди баш энишге
Жюксюз, дынгырдай.

Қъачхан кибикди
Бюгюннгю кюнюм.
Энди аны артха
Қъайтарыр кимим?!

Бюгюн мен адам
Болалмагъанма,
Атам айтханча
Баралмагъанма.

Ычхынып кетди
Бюгюнүм менден,
Энди ол кыалды
Атылып кенгде.

Жолум кыысхара,
Кюнүм кесиле,
Айып этеме
Кеси кесиме

АУРУГЪАН ТАУЛУГЪА

Минги тауну хауасын
Алып келгенме санга,
Сау боллукъса, билеме,
Солугъанынглай андан.

Мен санга суу келтирдим,
Чегем чучхурларындан.
Ол — дарманды, ийнан сен,
Дарманланы барындан!

Сора уа Чирик кёлню
Кюзгюсюне ётерсе.
Анда жарыкъ бетинги
Кёрюп, шукур этерсе.

Сен жолунга чыгъарса,
Акъ танг бла тенг тура.
«Жерим сауда, мен да сау», —
Дерсе, жангыдан тууа.

КЮННГЕ ДА, КЕЧЕГЕ ДА СОРАМА

- Сен жерге нек келесе, кюн?
- Игиликге жол салгъашны
Жангыртыргъа.
- Сен а нек келесе, кече?
- Аманлыкъны къолгъа алгъашны
Жангылтыргъа.

СЕНИ ЧАКЪЫРДЫМ

Сени чакъырдым
Къыйын сагъатымда.
Чакъырдым, атынгы айтып, кычырып...

Ауазым,
Къанатлыны ызыча,
Къалды хауада.

СОҚЪУР

Тас этгенди да
Тангын,
Излей барады аны...
Жол нёгери — таягъы.

ЖАШЫРЫН ТАЛАГЪА* АЙТЫЛГЪАН НАЗМУ

Хар къанатлынг, эрикмей,
Ез тилинде жангыдан
Жырлайды санга, санга,
Къууана хар тангынга.

Ала ариулугъунгу
Биледице, кериле,
Ансы алай сейирлик
Жырлаялмаз эдиле.

* Ж а ш ы р ы н т а л а — Акъ-Сууда жерни аты.

КЪАР ЖАУА ТУРУП.

Мен эс жыйгъынчы,
Етдюнг да кетдинг.
Мени къар тугул
Этдинг да кетдинг.

Сенсиз къалгъанма,
Сенсиз — жангызма.
Къарда эриген
Бир жангы ызма.

ТЕЙРИ КЪЫЛЫЧ БЛА МИНГИ ТАУ

Тейри къылыч ачылды,
Жюрегиме да жете,
Минги тау жыр айтады,
Таула уа эжиу эте.

Тейри къылычдан чыгып
Къарайса сен ма алай,
Халкъымы келечиси,
Минги тауум, жангылай.

АМАН АДАМ

Келгени да — кетгенча,
Барны да жокъ этгенча.

Сёзлери — таш атханча,
Мияла ууатханча.

Ол кёрюнсе — юй сууукъ,
Татыусуз — ичер сууунг.

Басхан жери от бола,
Эшик сабы тот бола,

Келди да ол, кёп да — аз,
Берекет, къууанч да—тас.

АУРУЙ БАШЛАГЪАНДЫ КЁК

Ауруй башлагъанды кёк
Саутланы ууундан.
Ичалмай къалмагъаек
Жерибизни сууундан.

Кёк алай ынчхап турса,
Ана сютю бузулур.
Эшигиз жабылып,
Саутла бузу урур.

Болмаз ючюн ол алай,
Болмаз ючюн ол алай,
Адамла! Кёгюбюзню
Тутайыкъ биз тазалай!

Адамла! Кёгюбюзню
Багъайыкъ биз, багъайыкъ!
Мамырлыкъны терегин
Ары чыгып салайыкъ!

Бизни бирлигизден
Жылыу алып, кюч алып,
Ол терекде жулдузла
Ёсерикдиле. Аны

Жарыгъын а кёрюр да
Уллу алам — жер шары,
Сабийлерин кьубулта,
Бир ырахат ышарыр.

КЪАЛДЫ БЕТИНГ БЕТИМДЕ

Бюгюн келгенсе манга,
Гюллеге чыкъ тюшгенча,
Алай тюбедим санга,
Бир бек жарыкъ тюшгеча.

Чыкъ тюшгенча гюллеге,
Манга тюшюп къалдынг сен,
Жырын айта гюлмендинг,
Шауданынгдан къандым мен.

Сен кетдинг да, олсагъат
Сууукъ болду босагъам.
Кюн къалгъанча битимде,
Къалды бетинг бетимде.

КЕЛЕДИ АЛМАУУУРТ ҚЪЫЗЫЛ ТАҢГ

Келеди
Алмаууурт
Қъызыл таңг,
Жырлайды
Асыры
Қъызылдаң.

Алай ол
Жерими
Қъызындан
Ариу а
Тюйюлдю,
Билеме.
Анга ийнан,
Мен сѣз да
Береме.

Жерими
Қъызы бир
Қъараса,
Сау болур
Кимни да
Жарасы.

Чачын да
Кѣк желге
Тарата,
Жашланы
Ызындан
Таралта,
Орамны
Окъуна
Жырлата.

Ма алай
Атлайды

Ол ариу.
Ызында
Уа аны —
Ышарыу.

Келеди
Алмаууурт
Қызыл танг,
Келеди
Жерими
Қызы да.

БАШЫ САУДА
БАШСЫЗГЪА

Ёрге ётген да санга
Оноу этди.
Эншге ётген да санга
Оноу этди.

Ёрге ётгенни оноун
Да толтурдунг,
Эншге ётгенни оноун
Да толтурдунг.

Сора уа башсыз болдунг
Да олтурдунг.

МЕН ЖУУАБЫН
ТАБАЛМАГЪАН СОРУУ

Кёкде ауур
Булутладан
Жауа эселе
Жауунла,
Жилямукъла
Кюн узуну
Къайдан, къайдан
Жаудула?

УНУТ МЕНИ, УНУТ

Сен кетдинг, манга терс къарап,
Кюнюм бата, бата, къанап...
Азмы сынсыгъанды умут,
Унут мени, унут, унут.

Жашау къыйынлыкъларым кёп,
Кимме мен, терс къара да кет.
Мени дуниянгдан къурут,
Унут мени, унут, унут.

Ангынгдан да, къанынгдан да,
Жолунгдан да, къолунгдан да
Сыфатымы думп эт, улут, —
Унут мени, унут, унут.

АШАП-ЖАШАП КЪАЛАЙЫКЪ

Кечени кѳучакълайым да,
Жулдузладан кѳанайым да,
Толгъан айча кѳарайым да,
Алай барайым санга.

Сора тангнга жетейим да,
Чолпан жюзюк этейим да,
Сени алып кетейим да,
Ашап-жашап кѳалайыкѳ.

БЕК БИЙИГ' А — АНТ БОЛУР

- Таудан бийик не болур?
- Таудан бийик танг болур.
- Тангдан бийик не болур?
- Тангдан бийик ант болур.
- Ангдан бийик не болур?
- Ангдан бийик ант болур.

КЕРЕКМЕЙЛЕ МАНГА ТАНГЛА

Излей-излей,
Сени кёрсем,
Жарый-жарый,
Салам берсем,

Энди манга
Сёлешмейсе,
Истемейсе,
Сёз эштмейсе.

Алай бла
Болдум кьутсуз,
Бу дунияда
Мен умутсуз.

Ачылмасын
Энди кюн да, —
Къарамасын
Манга ким да.

Керек туююл
Эсем санга,
Керекмейле
Манга тангла.

АХШЫ ТЕНГИНГ КЕТДИ ДА...

Ахшы тенгинг кетди да,
Мугурайып кьалдынг сен.
Къадар жюгю жетди да,
Ёр жолунгда талдынг сен.

Энди билдинг, жашауунг —
Магъанасы аз жашау.
Энш болгъанды акъ тауунг,
Тенгсиз жашау — саз жашау.

ТУТХАН ИШИМЕ АЙТАМА

Сыйынгы кётюрюп, тенг
Этала болмам кюннге,
Ансы, атха минип, мен
Бир чыгъар эдим сенден.

ҚЪАЙРЫСЫЗ СИЗ,
САЗБЕТ ДУНИЯЛА?!

Аманла кюч ала,
Қъурчлана,
Ахшыла азая,
Аз къала,
Адамлыкъ ууала,
Урлана...

Черекле таркъая,
Тар къала,
Қъаяла оюла,
Союла,
Хауа да къуулана,
Уулана...

Қъайрысыз сиз, сазбет дунияла?!

ТЁРТ СОРУУЛУ БИР НАЗМУ

Билемисе, кьаллай бирди
Ёмюрю иги жырны?
Билемисе, кьайдандыла
Кюн нюрлери гыржынны?

Билемисе, нек болады
Бала кёлю талада?
Билемисе, нек чыгдады
Ана кюню кьарала?

ЁТЮРЮК

Ётюрюк жилинча келеди,
Ётюрюк гюлюнгю кёмеди,
Ётюрюк юйюнгю сууутур,
Ётюрюк — кьоркьакыны саууту.

Ётюрюк бичакъча кеседи.
Ётюрюк кьабынган кесеудю.
Ма Кюн а айтмайды ётюрюк...
Ётюрюк болмасын ёмюрюнг.

* * *

Ариу эсенг — ышарчы,
Тейри кылышча,
Уста эсенг — тепсечи
Сен, сакъ жауунча.
Тёзюмлю эсенг — чыдачы,
• Жол ташыча.

КЪАЙТАМА СЕНИ КЕЧЕНГЕ

Къангада хычинле суууй...
Сёзлерим ичимде улуй...
Къалкъыйла арыгъан къолла,
Жюрекни ырхысын хорлап.

Къайтама сени кеченге —
(Къыйынды сенсиз кечинген.)
Энди сууумаз ючюннге
Кесинг этиучю хычинле.

КИШИУЧУКЪ

Мяу-мяу кишиу, кишиучукъ,
Кесин манга ышыучу.

Чыммакъчыкыды мур-мурчукъ,
Бир адыргы бурхучукъ.

Бетин кюнде жуугъанчыкъ,
Тойса, кёзюн жумгъанчыкъ.

Тобугъумда жукълаучу,
Мен кетсем а — жокълаучу.

Кёзлериме къараучу,
Сют табакъны жалаучу,
Хычыуунчукъ, талаучукъ.

Мен а санга ышанып,
Мен а санга ышарып...

Сен а, жулдузча, жанып,
Сен а битеулей — жарыкъ.

Мен санга уча, уча.
Сен жарыкъ тангнга ушап.

Мен жандауурсуз, жарлы.
Ышаныуум ууалып.

Сен а тангнга ушаш ачыкъ,
Менден а тангла къача.

Таркъая ичер сууум,
Жиляйды ышарыуум.

ЧЕРЕК

Бараса — бир чаба, бир атлай,
Бир — жаралы кѡпланча, чартлай.

Бирде уа айыуча, ёкюре..
Ёмюрлени санай, ётдюре,

Жалкѡангы кѡбара, жол сала,
Жагѡаларынгы ура, талай...

Ауазынг кѡаяда жангыра,
Таула да тынгылай жырынга.

Не палах да, не буз да сени
Тохтаталмагѡандыла, женгип.

Арымай, кѡажымай бараса,
Жерге уа — кѡан тамыр боласа.

Жетген кѡыз а — сенден суу алып
Келеди, кюнюне кѡууанып.

ЖОЛДА

Зубер Тхагазитовха

Таулагъа барабыз,
Танг таулагъа.
Таурухла,
Бийикле...
Танг асыры жууукъдан,
«Волганы» тартхан акъ буу
Тангнга кирип барады,
Сейирлик арбазгъача.

Биз барабыз,
Тютюн иче...
Эки къалын тютюн,
Сагъышларыбызча, бирге къошула.

Жолубуз
Бийикден-бийикге чыгъа,
Барабыз биз.
Барабыз,
Къая жухла — азат къамала.
Жерни къоруулай...

Къабарты тюзледен
Малкъар таулагъа
Чыгъып барабыз экибиз,
Аланы бирге къоша.

Барабыз...
Бийикди бизни жолубуз.

ЖУЛДУЗЛА — ЖЫРЛА

Кюндюз кѳанатлыла кѳекню
Сюредиле, сюредиле,
Сора ѳѳз жырларын
Себедиле, себедиле.

Кече уа ма ол жырла, толуп,
Чыгѳадыла жулдузла болуп.

* * *

Келдим санга танг бла,
Танг бла.
Мен кесим да танг бола,
Танг бола.

Кетерикме тамбла,
Тамбла,
Кѳайтып санга танг болгѳа,
Танг болгѳа...

БАЙРАМ ЖАШАУ

Байрам жашауну —
Ачы ашауу.

ЕЗ ЖОЛУНА ЧЫГЪА БАРГЪАН ЖАШ АДАМГЪА АЙТАМА

Арсар болма,
Арсар эки чабады.
Таукел бар сен,
Таукелге нюр жанады.

* * *

Мен бюгюн къууанчдан
Топпа-толума,
Уллу терек салкъын желден толуча,
Гюллю тала балдан толуча.
Мен бюгюн къууанчдан
Топпа-толума.

КЪЫЙЫНДЫ БИЙИК БОЛГЪАН

Тау тёппеге кыйынды
Бийикден къарайды да,
Заман бораны аны
Чал башын талайды да.

* * *

Кеси жолунг жарыкъ эсе,
Къууанмагъын да сен анга, —
Жарсы, жарсы, адам эсенг,
Къарангыда тургъаннга.

* * *

Жарамы ачылгъаны —
Уллудан-уллу.
Жанымы ачыгъаны —
Улуйдан-улуй.

Жолуму ёрлегени —
Бийикден-бийик.
Тамблам, бюрсюкюнюм —
Кийикден-кийик.

Таудан тауну башы уа —
Чыммакъдан-чыммакъ.
Энди мени башым а —
Андан да акъ, акъ.

ЖЕНГИЛ АҚЪЫЛЛЫ АДАМГҒА АЙТАМА

Қыан тәкдю эсе қыама,
Терслема аны қыынын.

ЭЛИЯ УА — СОҚЪУРАНМАЙ

Табийғат жиляй турады,
Сырт башы жаннганына.
Элия уа — соқъуранмай,
Жаш терекни ургъанына.

АЖАШХАН ТЕРЕКЛЕ

Тепсегеннге ушайдыла,
Ушайдыла туюкле.
Қайры эсе да уадыла,
Ай кечеде терекле.

Туюкледе жиляйдыла
Ол уллукёз тилекле.
Зурнуклагъа ушайдыла
Бу ажашхан терекле.

ХОЛАМДА

- Аппа, къыркъ ючюнчю
жыл мында ёмюрде
болмагъанча кёп эди,
дейдиле, бал. Кертимиди?
— Хау, жашым, хау.
— Нек болур эди алай?
— Нени да билген, нени да
сезген огъурлу жерибиз
келе тургъан палахны
ачылыгъын азайтыргъа
кюреше эди.
— Эталдымы да алай, аппа?
— Билген Аллах!

* * *

Мангылайымы
Жалады
Зыбыр эрттенлик.

Асыры
Тузлу болмагъа эди
Бюгюнню кюнюм.

ХОРАЗ

Хораз
Чыкъды эрттенликге,
Бойнуна жыйып
Жангы кюнню нюрлерин битеу.

Къычыргъаны уа
Кёк бла арбазны арасында
Чигинжи бола...

Хораз.
Жангы кюн...

КЕСИНДЕ УЯЛАГЪА,
АНДА БАЛАЛАГЪА

Чынар терек
Къууанып турады,
Къулланып турады
Кесинде уялагъа,
Анда балалагъа.

Жел урса,
Санларын къаты эте,
Хата келмезча
Кесинде уялагъа,
Анда балалагъа.

Къолларын жайып
Кюнню чакъырады
Кесинде уялагъа,
Анда балалагъа.

Алай турады чынар,
Шош шыбырдай,
Бешик жыр айта
Кесинде уялагъа,
Анда балалагъа.

МАРТНЫ СЕГИЗИНЧИ КҮНҮНДЕ —
ЖЕРИМИ СЕСКЕНИУЧҮ КҮНҮНДЕ
РАДИОГҖА ҚЕЛГЕН ҚҖАГҖЫТ

Мудах жыр берсегиз да,
Жиляйма — ууланнгандан,
Саулайын кьатханма да.

Жарыкь жыр берсегиз да,
Жиляйма — кьууаннгандан,
Жериме кьайтханма да.

* * *

— Кюйюп кетди эсе жулдузу,
Жиляй болурму чууакь кёк?
— Кёп болмай ёлгенди да кьызы,
Аны кьоншунга соруп кёр.

МАДАРЫМСЫЗ АДАМГЪА АЙТАМА

Мадармасанг —
Ёзюнг учуз.
Кёп жаншасанг —
Сёзюнг учуз.

КЪАРЫУСУЗНУ МАСХАРА ЭТЕРГЕ КЮРЕШГЕН

Уллу айып —
Адамлыкъдан тайып кетген,
Тынчды, тынчды —
Къарыусузгъа айып этген.

Боз туман, къой сюрюуге ушاپ,
Шош басып турады тау жолланы.
Кеси кесим бла эте ушакъ,
Эсгереме кыйын жылланы.

Танг бла жауун Къуршоучуну
Башында бирге тюбедиле.
Сагъышларым — жигит уучула —
Уллу жоллагъа тебредиле.

ДЕУ НЕ УЛЛУ ЭСЕ ДА

Деу не уллу эсе да,
Халкъны озалмагъанды,
Тау не бийик эсе да,
Кюнню жабалмагъанды.

УМУТ БЛА БАЙЛЫҚЪ

Умутунг, онгунга кёре атлай эсе,—
Байса сен, байса сен.

КЮН ТУУУШДА

Эште мудах тауушун
Эрий тургъан акъ къарны,
Эследим кюн тууушта
Кюн жылыуу акъгъанын.

Эште кюннге жабышхан
Шошлукъ жырчыкъ айтханын,
Эследим кюн тууушта
Кюнню ташда жатханын.

ТЫРМАНЧЫГЪА АЙТАМА

Қъарангыны къаргъама да,
Чырагъынгы жандыр сен.

ЭРЛИК БЛА ЖИГИТ

Эрлик жигитни излейди:
— Қъарындашлабыз биз! —
дейди.

МАХТАНЧАКЪГЪА АЙТАМА

Сен — Алий-Хаж
Эсенг да,
Сен — Хаж-Алий
Эсенг да...

Жилямукъча, жюзюмлеге
Шош тиеди ай.
Мудах кёзюн жүрегиме
Шош түйрейди ай.

Ал, береме жүрегими,
Ма бюгече ал.
Айны жюзюм кёзлерине
Апы элтип сал.

КЕЧЕ АРАДА ТУУГЪАН ТИЗГИНЛЕ

Сыртыма кётюрюп
Барама кечени...

Танг а алай узакъ,
Алай бийик!..

Асыры ауурду да жүгюм,
Билмейме —
Чыгъалырмамы ары.

ЕМЮРЛЮК ОТ

Урушда жоюлгъанланы
Жюреклери жанадыла,
Кёп эте жерде тангланы,
Кёк эте жерде тарланы,
Жарыта сау къалгъанланы,
Жырлата тау шауданланы.

АКЪ-СУУ ЭЛИМЕ АЙТАМА

Жолгъа тебиресем, кыйын жолгъа,
Сен мени ашыра чыгъармыса?
Жоюлуп кетсем, кыйтмайын кълсам,
Жилярмыса манга, жилярмыса?

КЪЫШ КЕЧЕ

Сагъат къагъады,
Алай къагъады...
Аны тауушу
Кечеми
Элек-элек этди,
Сени сакълагъан
Кечеми.

Баям, сени
Келмезлигинги билип
Ура болур эди сагъат кеси кесин.

Кечени тешиклеринден
Къарлы жел сызгъырады энди.
Къалай сууукъду дуниям.

Палах оту жанады,
Гюрюлдейди,
Кюедиле китапла.
Къычырыкъ этедиле
Сёзлени кёзлери.

Мен аланы кёреме да, —
Къычырыкъ этедиле
Мени кёзлерим да,
Жана тургъанча...

Энди кьолларым кирсдиле
Палах отха,
Къазауат этер ючюн.

БАЙСОЛТАНЛАНЫ АЛИМГЕ АЙТЫЛГЪАН НАЗМУ

Кёзлерингде бийикликни сыфаты,
Къанат къагъып, алгъа итинип тургъанды.
Алф жүрегинг сени ёсдюрген жеринге
Гитчелейтин суймекликден толгъанды.

Тауларыбыз кибик адамлыгъынга
Малкъарында сын таш этип салгъанбыз.
Къама ауузуча жютю кишилигинги
Кесибизге негерликге алгъанбыз.

МУДАХДЫЛА КЪОЛЛАРЫМ

Мудахдыла къолларым...
Ала бюгюн, хорланып
Къайтып, тобукъларыма
Къонуп туралла, арып.

Сагъышлылла къолларым...
Битеу ётген жолларым
Алада жазыалла,
Ызлыкъла — жазыулалла.

ТЕРЕЗЕЛЕ — ОРАМ КЁЗЛЕРИ

Орам. Жаз башы орам.
Терезеле ачылып.
Эшикле жазгъа къарай...
Юйледе кюн ауанала...

Орамда сабийле чабадыла.
Орамда терекле чагъадыла.
Орам. Жаз башы орам.

Бу орам — жетген къызны кюлгени —
Келеди къол аязыма.
Терезеле — орам кёзлери,
Жаз башы жетеди ауазыма...

КЮЗ

I

Терек бахча
Шошду, ауур...
Бишгендиле кёгетле.

Сарычач жел,
Жалай-жалай
Кёгетлени уууртларын,
Сормай-ормай,
Алып барады
Бишген кёгет нийсин.

II

Кюз ауазы эшитиледи,
Уллу агъачда, саргъала.
Бахчада къудору бишип, —
Ыскындыкда сыргъала...

Жер къартайып къалгъанчады,
Бояулары тюрлене...
Чапыракъла тюшедиле —
Кёлегиме туйреле.

СЕНИ ИЗЛЕЙ

Кюн жылыулу кёзлеринги
Кюн тюшледе кёрюме мен.
Сени излей, жерлеринге,
Жауун болуп келирме мен.

Ай жарыкълы кёзлеринги
Ай тюшледе кёрюме мен.
Сени излей, кезлерингде
Акъ къар болуп эфирме мен.

Жаз жауунлу жолларынги
Жаз тюшледе табарма мен.
Сени излей, жазларынгда,
Танг гюл болуп чагъарма мен.

Табарма да, тау тангныча,
Ауазынги эшитирме мен.
Сени атынги, саугъаныча,
Ёр жоллада элтирме мен.

БУ БИЙИКДЕ СЫН БОЛУП

Қъуршоучу башындан
Қъарайма,
Ожакъладан чыкъгъан
Тютюнле,
Элими сагъышларыча,
Келедиле манга.

Юй башладан — арбазлагъа,
Арбазладан — юй башлагъа
Учады къарамым,
Қъанатланнган къарамым.

Уча барып,
Қъабырлагъа жетгенлей,
Тохтап къалды къарамым,
Бу бийикде
Сын болуп.

ЧАЛМАН

Таулу сабыр узала,
Арбазда чалман эше...
Поэзиягъа ушап
Турады аны иши.

Бу иш туугъан элиме
Жап-жангыдан келгенча,
Мен чалманны биринчи
Кере мында кѳргенча.

Сейир этеме, таулу
Алай ишлей биледи,
Жерими агъачына
Жангы жашау береди.

Ол чалманын эшгенча,
Мен сѳзлени эшалсам,
Ишимде да аныча,
Усталыкъла эталсам.

Бийикледен жылтырап,
Ышары кѳк Малкъарым.
Мен кетсем да, журтума
Хайырлы ишим къалыр.

ТАБИЙГЪАТ А — КЕСИ ТИЛЕК

Жаншакъ, жаншакъ,
Жаншакъдыла —
Сарыкъулакъ чапыракъла,
Кырдыкла уа — уялчакъла.

Къызыл, къызыл,
Къып-къызылды
Тѣш башында муркку терек,
Табийгъат а — кеси тилек.

АЛЛАЙ БОЛМА, ТИЛЕЙМЕ

Кесин дайым тау этип,
Бирсини уа ау этип,
Онгсузну уа жау этип,
Сен айтханнга дау этип...

Угъай десенг, окъ болуп,
Эки кѣзю от болуп,
Бармакълары тот болуп,
Алай бла жокъ болуп

Жашагъанны билеме.
Аллай болма, тилейме.

ЖИЛЯГЪАН ГЮЛЛЕ

Жаш барады аякъ тюбюнде
Чёп сынмайын, атлай ашыгып,
Қьолунда уа бир ариу гюлле,
Хар бири да, кюнча, ачылып!

Кёп да бармай жетди да къызгъа,
Ол гюллерин жарый узатды.
Қъаракъаш а, аямай къыза,
Бар гюллени балчыкъгъа атды.

Хар инсанны эте муратлы,
Ачылгъанда кюнню жибегі,
Қыз гюллени алай малтады,
Малтагъанча жашны жүрегін.

ЖУЛДУЗЛА ЁССЮНЛЕ

Аэродром башында
Жулдузла уллудула алай.
Мен узалып жеталырча
Жууукъдула ала.

Самолётла аламны хар жеринден
Келип-келип кьонадыла.
Ала насыпны кьанатларына
Ушап кьаладыла.

Инбашларым таулагъа тенг бола,
Жулдузлагъа узалама.
Мен аланы чомарт кьолум бла
Хар самолётха салама.

Самолётла аламда
Жулдузла сепсинле.
Аламны хар жеринде
Жулдузла ёссянле.

Жерледе жулдузла ёсселе,
Жашау болур жарыкъ.
Жерледе жулдузла ёсселе,
Аз болур жарлылыкъ.

Жарыкъ жерледе
Тилчиле уялырла.
Жарыкъ жерледе
Уручула буюгъурла.

Жарыкъ жерледе
Кенг болурла,
Таза болурла жүреккле.
Жарыкъ жерледе
Толмай кьалмазла тилеккле.

Аэродром башында жулдузлу
самолётла...

ЖАШЫ АЖЫМЛЫ ЖОЮЛГЪАН
КИШИНИ СЕЗЛЕРИ

Адам этдим мен сени,
Аман этдинг сен мени.

Кѣп кѣубултдум мен сени,
Нек кѣурутдунг сен мени?

Нек жиятдынг, улутдунг?
Жашаууму унутдум.

Кѣышны бузун эритдим,
Кѣабырлагъа жол этдим.

БУ ДУНИЯДА

Бу дуняда
Къууанч сагъат — къыл кибик,
Бушуу сагъат, —
Тарды, экен, къын кибик.

АМАНЛЫҚЪ ЭТМЕГЕН ЭСЕ,— ИГИЛИҚДИ ОЛ ДА

Махтай эдиле биреуленни,
Аямай, тахтагъа чыгъара...
Бир жаш а айтды:
— Адамгъа ол игилик
Этгенди деп эшитмегенме.

Сёзге къошулду да
Тынгылап тургъан къарт,
Былай деди:
— Аманлыкъ этмеген эсе, —
Игиликди ол да бу дуняда.

ҚЪАР ЖАУАДЫ АҚЪ БАЙРАМДА

Қъар жауады...
Қъар жауады кенг майданда.
Қъар жауады,
Қъар жауады ақъ байрамда,
Буюгъа-буюгъа,
Уяла-уяла.

Ол майданда Чайковский уяна...
Қъар жауады...
Эшитеме, эшитеме
Андан келген
Атсыз симфонияны,
Акъсыл симфонияны,
Буюгъа,
Уяла.

Композитор олтурады майданда,
Ол, музыка файгъамбары
Қибик, къарайды къар аламгъа.
Қъар а жабады, жабады
Композиторну юсюне ақъ тонун.
Қъар жауады...
Қъар майдан —
Акъ майдал
Болгъанлай къалады анга.

ЖАНГЫ ҚЫРДЫҚГА ҚЪУУАНЫП ЖЫРЛАЙ

Қъарт жер сюреди,
Топуракъ — мылы.
Бар тамырлары
Сютюнден толуп,

Жер шош солуйду
(Тёгерек — жылы),
Жангы кырдыкга
Қъууанып жырлай.

Қъарт, топуракъны
Қъолуна алып,
Бийик кётюрдю,
Кёкге чыгъарып,

Ёмюрде жаннган
Жулдуз этерге,
Қъоюнуна къысды,
Гыржын этерге.

Қъартны къолунда —
Жингил топуракъ.
Бар палахланы
Женгиген топуракъ.

СЮЙМЕКЛИКҖЕ БИРИНЧИ СЕЗЮМ

— Бек ариу неди?
— Суюмеклик.
— Бек ауруу неди?
— Суюмеклик.

— Бек жарыкъ неди?
— Суюмеклик.
— Бек жазыкъ неди?
— Суюмеклик.

ТЕРЕК БАХЧАДА

Къоллары — эмен бутакъла,
Бетинде минг ызлыгъы
Болгъан къарт киши
Кюн жаратхан алманы
Бетин сылайды, алып...
Сылайды шырхы къоллары бла.

Сылайды,
Сылагъанча сабийини бетин.
Сылайды,
Кеси бетини ызлыкълары кете...

О, жер баласы — алма!
О, жер багъасы — алма!

ЖАУУНЛУ САГЪЫШЛА

1

Жауун...
Шошая барады.
Бир а
Кюч ала жауады.

Жауун —
Мени кёк тюшюмдю.
Жауун —
Кёк энишге тюшгенди.

2

Жаууннга къарадым —
Аныча, солудум талада.
Тауланы тенгинде — кюнлюмде —
Жууундум жауунну кюнюнде.

Жауун акъ гюлледе
Жалан аякълайын барады.
Боз чарсдан эшилген
Гюлменди кьолумда къалады.

3

Жауунну жалкъасы
Созулуп келеди.
Сау дуния аркъасын
Жаууннга кереди.

Эследим ма анда
Толкъунлу сабанны,
Жашчыкъ уяниганда
Къууанган акъ тангны.

Булутчукъ талгъандан
Ыраннга киргенин,
Ингирлик туманда
Зурнукну кёзлерин.

Ёр жолну жанында
Ууалгъан къанатны,
Жолгъа чыкъгъанымда
Қишнеген тор атны,

Кюйсюз жел теппанда
Терекни жыкъгъанын,
Элия тепгенде
Кечени букъгъанын.

4

Кёреме жауунну кылларын,
Кёреме тынгысыз аламда.
Алалла — ма кёкню кёоллары,
Кюн да, сен да, мен да — алада.

5

Жауундан бек тойгъан жеримде
Чёп ташны атдырып кёрюндю.

6

Жауун тохтады,
Тохтады арып.
Кём-кёк кырдыкны
Кёолума алып,
Энди жауама
Мен, жауун болуп.

УЛЛУ ХОРЛАУНУ КЮНЮНДЕ
РАДИОГЪА КЕЛГЕН ҚЪАГЪЫТ

Урушдан къайтханлагъа,
Эрлик сёз айтханлагъа,
Жырла юлеше туруп,
Унутмагъыз, тилейбиз.
Ёксюз болгъанланы да,
Эрсиз къалгъанланы да.

Қъанлы урушдан къайтмай,
Тангча жангыдан атмай
Қъалгъан жигит жашлагъа,
Сиз жырла айта туруп,
Босагъада олтуруп,
Энтта жолгъа аралып
Тургъан жарлы ананы
Унутуп иш къоярсыз!

ЭРҚИНЛИК

Кеси ючюн ёлгенлени
Қъабырларыны юслеринде
Салады жолун.

Сора къан жугъу жерге
Кюн болуп тиеди.

Аны жырын жаланда
Сын ташла айтадыла
Келлик тёлюлеге.

ЖЕРИМДЕ ЖЕРИМ – АҚЪ-СУУ ЭЛИМЕ АЙТАМА

Хар жара табынга къолуму
Салгъаным сайын бир титирей,
Келеме биргенге, жолунгда
Игилик кёрююнгю тилей.

Атынгы айтып мен къычырсам,
Ма урлукъ себеди ауазым.
Тёгерек талагъа мен чыкъсам,
Жырлайды жерими хауасы.

БАЙЛЫГЪЫН БАШЫНА ЖАРАТАЛМАГЪАН

Тынч туююлдю
Ёте билген
Тар кёпюрден.
Бек кыйын а —
Чий байлыкъны
Тап кётюрген.

НИЕТИНГ ЖЫРЛЫ БОЛУР

Жюрегинг таза эсе,
Ниетинг жырлы болур,
Ниетинг жырлы болса,
От жагъанг жылы болур.

От жагъанг жылы болса,
Арбазынг онглу болур,
Арбазынг онглу болса,
Сабийинг монглу болур.

АНА ТИЛИНГИ ТАС ЭТСЕНГ

Юйюнг бузулса —
Жангыдан ишлерсе.
Терегинг ауса —
Салырса дагыда.
Мюлксюз кьалсанг —
Мажарырса энтта.

Ана тилинги тас этсенг а —
Тас болур ненг да.

* * *

Мен кьайры да барайым,
Жолум жерими кьол аязындан
Башланады.

ХАЛАЛЛЫҚЫҒА ТАЯНА

Заман ишлейди мени,
Бетимде кесин жаза.
Чалбаш бола тангларым,
Жолларым арый, аза...

Заман жонады мени,
Кюньюмю тюгендире,
Жулдузуму сынсыта,
Қыарт эте, тюрлендире...

Болсада — ыразыма —
Жашайма бу дунияда,
Кеси жүгюмю элте,
ХалаллыкыҒа таяна.

УРУШДА ЖОЮЛГАНЛАНЫ АУАЗЛАРЫ

1

Излемегиз...
Сиз бизни излемегиз.
Табалмазсыз, излемегиз!

Сиз бизни узакълада
Излемегиз.
Сиз бизни жууукълада
Излемегиз.

Жалпакълада излемегиз,
Жауунлада излемегиз.
Акъ кышлада излемегиз.
Ауушлада излемегиз.
Табалмазсыз, излемегиз!

2

Биз сизни —
Орамларыгъыз.
Биз сизни —
Хорламларыгъыз.

Къолугъузда шууулдагъан
Байракъбыз.
Чыракъ болуп, жолугъузда
Барлыкъбыз.

Биз хар сабий бла
Бирге тууабыз.
Биз акъ танг болуп
Атып турабыз.
Толгъан ай болуп да чыгъабыз.
Жемиш терек болуп да чагъабыз.

Терекле — кѣзкѣрмезден узатылгъан кѡлларыбыз.
Жулдузла — ахыр тамызгъан кѣз жашларыбыз.
Булутла — бизни ауанабыз.
Черекле — эшитилликлей кѡалгъан ауазыбыз.
Элия — кѡазауатха кире баргъаныбыз.
Тейри кѡылыч — сизге тансыкъ болгъаныбыз.

МЕН ЖОЛДА БАРА-БАРА..

Мен, жолда бара-бара,
Бир гитче чыбыкъ тапдым.
Чыбыкъны терек этдим,
Терекден юй ишледим,
Юйде уллу от этдим,
Отда баппу биширдим.
Баппуну уа — арыгъан,
Бек ач да болуп тургъан
Бир жолоучугъа бердим.

Ол ашады да, тойду,
Ыспас а этмей къойду.

ЖАУУН БЛА ТЕНГ ЖАУГЪАН НАЗМУ ТИЗГИНЛЕ

Жауун жауады,
Алай жауады,
Къучакълаяллыкъча аны мен.
Жауун жауады.
Жерни жууады,
Атылып къаллыкъча ансыз мен.

Бу жауун алай
Халал жауады,
Къошула да мени къаныма.
Къыйын кюнюмде
Болушду манга
Жолумда абынмай къалыргъа.

ЕКСЮЗЛЮК

— Аппа, сен

Жиляп,

Жиляп,

Жиляп

Нек тураса?

— Санга алай

Кёрюнеди, жашым.

— Сора жилямукъларынг

Агъып,

Агъып,

Агъып

Нек турадыла?

— Сени атангы — асыл

баламы —

Эсгереме,

Эсгереме,

Эсгереме, инжиле.

БУРУННГУ СУРАТ

Къарангы кече... Эки атлы
Къаяла ичин сагъайта,

Учадыла, учадыла...
(Жия окълагъа ушайдыла.)

Келе келип тохтадыла,
Туякъладан отла атыла...

Сууукъбет жютю къамала
Чартладыла — эляла.

Къарамлары къарангыны
Тешедиле. Отла чыгъа...

Атланы кишнегенлери
Зынг-зынг къаягъа чанчыла...

О, тер тамычыла агъа...
О, къан тама жол ташлагъа...

Ауду атлыланы бири,
Къаны бара, къаны бара...
Ачыкъ къалдыла кёзлери...
Къызыл-ала ат иери.
Ай жарыгъы — къызыл-ала.

* * *

Биз бир бирден узакъбыз,
Биз бир бирден узакъбыз,
Ай бла кюнча узакъбыз,
Тюш бла тюнча узакъбыз.

Биз бир бирге бузлапбыз,
Биз бир бирге бузлапбыз,
Минги тауну бузуча,
Къыш чиллени тузуча.

* * *

Келеди, келеди ганг,
Терезеле ачыла...
Чыкъ минчакъла чачыла...
Кете жерден ачыула...

Танг келеди, келеди,
Чапыхъла ышара...
Игиликге ышана,
Таула жарыкъдан жана...

* * *

Тепсейсе, манга байрам кѣурап,
Кѣолларынг а уча, ышара.
Мен ангылайма, санга кѣарап:
Сен тепсейсе — кюнюм
жап-жарыкѣ.

Алай тепсейсе, алай женгил,
Мени да учаргѣа юйрете,
Сен тепсейсе, бушууну женгил,
О, кѣалай жарыкѣды тийреде!

Саугѣа эте кѣз кѣарамынгы,
Тепсейсе сен — дунням жарыкѣ,
Елюмсюз этдинг сен жанымь,
Нюрлене битеу жер шарь.

— Алтын алай кыйын
Нек табылады?
— Азчыкълай турур ючюн.
— Сора жангы эшик
Нек салынады?
— Ачыкълай турур ючюн.

ЧАПЫРАКЪ БЛА ТАШ

Чапыракъ келгенди жангыдан
Шатыклыкъ чыгъар ючюн.
Таш а тургъанды жангызлай
Хар затха чыдар ючюн.

Жерибизге киргенде душман,
Ташха окъ тийди, чачырап.
Учуп жетди да, кесин дарман
Этип кьойду чапыракъ.

Къолларым санга
Асыры тартдыргъандан,
Бармакъларым
Санга жолла болуп...

Ала — сагъышларымдан
Ышарыуунга элтедиле
Мени эсими.

Андан сора ол жоллада
Санга айтырыкъ
Таза, иги сёзлерим да
Барадыла.

Къара аланы алларына,
Чыкъ да, къара...

* * *

Езен башында жулдуз...
Арба... Ыз...
Жырлайды чыганлы къыз.

Мудах къарай сакъаллы киши.
Атла кишней.

Энш. Сай.
Къонгуроу зынгырдай.
Терлеген атла. Терлеген атла.
Езен шош, акъ.
Арба юсю къырпакъ,
Жютю жухда жулдуз.
Жырлайды чыганлы къыз.

Алда жилтинле. Жилтинле...
Ары жетерге, жетерге!
Жулдуз — гитара ауазы.

* * *

Терезенги жарыгъы —
Къууанчымы жарыгъы.
Ташлада кече чыгъы...
Жолуму узакълыгъы.

...Танг — сени жарыгъынг.

ЭЛИЯ — АЖИР КИШНЕГЕНИ

Кече жылкыча
Барады,
Кечиуледен ёте...
Ат аякъ тауушла —
Такъыйкъала...
Чачылгъан
Тамычылы — жулдузла...

Элия жашнады. Ол —
Ажир кишнегени.

* * *

Зурнукла...

Жашчыкъ алагъа къарай...
Зурнукла барадыла,
Кюнбатыш таба.

Кюн сѣлешеди будай баш бла, —
Жашчыкъ сейирсинеди,
Уллу бола
Мени кѣзлеримде,
Мени жүрегимде.

Зурнук кычырады
Будай баш жылыууна.
Жер келип кышулады
Жашчыкыны атлаууна.

Зурнукла узаядыла,
Созула, кыбуз кылыча.
Сыртла да шошаядыла,
Зурнук жыр ичин
Къанганча.

Кюн батады... Жылы жерим...
Таула — жүтү.
Жашчыкыны кирпичлери
Зурнуклагъа жете...

ҚЫЗ. ТЕНГИЗ

Тенгиз...

Қыз жалан аякъ сюследи.

Толкъун ызындан толкъун келеди...

Қызны чач эшмелери

Қошула тенгиз чачакълагъа.

Тенгизча мудах кёзлери.

Жиямукълары агъа...

Қызны мудах кёз къарамы,

Тенгиз чарсын да кётюре,

Айырылыу мудахлыгъын да кётюре,

Қанатлы жүреги бюгюн къарангы.

Узакъда уа... Узакъда, анда,

Жангыз кеме кетип баргъан жанында

Тенгиз къыйыры жана.

Қыз жалан аякъ сюеледи.

* * *

Къыз гитара согъады. Къар эрий...
Эшитиледи тамычыла акъгъаны.
Жел, къызны чачын къыллагъа тѣгюп,
Алып къачады согъулгъан макъамны.

Кюн эрип чыгъады жылы къардан.
Кап-кап эте, жез тазны къагъады.
Мени уа, сагъышларым къызгъандан,
Ауанам — арауан болуп къалады.

* * *

Жангы кюн кенг арбазгъа
Жете-жете келгенлей,
Къыз ышарды кѣк жазгъа.
Ышарыуу — жаз тенгли.

Кюнню уа къучакълады,
Кюнча ариу кѣрюнюп.
Сора жерде атлады,
Чачы жазгъа тѣгюлюп.

* * *

— Энди бир зат да кёрмейсе
Къарангы зинданда!
— Кёрсме, кёреме...
— Нени кёресе?
— Жерими кёзлерин —
Анамы бет сыфатын!
— Етюрюк айтаса, насыпсыз!
— Кёреме, жерими башында
Жулдузланы кёреме, —
Менден насыплы жокъду,
жокъду!
— Жап ауузунгу, насыпсыз!
— Ма анамы сыфаты —
Жерими кёзлери...

* * *

Жел
Сёлешеди терекле бла,
Алада сёзлерине уяла эте.

Ай
Сёлешеди терезеле бла,
Алада кесини суратын ишлей.

Черск
Сёлешеди жагъалары бла,
Алагъа айырылыу макъамын тарта.

Мен
Сёлешеме сени бла,
Жюрегингде сёзлериме уяла эте.

Мен
Сёлешеме сени бла,
Кёзлерингде суратымы ишлей.

Мен
Сёлешеме сени бла,
Айырылыу макъамын тарта.

ОТНУ КЪАБЫРЫ

Жангы
От жанды, жанды,
Кечеге кесини
Жюрегини суратын салып...

Жанды, кече узуну...

Танг аллында
Сакъ жауун жетип,
Жапды отну кёзлерин,
Асыры махтангандан
Кесини кючюне.

Танг —
Отну къабыры...

УЧУП ЧЫКЪДЫ
КЪЫЗЫЛ КЪУШ

Хар зат шош,
Хар зат ырахат...

Танг жарыгъы чыммакъ
Гюлмендича
Жайылды табийгъатха.

Хар зат таза,
Энди туугъанча.

Шаудан жангы жырын
Жырлай...

Энди уяна, кырдыкла
Чыкъ кёзюнден къарайла.

Хар зат жангы,
Сыбызгъы ауазыча.

Табийгъат, игилик
Сакълап тургъанча,
Сагъайып...

Бир заманда
Тау артындан
Учуп чыкъды къызыл къуш,
Къанатлары нюр жана.

Андан а
Уллу къууанч
Келди жерге:
Жангы кюнню
Къууанчы,
Жарыкъны къууанчы.

ИЗЛЕДИМ КЕСИМИ

Изледим кесими шахарда,
Изледим, ашыгып, акъ къарда.
Тапмадым кесими танглада,
Боз туман жайылгъан таулада.

Дагъыда изледим элледе,
Изледим тюзледе, ёрледе.
Тапмадым кесими юйледе,
Жап-жарыкъ къууанчлы кюнледе.

Бир кюн а танглада кёрюннген
Чолпаннга тюбедим. Кёлюнден
Айтды ол: «Кесинги изле сен,
Ашыкъмай, ма келлик кюнюнгде!»

ТАУЛУ РЕКВИЕМ

I

Ол адам эди.
Таула, жолла да таныгъан адам.
Ол кетди, жулдуз учханча.
Кёп ишлери битмей къалдыла,
Ол кетди —
Юйде жияу.

II

Юйде жияу...
Эшике жауун шулу эте.
Мылы чапракъла.
Ала — жиямукъдан толгъан кёзле.
Жиягъан тауушла къабыргъалагъа,
Жаралы къанатлылача, тиедиле да,
Тамычыла болуп тамадыла терезеден.

Юйде жияу...
Анда жангыз жашын кёрюрге
Термиле кетген таулуну
Ачылып къалгъан кёзлери.
Бош къалгъан кёзлери.
Бош къалгъан берчли къоллары.
Ол кёзлеге жарыкъ жокъ,
Ол къоллагъа иш да жокъ.

III

Юйде жияу...
Къарт нарий босагъадан
Къарайды юй ичине,
Аякълары кюе тургъанча,
Сынсый,
Кёзлери тола...

Мудах бетле.
Мылы чапракъла.

Ёлюкню алып барадыла
Акъырын, акъырын,
Уллу жерни ауурлугъун
Алып баргъанча, къыйын.
Ёлюк ауур жюкдю,
Къыйын жюкдю.

Жол окъуна къарыусуз кёрюпеди,
Аны къарыуун ёлюкню
Ауурлугъу алгъанды да.
Мудахдыла кёз къарамла.
Аякъла. Кёп аякъла
Жерге дауча тиедиле.

IV

Жол...
Жол бла,
Эртте-эртте кеси ишлеген
Жол бла
Алып барадыла аны,
Аны къол аязларына ушагъан
Жол бла.
Алып барадыла аны.
Аны къол ызлыкъларыча къыланч
Жол бла
Алып барадыла аны.

Бу жол аны ахыр жолу болду.
Жол жанында терекле,
Чайкъала, тауушсуз жияйдыла,
Чапракълары, жиямукълача агъа.

Ол салгъан эди бу тереклени,
Ол ёсдюрген эди бу тереклени,
Сабийлерин ёсдюргенча.

Къабырла...

Мылы топуракъ.

Ай башлы сынны сууукъ къарамы.

Зурнукла къабырла башында.

Аланы тауушларында

Жер мудахлыгъы. Кёкню жияуу.

Туманлы кёкча, ауур мудахлыгъым.

Сёзле да чалбаш боладыла,
Сёзле да жыйырылып кыаладыла экен.

Ма сёз ючюн:
— Адам ёлдю! — дедиле.
Бу эки сёз чалбаш болуп,
Жыпырылып, рахын болуп,
Жетдиле манга.

Жетдиле,
Мени да кеслерича этдиле.

КЮЗГЮ АЛЛЫНДА

Кюзгю аллында,
Гюлчюк чакъгъанлай,
Сюелесе сен,
Алай жангылай.

Сени аллынгада,
Жангы жаралай,
Сюелеме мен
Кесим жангызлай.

СЁЗЛЕ

Эдуардас Межелайтисден

Сёзле
Жюрегимден бёркюп чыгъадыла.
Мен а кьол аязым бла
Тыяма аланы.

Сёзле
Тохтамай барадыла
Бармакъ араларым бла,
Къан баргъанлай.

* * *

Тау кѳуш
Кѳк бийигинде учады,
Кѳанат кѳакѳмай,
Тажы киби к дуняны...

Ехтем кѳарайды жерге.

Махтанганча кѳрюндю ол манга.
Мен а юйге терк кирдим да,
Атамы хазырлары жылтырагѳан
Акѳ чепкенин,
Бухар бѳркюн,
Башлы хром чурукѳларын кийип,
Аппамдан кѳалгѳан
Акѳбаш кюмюш кѳаманы да тагѳып,
Чыкѳдым арбазгѳа.

«Сен да кѳуш суна
Кѳреме кесинги.

Алай билип кѳой, жигит,
Жерни кѳушу болгѳан
Кѳп да кѳыйынды
Кѳкню кѳушундан»,—
Деген ауаз келди
Манга башындан.

СЮРГЮНДЕ КЪАЛГЪАН САБИЙЛИК

Мудахкѣз жашчыкъ...

Бетин кюн да,
Жилямукъ да кюйдюрген,
Мудахкѣз жашчыкъ...

Кѣлегинги жыртыкъларындан
Уппа этеме жараларынгы,
Мудахкѣз жашчыкъ.

Берчлери жарылгъан
Жалан аякъларынгы
Къоюнума алама да,
Хорсуна башлайды жүрегим,
Жилярыгъым
Тамагъыма тыгъыла.
Чал башымдан да уялмай,
Жиляйма,
Мудахкѣз жашчыкъ,
Жиляйма.

Сен а
Жиляялгъан да этмейсе.

КЮН ТАМЫЧЫЛАЙДЫ, ЧАЧЫЛА

Жауун...
Жауады жауун.
Кюн къатыш жауады,
Кётюре жер тылпыуун.

Жашчыкъ, ат этип чум чыбыкъны,
Жалан аякълай чабып чыкъды.

Аякълары дыгъыл этдире
Жерни кенг кёкюрегин,
Барады женгил, барады жарыкъ.
Ол абынмасыи, къалмасын арып.

Жауун жауады кюн къатыш,
Жашчыкъ чабады кюн къатыш.

Кюн тамычылайды, чачыла, —
Алтын бюртюкле аны чачында.
Кёзлеримде кюн тамычыла кёп —
Къууаннгандан жиляйды кёк.

КЮН ЖАНГЫЛЫГЫНДАН ТОЛУ ҚЪОЛЛАРЫМ

Эрттенлик.

Кюн жангылыгындан толу орам.

Уллу терезеледе — уллу кюнле.

Алагъа къарай бара,

Кёреме терезеледен учхан кюн кёзлени.

Қъол аязларыма жыйып аланы,

Бу эрттенликде алгъышлайма

Шахарымы хар адамын

Жангы эрттенлик бла,

Қесим да жангы бола.

Эрттенлик.

Кюн жангылыгындан толу къолларым.

КИМ ЭСЕМ ДА

Ким эсем да:
Кюн эсем да,
Таш эсем да,
Баш эсем да —
Бир Аллахым,
Нюр Аллахым
Жангыз жаратхан
Мен аллай бир жан...

Келгенме да,
Кёргенме да
Бу дунияны акъ жарыгъын —
Тохтамайды жырларыгъым.

КЯЗИМ

Бар тангларынгы халкъынга бердинг,
Тюзлюк сёзюню аллахы болуп,
Сен кёп тикледен ётгененг жерде,
Бек кыйын болду ол ахыр жолунг.

Келеме санга, узакъдан кёрюп
Поэзияны гюрбежисинде,
Кязим, къадалып, басама кёрюк,
Биягъы салта къолунгда сени.

* * *

Жауун эсе да,
Жырым эсе да,
Кёк талада жауады бир зат.
Туман эсе да,
Тырман эсе да,
Кёк таланы жабады бир зат...

АНА ТИЛИМ

*Манга малкъар тилни биринчи дерс-
лерин берген устазым Аппайланы
Юсюнню кызы Шамкыызгъа атайма*

Танг ауазлы
Ана тилим,
Кёгюбюзде
Жана тилим.

Қолларынгдан
Мирзеу чыкъгъан,
Қырамынгдан
Терек чакъгъан.

Ана тилим —
Малкъар тилим,
Палахланы
Малтар тилим.

Қартаймагъан
Сен — жаш тилим,
Жерибизге
Ушаш тилим.

Минги тауча,
Бийик тилим,
Бир-бирлеге
Қийик тилим.

Қайтып-қайтып,
Туууп тургъан,
Жокъ болмайын,
Туруп тургъан,

Ёмюрледен
Ётген тилим,
Бизни уллу
Этген тилим.

Сыйлы Аллах
Берген тилим,
— Биз да миллет! —
Деген тилим.

Таза тилим,
Ой, акъ тилим!
Сен — ёлюмсюз,
Жомакъ тилим.

Жаным-тиним,
Ой, халкъ тилим!
Барыбызгъа
Сен — хакъ тилим.

Сени ариу
Кёрмегенле,
Намыс-сый да
Бермегенле,

Хар бири да
Тайсын, тилим,
Қязим тилим,
Қъайсын тилим.

ЖАУУН, БУЗ ТЮЙГЕН ТЕРЕЗЕМЕ

Жюрегимде мудахлыкъ —
Жюрегимде мыдыхла.
Жангызлыкъ.
Жангызлыкъ.

Тёземе мен, тёземе мен.
Жауун, буз туюген тереземе мен.
Юйге жарыкъ ийген тереземе мен.
Къычырмай,
Жилямай тёземе мен.

...Къарап тургъанымлай, жулдуз,
Кёкде къоя ачы ыз,
Тауушсуз жанып чанчылды, —
Кёз жашымы алгъан жулдуз.

ДЕЙДИЛЕ

Акъ-Сууну ожакъларындан
Чыкыгъан тютюн
Кёкню жети къатысына
Жетеди дейдиле.

Акъ-Суугъа факъыра барса,
Аны ыразы этмей
Иймейдиле дейдиле.

Акъ-Сууну жашлары
Аталарыны намысларын
Кеслерини адамлыкъларында
Жюрютедиле дейдиле.

Акъ-Сууну къызлары
Эрге баргъан жерлеринде
Толу-тобар юй болуп,
Орналып къаладыла дейдиле.

Акъ-Сууда, билекча,
Бир орам барды да,
Ол беш да къабакъны
Байлайды дейдиле.

Аллай «дейдилени»
Кёп жерледе эшитеме.
Кертими болур?
Ётюрюкмя болур?
Билген а — Аллах.

Акъ-Сууда
Не уллу жарам да
Терк окъуна сау
Болуп къалыучуду.
Мен билген а — ол.

КЪУУГЪУН

Къара атлы барады Холам тарында,
Танг къырпагъы аны мыйыкъларында.

— Эй, атлы, къайрыса, маржа, къайрыса,
Терлеп атынг, кесинг а нек мудахса?

Атлы ёр жолунда ашыгъып барады,
Никкола башындан къойчу кычырады.

— Ой, атлы, манга жууап нек бермейсе,
Къайры ашыгъаса, нек мудахса сен?

Кетип бара, къанатлыны къуугъанлай,
Атлы кысха жууаплады: — Къуугъуннга.

— Къуугъуннга, — деп сызгъырдыла аязла,
— Къуугъуннга, — деп зангырдалла къаяла,
— Къуугъуннга... — Титиредиле тауларым,
Зууулдалла къойчуну къулакълары.

— Къуугъуннга.— Кёк дуня шошайып къалды.
Къара атлы учуп барады Холам тарда!

Атлы барады, жырып сары тангны,
Къара байракъча, жамычысы аны.

ТАРДА

Биз бу кече
Тарда кълалдыкъ,
Таулу боза
Тарта кълалдыкъ.

Кълайнай тургъан
Жаннет боза,
Ичгилени
Барын оза,

Тарда бизге
Чыгъып келди,
Гоппан бла
Чагъып келди.

Тартханыбыз
Аз-аз тагый,
Кълар да жауа,
Турдукъ тартып.

Кълар кечени
Жыры бола,
Таудан чыкъгъан
Бу боз боза,

Желле бла
Тенг чабышды,
Бийиклеге
Да чыгъышды.

Жерибизни
Кючю — анда,
Жарыкълыкъны
Сары тангдан

Алып тургъан
Женгил боза,
Сууукъланы
Женгнген боза.

Хыйласызлай
Турсун алай,
Кёмюкбашлай,
Къайнагъанлай.

ТАНГНГА МИННГЕНМЕ,
КЕЧЕДЕН ЧЫГЪЫП

Сары тангнга миннгенме,
Қъара кечеден чыгъып.
Жерге жарыкъ ургъанда,
Терек бахчам акъ чагъып...

Алай ариу чакъгъанды, —
Кёз тиймесин — машалла!
Тереклени хар бири
Келинлегес ушалла.

* * *

Ай кёкде. Тауушу
Тау жыргъа кёшула.
Жарыкъды юй башы,
Тынгылап кёшунла.

Айны акъ тауушу —
Жылы сют акъ тангда.
Танг шошлугъу ушай
Шо айдан акъгъаннга.

* * *

Эки толкѹн
Кѣк тенгизде
Бир болдула.

Эки бутакъ
Бир терекде
Кѹчакълашды.

Эки булут
Уллу кѣкде
Кѹшулду.

Эки адам
Жангыз юйде
Башха-башха...

Чачылдыла
Тамычыча,
Тийип ташха.

ХАР КИМНИ ЕЗ ЖАЗ БАШЫ

Алма терек. Мен.
Сюелебиз бир-бирге къарап...

Терек къууанады
Ариу чакъгъанына.
Мен къууанама
Жаз башына чыкъгъаныма...

Хар кимни
Ез жаз башы...

ЭДУАРДАС МЕЖЕЛАЙТИСДЕН

Хар аягъынг басхан жерни
Алтын этерге
Къаст этип тургъанымлай,
Сени желлеринг
Мени алай сындырдыла,
Алай!

Ол умутумдан талып къалдым.
Атлаялмайын къалып къалдым.

ЖЕЛ

Жерни ёрге кётюре,
Таш-агъачны учура,
Кюченнги эте тургъан
Жаш къатынча, къычыра...

Алай уруп келди ол,
Буз бола, жауун бола.
Къоншуму юйюн ойду,
Ма къанлы жауум бола.

Сырт башында сызгъыра,
Узайып барады жел.
Ауур жараларындан
Сынсый-сынсый къалды жер

ГЮЛ ЕЛДЮ

Гюл ёлдю эрттенликде.
Аны ышарыуу
Къуруду, шаудан къуругъанча.
Кёзлери,
Жулдузлача, кюйдюле.

Кюн сайын
Аны ийнакълаучу
Желчик
Жиляй турады,
Чапыракъгъа къонуп.

Тёгерекде
Уллу терекле
Дууа этедиле,
Бутакъларын жайып.

...Бу эрттенликде
Элде
Бир къагъанакъ
Елгенди дедиле.

АНКЕТА

Григоре Виерудан

- Атынг кимди?
- Мен.
- Туугъан жылынг?
- Анам бла атам
- Бир бирлерин суюген жыл.
- Тукъумунг?
- Сабанчы,
- Халкъ жырланы айтычу.
- Усталыгъынг?
- Ата журтума суюмеклигим.
- Атанг, ананг бармыды?
- Анам,
- Анам кеси жангызды.
- Кимди анангы аты?
- Амма.
- Ишлеген иши неди
- Анангы?
- Сакълау...
- Тутмакъгъа иш тюшгенмисе?
- Бир къауум жыл
- Кесими ёксюзлюк тутмагъымда
- Тургъанма.
- Тыш къыралда жууугъунг бармыды?
- Хау, тыш къыралдады атам,
- Анда асыралгъанды 1945-чи жылда.

ҚҶАДАР БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Сынагъанлай тураса,
Қъадар, жарлы жанымы.
Сен этдирмей къояса
Ишлерими жарымын.

Мен элталмазлыкъ жюкню:
«Элт!» — деп, салып тохтасанг,
Манга жанын аурутуп,
Алай атады акъ танг.

Кюнлерим артыкъ кёп да
Қъалгъан болмазла дейме.
Қъалай-алай эсе да,
Чекден ётме, тилейме.

Салма керексиз жерде
Ауур жюкню сыртыма.
Андан эсе бир хайыр
Этме къойчу журтума.

ЖАШЧЫКЪ

Ол тынгылайды хапарыма,
Тынгылайды,
Хар сёзюм кёрюне
Аны уллу кёзлеринде.

ҚЪОЛЛАРЫМ СОЗУЛА ЫЗЫНГДАН

Сен кетдинг, жиляй...
Кетдинг,
Қъолларым созула ызынгдан...
Бармакъларым эмчек излеген
Сокъур кючюклекча... Сынсый.

Кетдинг...
Қъар жаба ызынгы.
Кетдинг,
Қъар жаба,
Жаба ачы кёз къарамымы.

* * *

Бир-бирде уа амандан
Иги туууп къалады.
Ожакъ къынгыр эсе да,
Тютюн а — тюз барады.

* * *

Къоншунгу танасына
Терс къарадынг эсе сен,
Эсингде тут, абыныр
Юйюнгдеги ийнегинг.

* * *

Чыгъанагъа ёсерге
Ташлы-машлы жер керек.
Хышты-мышты къатыннга
Сокъур-бокъур эр керек.

ГИТАРА

Терегим акъ чакъгъан сагъатда
Жулдузча юзюлсе жүрегим,
Ма къула тюзню да сагъайга,
От чакъдырып, кишнер жюйрюгом.

Къаралып чыгъарла булутла,
Кёз жашла тамыза танглагъа.
Тауларым, желлени бурулта,
Мудахлыкъ берирле тарлагъа.

Сен а, сен къара да кийгенлей,
Болмайын эрттенинг, не кечинг,
Тауушсуз сынсырса, кюйгенлей,
Гитара, сен — жангыз эгечим.

ДЕКАБРЬ АЙНЫ 21-чи КЮНЮНДЕ,
СТАЛИННИ ТУУГЪАН КЮНЮНДЕ,
ЖАРАТЫЛГЪАН СЁЗЛЕРИМ

*Атамы кёчгюнчюлюкде ёлген эки
къарындашы Дадашны бла Юсюпай
ны эсгере...*

Ол терс къарагъанлайын,
Къаралып тангны башы,
Эки атылгъан эди
Малкъарны мурдор ташы.

Къарамы уа — къан жугъу,
Мыйыкълары — сюнгюле,
Чанчылдыла халкъыма
Жандауурсуз сюргюнде.

Мен тарыхха кирсем а —
Сталин сау сунама.
Алай туююл эсе уа —
Хар мартда нек сынама?!

Бир-бирде уа мен, къайтып,
Кёчгенлейин келеме.
Сюрюп барадыла да,
Азияда ёлеме.

ХАЛҚЪЫМЫ МЕН ИШЛЕГЕН СУРАТЫ

Халкъым! Сени жарыкъ, уллу
Суратынгы ишледим
Тау башлада.
Аланы булут жабып къойду.
Суратынгы ишледим
Жол ташлада.
Аланы элия ойду.

Халкъым! Сени жарыкъ, уллу
Суратынгы ишледим
Акъ гюлледе.
Ала кюл болдула.
Суратынгы ишледим
Тау кёлледе.
Ала тюп болдула.

Халкъым! Сени жарыкъ, уллу
Суратынгы ишледим
Жаннган отда.
Ол ёчюлюп къалды.
Суратынгы ишледим
Учхан окъда.
Ол суууду къарда.

Халкъым! Сени жарыкъ, уллу
Суратынгы ишледим
Кёп кёзлесе.
Ала жабылдыла.
Суратынгы ишледим
Боз кёрледе.
Ала жарылдыла.

...Дагъыда кёп кере сени
жарыкъ, уллу
Суратынгы ишледим,
Бу къайгъыла кён аламда
Зыраф болуп ишлерим.

Энди къайда ишлейим
Сени жарыкъ уллу суратынгы?
Къайда?

Энди кесинги ызынгда ишлейим.
Керти ызынгда.
Энди кесинги ызынгда ишлейим,
Берчли ызынгда.
Энди кесинги ызынгда ишлейим,
Таза ызынгда.
Энди кесинги ызынгда ишлейим,
Азат ызынгда.
Сени жарыкъ, уллу суратынгы.

Аны булут жабын къоймаз,
Аны не элия оймаз,
Ол не кюл болмаз,
Ол не ёчюлюп къалмаз,
Ол не къарда сууумаз,
Ол не жарылмаз,
Ол не жабылмаз,
Сени жарыкъ, уллу суратынг!

ТИШИРЫУ

Жаулугъунгда кечени
Луанасы кёрюне.
Кёлюнгде уа, билеме,
Тынгысызлыкъ — кёлюнгде.

Мен аллай сёз табалмам,
Сени жарыкъ этерча.
Ол огъурлу бстинги
Ызлыкълары кетерча.

Не этейим, эгечим,
Санга не мажарайым?
Андан эсе, жаншамай,
Отунунгу жарайым.

НАЗМУ ЖАЗГЪАН
КЕЗИУЮМ

Назму жазгъан кезиуюм —
Кёкден тюшген кезиуюм.
Къаламымы жютю эте,
Къая тешген кезиуюм.

Назму жазгъан кезиуюм —
Къолум ачыкъ кезиуюм.
Игиликге ийнана,
Жолум ачыкъ кезиуюм.

Назму жазгъан кезиуюм —
Ахшы кезиуюм мени.
Жюрегим бла алай
Ачама жюрекдени.

МУДАХ САГЪЫШЛАРЫНГ ЖИЛЯМУКЪЛА БОЛУП ЧЫГЪА

Къолларынгда
Бичен татыуу,
Арыгъан къолларынгда.
Гитче отоуунгда
Бишген гыржын ийис,
Терезенгде гюлле
Санга къарай...

Эринги къоллары уа
Аракъы ийис этедиле.
Аны булутлу кеф кёзлеринде
Бир тас бола,
Бир а кёрюне,
Бир а дагъыда тас бола
Тураса сен,
Мудах сагъышларынг
Жилямукъла болуп чыгъа.

Бичен татыулу
Арыгъан къолларынг да,
Бишген гыржын ийис да,
Терезенгде гюллеринг да,
Сени жапсаралмай,
Сени жапсаралмай,
Кеф кёзледе
Бир тас бола,
Бир а кёрюне,
Бир а дагъыда тас бола
Турадыла.

Сен а
Гитче отоуунгу ортасында...
Ол болгъанды
Жилямукъларынга къабыр,
Болгъанды.

ЗАР АДАМГЪА ЭНТТА АЙТАМА

Тот бичакъды — бу зар адам,
Акъ кюнюнгию бузар адам.

АКЪ-СУУ. ЖАЗ БАШЫ

Ышардынг да,
Бетингден кыыш кетди,
Эрий-эрий...

Ауазынг, жангыра-жангыра
Табийгъатха ётдю да,
Тереклеринг чагъа башладыла.
Ауазынг манга да жете...

Мен да чагъа...
Мен да терек...

МЕН КЕТГЕНДЕН СОРА ДА

Мен кетгенден сора да
Атарыкъдыла тангла,
Манга ёчюлген тангла.

Мен кетгенден сора да
Жанарыкъдыла жулдузла,
Кёзлеримден учуи кетген жулдузла.

Мен кетгенден сора да
Агъарлыкъдыла булутла,
Ахыр солууумдан жаратылгъан булутла.

Мен кетгенден сора да
Тууарыкъдыла таулула,
Малкъар сёзюн жырлатырыкъ таулула.

Мен кетгенден сора да
Къарап турлукъдула кёзлерим,
Жашларымы кёзлеринде — кёзлерим.

ШОШЛУҚЪҒА АЙТАМА

Жаратылгъанса
Ышарыуладан,
Кюнлю сёзледен,
Бешик жырладан.

Тилинг — кырдыкла
Тилиди сени,
Луазынг а — шо,
Жулдуз кюлгени.

Чыкъ тамычыла
Уя эте сенде,
Сабий жылыуун
Кёрдюм бетингде.

Кёк чапыракъла
Шыбырдай санга,
Къанатларында
Ышара тангла...

Жаратылышны
Иги сёзюсе,
Сагъышларыма
Жарыкъ эжиусе.

Уллу аламны
Ачылып къалгъан
Жараларына
Боласа балхам.

Шаудан суунуча,
Сени ичебиз,
Аны ючюн кимге
Ыспас этебиз?!

Аздан-аз бола
Бараса, эрип,
Ызынгдан сюре
Мыдых желлери.

ТУМАНЛА БАРАДЫЛА

Барадыла боз туманла —
Кёклеримде акъ турнала.

Тас болгъан сагъышларын
Излей-излей барадыла,
Табалмайын, кеслери да
Акъ сагъышла боладыла,
Барадыла ала, арып,
Кюн ышарыудан къызарып.

АЙЧА ЖЮЗЕДИ ЖЮЗЮГЮНГ

Жап-жангы чыкъда экибиз,
Акъ тангнга чыкъдыкъ экибиз...

Тангда барабыз экибиз,
Тангны жолунда эркин — биз.

Жап-жарыкъдыла кёзлеринг.
(Жулдузла ышара, эрий...)

Менде кюледи кюлгенинг,
Чагъалла жарыкъ гюллеринг.

Бирде ауур болса да жюгюнг,
Айча жюзеди жюзюгюнг.

Жукълайдыла жашларыбыз,
Алагъа ёте жашлыгъыбыз.

Хочуланы къыз, айтайым:
Мен, къанатларымы жайып,

Хазна учмаз эдим эркин,
Сенден да бир тиймесе кюн.

Тангча, жарыкъбыз экибиз,
Узакъ барлыкъбыз экибиз!

ЭРИ УРУШДА ЖОЮЛГЪАН ТИШИРЫУНУ АУАЗЫ

Жаз башын сакъладым,
Кырдыкла чыкъдыла,
Зурнукла къайтдыла таулагъа.
Кесингден тамата
Болдула жашларынг.
Турама тарала, тарала.

Кюз артын сакъладым,
Бахчала бишдиле,
Кёз жашым да бише алача.
Кюнлерим да кюнсюз,
Аз болдум, саз болдум,
Элия кюйдюрген талача.

Мен кышыны сакъладым,
Чачларым агъара,
Къар баса жолланы хар эрттен.
Жашынгдан туугъаннга
Атадым атынгы!
Ма алай жашарса энди сен.

МАЛҚЪАР ЖУРТУМА

Сен а кѣуруда: «Ма!» — дегенлей,
Хар затны да манга бергенлей...

Кѣуруда мени кѣтюргенлей,
Манга кюнню да келтиргенлей...

Манга гыржын да узатханлай,
Мени ючюн танг болуп атханлай...

Аллыма келесе кюн сайын,
Ачылып, кѣучагъынгы жайып...

Мен а... Сени бир кѣтюралмай,
Ма бир игилик да эталмай...

БИЗНИ ҚЪОЛЛАРЫБЫЗ

Бизни қъолларыбыз бир бирни
Қөрмейин тургъанлы
Жемишли тахтада*
Қырдыкла къарт окъуна
Болдула,
Чегетде** акъ терекле
Чапыракъла агъыза.

Сен узакъ...
Қъолларым
Қъолларынга жеталмай,
Узатылгъанлай къалдыла
Сагъышларымы башында.

Сен узакъ...
Қъолларымда
Қъолларынгы
Жылыуларын излейме,
Излейме.

* Жемишли тахта — Акъ-Сууда жерни аты.
** Чегет — Акъ-Сууда жерни аты.

ҚЫЧЫРЫҚЪ ТИЙИП,
ШОШЛУҚЪ СОЙЛАНЫП ҚЪАЛДЫ

Ачы кычырыкъ тийип,
Шошлукъ сойланып къалды,
Акъ маралча.

Шошлукъ
Сойланып къалды...
Аны кёзлеринде жулдузла бата,
Ёксюз болдула
Чыкъ тамычыла.

Узайып кетди ачы кычырыкъ,
Садакъ окъча,
Элгеннген чапыракъла
Аны ызындан къарай...

КЪЫЙЫНДЫ

Къыйынды акъ тилекге
Ныхытлы жолда баргъан.
Къыйынды жаш терекге
Чапыракъла чыгъаргъан.

Къыйынды къара къыннга
Жютю къаманы тыйгъан.
Къыйынды хузум сыннга
Тауушсуз жилип тургъан.

Къыйынды кечеге да,
Жангы кюнню къозласа.
Къыйынды кечиуге да,
Кюйсюз черек къозгъалса.

Къыйынды сур аламгъа
Чыкъ тамычыгъа ышаргъан.
Бек кыйын а — адамгъа,
Дайым Адамлай баргъан.

МУДАХ КЮНЮМДЕ
ПОЭЗИЯ БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Манга тюртдюм сёзле айтханны
Сен ауузун тыяллыкъ туююлсе.
Манга сауут алып чапханны,
Тохтатып, туюллыкъ туююлсе.

Ёр жолумда бара, жыгъылсам,
Мени къобараллыкъ туююлсе.
Къыйын кюнде гыржынсыз къалсам,
Сен бурху бераллыкъ туююлсе.

Аны да биле тургъанымлай,
Поэзия! Дагъыда санга
Таяна келеме мен алай,
Дайым таяныучумча тангнга.

КЕЛГЕНМЕ САНГА,
КЮЗ АРТЫЧА, КЪАРТ БОЛУП

Эрттенлик жауун терезеде
Жазгъанча ёз жияуун,
Сагъышлы бетингде
Жазама мудахлыгъымы.

Арыгъан къанатлы
Кючден жетип къоннганды уясына,
Мен да алай келгенме санга,
Кюз артыча, къарт болуп.

ЖЮРЕГИМДЕ ЭНТТА ДА
ТАНГ АТДЫ

Жырлайды танг...
Тынгылайма,
Алай тынгылайма,
Ташла да эшитирча.

УЯНАЛАНЫ МУХТАРНЫ ЭСГЕРЕ

Мухтарны кызы Аминатха

Уяналары Мухтар
Эл аллында жүрюген
Киши эди, оллахий,
Кюнню да алгъа кӛрген.

Къарыусузгъа болуша
Кюн батдыра эди ол.
Халкъны ишин тындыра,
Танг атдыра эди ол.

Ауур жүгюн башхагъа
Атмайын келди Мухтар,
Кесин махтап, уллу сӛз
Айтмайын келди Мухтар.

Юйюрюне кӛйгъанды
Мухтар энди ишлерин.
Аны атын унутмай,
Таныгъанла сый бере...

Аталарыны атын
Жарыта, алгъа элте,
Дайым да игиликге
Ийнана, кӛуллукъ эте,

Сабийлери жашайла,
Аталарына ушап.
Жаннетли болсун, Мухтар,
Жатхан жери жумушакъ!

Чапракъла агъа, агъа...
Мында дуня — саргъылдым чапракъ.
О, жерим,
Къалай кетюраласа
Быллай бир мудахлыкъны?

МЕН ТАНГНЫ ИШЛЕДИМ ДА...

Мен тангны ишледим да,
Аны жандырдым...

Ол а — алай бийик!
Ол а — алай жарыкъ, таза!..

Сора кесим ишлеген
Тангны хауасындан уртладым...

Аныча бийик,
Аныча, жарыкъ, таза
Болдум!

Энди мен тангны
Кюн сайын
Ишлей турлукъма.
Аны жандыргъан да
Кюн сайын кесим этерикме.

АЖАШХАН ТАЙ, ҚЪАШХА ТАЙ

Шош кюз кече... Ай,
Сары тюзде тай,
Ажашхан тай,
О, қъашха тай!..

Ол чабады, чабады...
Жулдузла, от чагъа да,
Шошлукъну жара,
Қишнейле бары.

Тайчыкъ да, кишней,
Чабады кючден...
Уллукез болгъанды ай,
Сынжырын тарта, жиляй...

Жютюкъулакъ байталны
Ачы кишнеген тауушу
Кечеге сыйынмай къалды.
Жалкъасы жаннганын тауусуп.

МУДАХ САГЪАТЫМДА АЙТАМА

Кюн менден узакъда
Къанатла узата,
Къанкъазча, бата башлады,
Татыуу — будай башлада.

Терекле баш ийип,
Кюнню бетин кийип
Туралла, мудах къызлача
(Сынсый, гитара къыллача).

ОЙНАЙДЫЛА САБИЙЛЕ

Ойнайдыла сабийле,
Байрам эте таланы.
Тамбла уа къаллай кюн
Сакълай болур аланы?

Сакълай болур аланы
Жарыкъ мангылайлы танг.
Не уа палахмы келир,
Къан тѣкдюре, адам къан?

УРУШДА ЖОЮЛГЪАН, ҚЪАЯЧА
ОЮЛГЪАН ХОЛАМЛЫ ЖАШНЫ
ЭСГЕРЕМЕ

I

Жерине ол
Қайталмады,
Танглы сёзюн
Айталмады.
Аны оту
Жанмай қалды,
Жаууну да
Жаумай қалды.
Шауданы да
Қырун кетди —
Уруш аны
Урун кетди.
Қабыры да
Қайда эсе да...
Елетни ким
Жайды эсе да...

II

Холам элин
Ойгъанында,
От жагъасыз
Қойгъанында,
Малкъар халкъын
Қыргъанында,
Мурдарлыгъын
Қылгъанында,
Лман атха
Миндиргенде,
Қара кюнню
Тийдиргенде —
Сталин а
Жоулмады,

Анга кбая
Оюлмады,
Партия да
Истемеди,
Тюзлюк жолун
Излемеди.

III

Холамлы жаш
Хорлам ючюн
Кетди, берип
Жанын, кючюн.
Холамы да
Кетди ызындан
Эсгернүюм —
Манга зиндан.

ҚЪАРАЧАЙГЪА КЕЛГЕНМЕ

Қъарачайгъа келгенме,
Кеси юйюме келгенча.
Бу да — сени жеринг деп,
Аллах манга бергенча.

Қъанатланып келгенме,
Ётерге деп тёрюне.
Бу сыйлы бийик жерни
Бетин сылай кёлюмден.

Тейри адамы, келгенме,
Қъарнашларыма тюбей,
Уллу Аллахдан мында хар
Юйге игилик тилей.

Таудан — тюзге ётеме,
Ызым къала танг чыкъда.
Қъарчаны тыпыр ташын
Қъучакълайма, тансыкълап.

Тазажюрек Қъарачай,
Сен — Малкъарча, бир жырым.
Дунияда татыулу
От жагъангда — гыржынынг.

Мен къайдан да кёреме.
Минги тауда кюнюнгию.
Ол — къуру тау туююлдю,
Ол — башыды юйюнгию.

МЕНИ КЪАЛАЙ УНУТАЛДЫНГ?

Жыр

Сени кёрсем, сени кёрсем,
Мен, жарый, салам берсем,
Сен а манга сёлешмейсе,
Сен энди сёз эшитмейсе.

Жангызлыгъ'а, къайтып, къайтып,
Кюйдюреди жарамы.
Къар басханды, къар басханды,
Жайда гюллю таламы.

Мени къалай унуталдынг?
Сен сейир унуталдынг.
Менсиз къалай умут алдынг?
Сен къалай умут алдынг?

Жангызлыгъ'а къайтып, къайтып,
Кюйдюреди жарамы.
Къар басханды, къар басханды,
Жайда гюллю таламы.

Менден къалай узакъ къалдынг?
Сен сейир узакъ къалдынг.
Манга къалай бузлап къалдынг?
Сен къалай бузлап къалдынг?

Жангызлыгъ'а къайтып, къайтып,
Кюйдюреди жарамы.
Къар басханды, къар басханды,
Жайда гюллю таламы.

СЕЗЮН АЙТА БИЛМЕГЕННГЕ

Сёзюнг

кесингден ычхыннгынчы,

Ол — сени кёулунг.

Сёзюнг ычхынн

кетди эсе уа,

Сен — аны кёулу.

ҚЪОЛЛАРЫНГ УЧДУЛА ДА КЕТДИЛЕ

...Қъолларынг

Учдула да кетдиле менден,

Сууукъдан къачхан къанатлылача,

Қъол аязларым

Къуппа-къуру...

Он бармагъым —

Он мудах жыр,

Он бармагъым —

Он мудах кыйл.

СЕН — МЕНДЕСЕ

Сен — бу эрттенликде
Кетген этгенликге,
Сени кесимде да
Табама, табама.
Ызынгдан чабама.
— Къайрыса, не жерге?
Кесинги уа менде
Къоюп бараса, — дерге.

Сен бу эрттенликни
Атып кетгенликге,
Тауусулгъан кюнча
Батып кетгенликге,
Сен — мендесе, менде,
Палахла уа — кенгде.

СЮЙМЕКЛИКГЕ ЭКИНЧИ СЕЗЮМ

Сюймеклик,
Сени арбазында,
Тейри къылычны
Жети ауазында
Жырлайды булбул.

Сюймеклик,
Сени кёгюнде,
Айынг тутулуп,
Къычырады къузгъун.

ОКЪУУЧУМА АЙТАМА

Китабымы окъудунг,
Къулакъ салдынг ёнюме,
Бир-бирде сагъышларым
Кёзлерингде кёрюне.

Билалмайма, мен сени
Кёлюнге жеталдыммы?
Сен излеген сёзлени
Мен, табып, айталдыммы?

Кёп жылны кюрешгенме —
Туугъанды бу китабым,
Жеримде жолларымда
Акъ тангларымы табып.

Айтырыгъымы — айтдым,
Хар назмумда — сезгеним.
Алай айтады кюн да
Кырдыклагъа сёзлерин.

Къынгыр-къонгур эсе да,
Ёз жолумда баргъанма,
Адамгъа сый бергенме,
Аллахха ийнанганма.

Оллахий, ётюрюк сёз
Айтмазгъа кюрешгенме.
Жашаууму назмугъа
Мен андан юлешгенме.

Аллах айтса, энтта да,
Бара баргъан дунияда
Тюбеширбиз экибиз,
Сёз кючюне ийнана.

Сау къал, шуёхум, сени
Къууанчынга келейим.
Арбазынга той бара
Тургъанлайын кирейим!

ҚЪАНАТЛЫ

Григоре Виерудан

Азыкъчыкъ
Алып келди уясына.
Анда уа балалары
Жокъ болуп.
Уясы къуппа-къуру.
Кимге берсин ауузундагъын?!
Кёп изледи балаларын, кёп.
Изледи, къанатлары
Чал болгъунчу.
Изледи,
Ауузунда бюртюк
Чирчик этгинчи.

БИЛЕУ

Анатолий Бицуевдан

Айырмайса ишингде
Игини, аманны да.
Жютю этип къояса
Қъан тёкген къаманы да.

Жашауда не бек керек
Эсе да билеу кючюн,
Ууатыр эдим сени
Ташжюреклинг ючюн.

ҚҶАРА ТЮҚЛЕ

Эдуардас Межелайтисден

Ахшам... Бу жауун, жаууннга да ушамай,
Қенг терезелеге болду накъут гуржаба.
Акъ къолла — жаралы къанатлыла, учалмай,
Қъара тюекледе этедиле гузаба.

Қъыланч кирпичкледе жилямукъла, тангда
Чыкъ тамычыла жылтырагъанча, айлы.
Сенсиз къалдым да, кёз жашым тангнга тамды.
Тамды да, кюмюш болуп къалды алайда.

(Жашау а татлы...) Хорлау... Бизниди хорлау.
(Жашау а татлы...) Адам табады барын.
Кеслерине аны ючюн алалла къолла
Қъара тюеклени ауур мудахлыкъларын.

ТЕРЕКЛЕ

Ахсар Қодзатиден

Терекле — юйсюз жырчыла,
Чалбашла, сагъышлыла.
Хар уя — чыпчыкъ балаладан,
Қъанатлы жырладан

Толу жол артмакъды.
Исси кюн ала жерге
Ауаналарыны жамычыларын
Жаядыла да, эрттегили таурухла,

Череклеча, агъа башлайдыла.
Терекле — юйсюз жырчыла,
Барадыла элден элге.

СОКЪУР

Анатолий Бицуевдан

Душман Европаны жартысын малтап,
Кюкюреп, бизге жетип келгенинде,
Жерин сакълай, кесин ёртеннге атып,
Таулу бошагъан эди кёзлеринден.

Халкъны азатлыгъы кетмеди къолдан,
Душман кеси отунда кеси кюйдю,
Алай энди не хазна кёрсюн солдат,
Анасыны бетин, жап-жангы кюнню.

Жигит, кёралмай кыышында, жазында
Палахдан кьутулгъан таула, тюзлерин,
Барады алай, таякъны ызындан
Излей, излей кюйюп кетген кёзлерин.

МАЗАЛЛЫ БЛА ҚЪАРЫУСУЗ

Қъыйынды мазаллыны
Терслигинде кюйдюрген,
Бек тынчды къарыусузгъа
Айып кѣлек кийдирген.

ОГЪУРСУЗ ҚЪАТЫН

Эр кишини эркелигин
Сынамагъан,
Кесини уа ёз намысын
Сурамагъан.

ИГИЛИК ЭТГЕН

Жерге салкынлыкъ береме деп
Сагъыш этмегенди терек.
Игилиги ючюн хакъ алгъан,
Игиликсиз къалыр керек.

БИРЕУ БЕРГЕН АҚЪЫЛЫНГ

Адет-къылыкъ билмеген —
Халкъ ичинде кийикди.
Биреу берген акъылынг —
Бичакъсыз къын кибикиди.

ЖЕР А ХАЛАЛЛЫГЪЫН ГАС ЭТМЕСИН

I

Бирчады дуняда
Хар адамны жияуу,
Урушда ёлгенине жияуу.
Бирчады дуняда
Хар адамны жырлауу,
Ёлюмден къайтханына жырлауу.

Бирчадыла жерде,
Уруш кюйдюрген жерде
Тангланы атыулары.
Бирчадыла жерде
Адам къаны къошулгъан
Сууланы агъыулары.

Бирчадыла дуняда
Жер ышарып турур ючюн
Кетгенлени къабырлары.
Бирчадыла дуняда
Жерни сакълай
Кетгенлени къабынлары.

II

Уллу урушда ёлгенле
Сёлешмейле деселе, сен
Ийнанмазса, ийнанмазса,
Бир бушуу сынагъан эсенг.

Айхайда, сёлешедиле,
Айхайда, сёлешедиле

Битеу да сау къалгъанлада.
Кюнкёз кюмюш шауданлада,

Хар биринчи баразада,
Қёкге чыгып баргъанлада,

Тангда, хар чыкъ тамычыда,
Анам этген жамычыда,

Талпынган танг байрагъымда,
Таугъа ёрлеп баргъанымда,

Жырлы Қъызыл майданымда,
Мен тепсеген байрамымда,

Сенде да, менде да, мингде,
Танг бла тенг келген Гимнде.

Кетгенлени сёзлеринде
Сёлешедиле келликле,
Мудах жүреклеге битеу
Игиликлерин берликле.

Уллу жер а адамлагъа
Халаллыгъын тас этмесин,
Акъ жүрегин аз этмесин!

ЖАШЛАГЪА АГІТХАН СЕЗЛЕРИМ

Камал, Жамал, Алим, биз,
Къолдан келгенни этип,
Ёсдюралгъанбыз сизни,
Кёп кыйынлыкъдан ётюп.

Ма анагъыз, ма мен да,
Бар кючюбюзню сизге
Бергенбиз, аямайын,
Бергенбиз ючюгюзге.

Сизге юлешип турдукъ
Бизге жетген танглары.
Ышарсагъыз — бек жарыкъ
Чыракъны да жаннганы.

Жокъду да сизден уллу
Ишибиз, сагъышыбыз,
Сизден толду жайыбыз,
Сизли болду кыйшыбыз.

Энди сиз — жетген жашла,
Хайт деген кезиуюгюз.
Энди биз а — уллая,
Шошая эжиуюбюз.

Бир бирге хар заманда
Билеклик эте, алай
Барыгъыз дейме, жашла,
Адамлыкъны тутханлай.

Халкъ аллында бизни эниш
Этерикле, бийикге
Кётюрлюкле да — сизсиз,
Къуллана игиликге.

Сизге жарыкъ кёрюнсюн
Бу жашауну сахнасы.
Сиз айыплы болгъандан
Уллу Аллах сакъласын!

ХОЛАМ БАШЫНДА ҚЪАРА БУЛУТЛА

Атталаны Хусейге

Холам, башында
Қъара булутла...
Ала бютюнда
Жюрек бурулта.

Қъайда излейик
Акъ тангларынгы,
Ачыу кзурутхан
Шауданларынгы?

Жиляй да, жиляй,
Чыгдады айынг,
Тау жолларынгы,
Барып, табайыкъ.

Ёчюлтмез ючюн
Сени отунгу,
Жюрекде жаздыкъ
Нюрлю атынгы.

Холам! Сен хорлам
Деп бизге алай
Эшитилесе,
Ёлюмсюз жырлай.

ЖАНБАШ СЫРТДА ЖАНГЫЗ ТЕРЕК

Жанбаш сыртда жангыз
терек ёсмесин,
Ёссе — ёссюн, ууалмасын,
сынмасын.
Аналагъа жангыз улан
туумасын,
Тууса — туусун, аурумасын,
ёлмесин,
Аны анасы аны ачыуун
кёрмесин!

Халкъ жырдан

Жанбаш сыртда жангыз терек
Ёсген эди дейдиле.
Ёсгенде да — жерден кёкге
Ётген эди дейдиле.

Бир жол а аны элия
Ургъан эди дейдиле.
Ургъанлыкъгъа — терек ёлмей
Тургъан эди дейдиле.

Тургъанлыкъгъа — кёп бутагъы
Сыннган эди дейдиле.
Элия уа аны ёлген
Суннган эди дейдиле.

Терек сыртдан къаны бара
Къарай эди дейдиле.
Кёк, жел жетип, жараларын
Жалай эди дейдиле.

Жанбаш сырт а терегине
Кюе эди дейдиле.
Терегин а баласынча
Сюе эди дейдиле.

Чал Жанбаш сырт ёз терегин
Багъа эди дейдиле.
Жаралы уа жап-жангыдан
Чагъа эди дейдиле.

ИШЛЕЙМЕ

Ишлейме да — жарыкъ
Кюн болуп чыгъама.
Сёзлерим — атларым,
Мен минни чабама.

Чабама, халкъыма
Жетерге керекме.
Игилик бере, мен
Хар юйге кирликме,

Барлыкъма, бушууну
Аз этер ючюннге,
Шауданкёз тилими
Кюч къоша кючюне.

Озарма, жылыта
Хар тыпыр ташымы,
Билеклик да эте
Таууму жашына.

Ишлейме, ишлейме —
Чыгъама, кюн болуп.
Тохтарыкъ туююлме,
Тохтагъынчы жолум.

ДЕУ АЛАУГАННЫ СЫРТЫНА УШАГЪАН
СЫРТ ТАЛАДА, АТАМ БЛА МЕН КЕП
ЖЫЛНЫ ЧАЛГЪЫ ТАРТХАН ТАЛАДА
ТУУГЪАН ТИЗГИНЛЕ

Бу сыйлы жеримде, танг чыкъда,
Аллыма чабалла кырдыкла.
Мырхыкла уа мени тансыкълап...
Тансыкълап жабыша мырхыкла.

Былайда, тарала жүрегим,
Мен ётген кюнлеге чабама.
Тарыхым жашагъан талада
Атамы дурусун табама.

СЕН А БЫЛЛАЙ ЖЕРИНГ БОЛГЪАНЫНА ШУҚУР ЭТЕСЕ

Не узунду бу кече, не узун,
Сени кюдюреди жашау тузу.

Сабийинг ауруйду, ой, ауруйду!
Жюрегинг — ауурду, ой, ауурду!

Жашауда кѳрген кыйынлыкъларынг
Кѳз аллынга келгендиле бары.

Атанг да, ананг да жокъ биргенге,
Санга, кѳл этдире, кюч берирге.

Санга ышанып кѳарайды ай да...
Кече уа, черекча, шууулдайды.

Сабийинг ауруйду, сен — амалсыз,
Санга ышанып кѳарайды анасы.

Асыры не этерге билмегенден,
Аны кѳююнунга аласа да сен,
Арбазынга чыгъараса да сен,

Сюелесе, кесинги унутуп...
Кѳанат кѳагъа башлайды умутунг.

Жеринги бетини жылыуундан,
Хар тамырындан, хар солууундан,

Хар чапырагъындан, кырдыгындан,
Жулдузларындан, ышарыуундан,

Бал татыулу балхам хауасындан,
Ма кѳайнап чыкыгъан гара сууундан

Келеди Аллах берген дарманы, —
Келеди насыбынгы акъ тангы.

Сен а сабийинги сау кългъанына
Шукур этесе!

Сен а быллай жеринг болгъанына
Шукур этесе!

АКЪ-СУУДА АТА ЮЙЮМЕ АЙТАМА

Мени керексиз сюрмелей,
Ачы сёзлюле туйселе,

Тар кёрюнсе уллу кёгюм,
Сынсый-сынсый эки кёзюм,

Акъ-Сууда ата юйюме —
Иги жашаулу кюнюме

Мен тансыкъ болуп къалама.
Не ишиме да къарамай,

Атама кесими ары,
Къарыу табар ючюн, къарыу...

Анда уа энди анам да жокъ,
Халкъ таныгъан атам да жокъ.

Юйюмю мудах кёзлери
Эрий, ма менича, эрий...

СЮЙМЕКЛИК ЖЫРЫ

Сюймеклик деген —
Ол аллай жырды,
Къанатсыз учуп айланган.
Келип санга бир
Тийди эсе уа —
Къолунг-бутунг да байланган.

Сюймеклик деген —
Ол аллай жомакъ,
Билмезсе къайдан чыкъгъанын.
Ол кёргюзтеди
Къыш чиллесинде
Терекни къалай чакъгъанын.

Сюймеклик деген —
Аллай къанатлы,
Билмезсе къайры кетгенин.
Ансыз ачылмаз
Тейри къылычынг,
Ансыз ышармаз эрттенинг.

Сюймеклик деген —
Эмилик атды.
Чыгъарыр, кёкге жетдирип.
Бирде уа, жыгъып,
Малтап да кетер,
Аямай сарнау этдирип.

Сюймеклик деген —
Жап-жарыкъ кюндю,
Эрттенлик чыкъда чачылгъан.
Жер юсюнде бир
Базар чыкъмады —
Анда сюймеклик сатылгъан.

* * *

Ата журтум!
Қъучакълай эдинг,
Қъучакълай эдинг
Қъанлы душманны
Ууатып қъайтхан
Жашларыңгы.
Қъучакълай эдинг,
Жараларын ачитмай...

Алай жаланда сен
Қъучакълай билесе,
Ата журтум!

КЕК АСЫРЫ ЧУУАКЪДАН

Кёк, асыры чууакъдан,
Жерге жете турады,
Ай да, чыгып чорбатдан,
Эшмелерин бурады.

Жулдузла уа тепсейле,
Кёкде уллу той бара...
Мени жарам, терсеймей
Тургъанча, иги бола.

ҚЪАБЫРЛАДА

Терекни кѡан тамырларында,
Мудах жырларын жырлай.
Келедиле —
Қеледиле тууарыкъ чапыракъла.

Булутланы кѡан тамырларында,
Мудах жырларын жырлай,
Барадыла —
Барадыла жауун тамычыла.

Мени кѡан тамырларымда,
Мудах жырларын жырлай
Жаратыладыла —
Жаратыладыла назму тизгинлерим.

ЧЕРЕК БЛА АДАМНЫ УШАГЪЫ

— Адам,
Эсгериулеринги бер манга,
Алып кетейим.
— Элталырмыса да?
— Элтген а дейсе!
— Ала асыры
Ауурдула, Черек.
— Жиляуланы,
Жырлауланы,
Қъаргъышланы,
Алгъышланы да элтген,
Мен
Қъалай элталмам
Эсгериулени?!
— Эсгериулерими
Жел да элталмагъанды,
Буз да ууаталмагъанды,
Қъыш да бузлаталмагъанды.
— Мени ишим башхады,
Мен — черекме,
Нени да элтирге керекме!
Адам, сени
Эсгериулеринги уа
Бютюнда.

Адам
Берди эсгериулерин,
Черекге берди.
Уллу юй кибик
Ташланы
Тюкге да
Кёрмей элтген
Черек элталмады аланы.
— Не сейирди бу,

Быллайны кәрмегенме
Ёмюрюмде! — дейди черек.

— Черек, эсгериулерим
Кёчгюнчюлюкде кёрген
Қыйынлыкъларымы
Эсгериулеридиле
Сора уа! — деди адам.

АДАМ ДУНИЯДАН КЕТСЕ

Кючмезланы Шакъманны эсгере

Адам дуниядан кетсе,
Алашаракъ болады тау да.
Қъууанч азаяды да,
Бар нюрюн тас этеди танг да.

Адам дуниядан кетсе,
Гаркъаяды уллу черек да.
Сазбетленип табийгъат,
Қъартайып къалады терек да.

Адам дуниядан кетсе,
Хар инсан да бир кесек жарлы.
Қъарт кёрюнюп уллу кёк,
Битеу жерни юсю жаралы.

ЖЮРЕКНИ БУЛБУЛУ

Жюрегинде хар адамны
Булбул жашайды.
Ахшы иш этсе адам,
Игилик этсе,
Жырлап башлайды булбул —
Къууанчлы, жарыкъ.
Жюрекни шууулдагъан тереклерини
Биринден бирине къона,
Биринден бирине къона,
Ауазы кюн жарыкъдан тола.

Адам, кир ишге бел байлап,
Аманлыкъ этсе —
Булбулну ауазы ёчюледи,
Жюрекни шууулдагъан тереклери
Къуруй-къуруй.
Ёчюле жарыкъ,
Жюрекни шауданлары
Таркъая-таркъая.

Тар жүрекде уа булбул,
Жырлаялмай, учалмай,
Ёлюп къалады,
Адамны изарлыгъы, малкёзлюгю
Кюйдюре булбул къанатланы.

Аллай адамлагъа
Саудан ёлген дейдиле халкъда.
Аллайланы кюнлери, гюллери да —
Саудан ёлген,
Атламлары, хар танглары да
Саудан ёлген.

Ахшыланы жүреклери —
Кенг, халал, таза.
Булбул аллай жүрекледе,
Жырлай-жырлай,

Учады ёмюрледе.
Адамла ёлгенден сора да
Жашайдыла ол жырла
Тёлюден-тёлюге ёте...

Аланла!
Унутмагъыз жүрекледе булбулланы!

* * *

Ингирлик кёк чууакъды,
Жулдузла — арба ызла —
Ышарадыла бирча,
Къууанч берс арбазгъа.

Къаракёз тулпар жашчыкъ
Къадалып эмчек эме.
Кече кёкню тюбюнде
Сютню татыуу келе...

Ол ма алай эмеди,
Ычхындырмам дегенча,
Битсу кёкню къучакълап,
Жулдузланы эмгенча.

ТЮКЕНЧИ ҚҰЫЗ

Уллу элни ортасында тюкенде
Ишлейди бир кұыз, палахдан кенге

Тургъан киби, алай жарыкъ, субай,
Кёз къарамы — таза, шаудан суулай.

Элни жетген, хайт деген жашлары
Ингир сайын бири кълмай бары

Жыйылалла, не айтырса, омакъ,
Кёзлери уа — кұызда, ойнай-ойнай...

Чачларын да жылтыратып, тарап,
Кұызгъа алай къарап, умутлу къарап..

Дух ийис этелле бир-бирлери,
Шайтан суу тартыб'а — бирсилери.

Кұыз а ышарыуун да юлеше...
Хар бири бла хар тюрю сёлеше.

Сора тюкенни этилир заманы
Жетеди. Тёгерек кълп-кълрангы

Болады, кұыз ишден кетеди да,
Жашланы уа мудах этеди да.

Кұызны кесине да кұыйынды ол,
Тюкенни этмез эди, болса онг.

Дуния атламы алай келеди:
Бирде уа тюкен да этиледи.

Бирде уа — кълрангы да болады,
Бирде уа — кұыз кетип да кълалады.

ТИЛЕК

Кюн учуп чыкъды
Тауну артындан.
Биз кьаргъанайыкъ
Жерни атындан.

Жарыкъ жырланы
Энтта эштейик,
«Дуния игиди,
Бушуу жокъ!» — дейик.

Кюн — тор атыбыз,
Чартлап минейик.
«Жашау — насыпды,
Палах жокъ!» — дейик.

Тилейик азат
Байракъгъа саулукъ.
Арымай, алгъа
Баргъаннга — саулукъ.

Ата-анагъа
Саулукъ тилейик.
«Сабий ышарса —
Уруш жокъ», — дейик.

Той бара тургъан
Юйге кирейик.
«Жерибиз барда,
Биз кючлю!» — дейик.

АТА ЖУРТУМА

Зубер Тхагазитовдан

Сени аллынга ётсем,
Тырман этме, Ата журтум, манга,
Махтауну суйгенледен
Кёреме да бу деп, кьол жуума.
Аллынга уа жаланда
Жюрегинги кьанлы душманнга
Бермез ючюн ётерме.
Сени жауунга — мен да жаума.

Артда кьалсам а, мени
Санап кьойма аман кьоркьакьгьа,
Бу биргеме да хазна
Баралмаз деп, болма арсар да,
Сенден артда жаланда
Душман урмаз ючюн аркьангдан,
Кьалкьан болуп кьаллыкьма.
Алай ёледи бирде жыр да.

ЭР КИШИ ЖАШАУДАН КЕТЕДИ

Зубер Тхагазитовдан

Эр киши жашаудан кетеди.
Кечиледиле бар терс ишлери:
Кечгинлик бериледи ёлгеннге,
Кечгинлик бериледи ёлгеннге...

Юй бийчеси кечеди саякълыгъын,
Къызы кюйсюзлюгюн кечеди,
Къоншулары кечедиле гынттылыгъын,
Ишде — оспарлыгъын кечедиле.

Кечгинлик бериледи ёлгеннге,
Кечгинлик бериледи ёлгеннге,
Туугъан жерин сатхан эсе уа,
Ёлгеннге да жокъду кечгинлик.

ЭРТТЕНЛИК АЧДЫ ЖАНГЫ КИТАБЫН

Эрттенлик ачды
Жангы китабын,
Къол аязымда
Кюн нюрю чабып...

Жерими кырдык-
Чапыракълары —
Байлыгъымдыла,
Менилле бары.

Мен ангылайма
Аланы жарыкъ
Сёзлерин, дайым
Жолумда бара.

Ёссюн хар кырдык,
Чапыракъ ёссюн.
Шёндю аладан
Бириме кесим.

Жангы китабын
Ачды эрттенлик —
Келеди бизге
Уллу игилик.

ЧЫРАКЪ ЖАНДЫРДЫНГ

Ышарыуунг бла
Чыракъ жандырдынг да,
Барама энди
Жарыгъынгы жолунда...

Барама, ажашмай,
Сени таба.
Жарыгъынг
Мени элтеди.

МЕН СЕНИ БЕК АЛГЪА КЕРГЕНДЕ

Мен сени бек алгъа кёргенде
Қып-кызыл эдиле алмала.
Ма андан беричи — отуз жыл,
Алайлай турадыла ала.

КЕЧЕГИ ШАУДАН

Шаптал терекни тюрбюнден,
Жырлай кесини тилинде,

Шаудан чыгъады, зынгырдай,
Жулдузла атдыра зыгъырдан.

Шауданнга бишген шапталла
Тюшелле, тюшгенча айла.

Жулдуздан толу шауданым...
Шапталкѣз болуп шауданым...

Кѣгюм туууучу шауданым,
Жырлап туруучу шауданым.

Жулдузча таза шауданым,
Кечени жазгъан шауданым.

ХОЛАМ ЧЕРЕГИНИ ЖАГЪАСЫНДА
ОЗГЪАН ЗАМАНЛАНЫ ЭСГЕРГЕН
ТОЛҚЪУНЛУ ҚҮНЮМДЕ ТУУГЪАН
СЕЗЛЕРИМ

Бараса,
Тузлу эсгериулерими
Қыйырлары бла...
Мен да барама.
Ечюлген от жағбаланы
Биргеме алып,
Барама... ызынгдан.

Ауазым а,
Қая ыранда
Сарнағъан желча,
Қалды.

УРУШДАН ҚЪАЙТХАННЫ СЕЗЛЕРИ

Кюйсюз, уубет урушдан
Бутсуз болуп къайтды ол,
Эллилери жыйылгъан
Жерде былай айтды ол:

— Журтубузну сакъладыкъ,
Отубуз ёчюлмеди.
Кишилигибиз бийик, —
Душман бизге кюлмеди.

— Халкълай къалдыкъ! — деди да,
Къарады, жарыкъ солуй...
Жашчыгъы уа келди да,
Сюелди, буту болуп.

ЖАШАУ БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Сен Уллу Аллах берген
Жарыкъ эсенг,
Къарангы уа къайдан келеди?

Сен юй жылытхан от эсенг,
Буз а къайдан жауады?

Сен къууанч эсенг,
Бушуу а къайдан чыгъады?

Сен хар инсаннга
Деп жаратылгъан эсенг,

Атам, анам да
Сенден нек кетдиле
Алай эртте?

* * *

Кюн да кетеди дейдиле,
Кюн да ёледи дейдиле.

Къалай кетер сен болгъан кюн,
Сени кёрген кюн ёлюрмю?!

Гюл да арыйды дейдиле,
Гюл да ауруйду дейдиле.

Къалай арыр сен алгъан гюл,
Къолунгда гюл аурурму да?!

ШИНЖИКЕЗ ҚҰАТЫН БЛА ТЮГЕНЕ БАРГҰАН ЭРИ

Шинжикёз құатын,
Гаукел сюслип,
Аямагұанлай
Эгейди эрин.

Қиши уа — тёзе...
Сууукъ от жагұа.
Бу гиширыуну
Ауузу от чагұа.

Бетсиз сёзлери —
Окұлача жютю,
Зуу-зуу этселле,
Жюрскге ёте.

Жангыз сёз айтмай
Акұдан, кұарадан,
Эри тынгылап
Турду, кұарала...

Тынгылайдыла
Кенг терезеле,
Мутхуз да бола,
Терлей, эзиле.

Тынгылайдыла
Эшпк жабыула,
Чаба, ачыла...
Мудах жабыла.

Қюн тау артына
Тынгылап бата...
Тиширыу ауузу
Бомбала ата.

Киши тюгене,
Кесин унута,
Къанатсыз бола
Ахшы умутла.

Жангыз сёз айтмай,
Турду да ёрге,
Асыры ачыудан,
Тюкюрдю жерге.

Сора урду да,
Чыкъды арбазгъа,
Къолларын жайып,
Тарыкъды жазгъа:

«Муну киши этип,
(О, нйсагъан...)
Жагъасындан бир
Тутма къоймагъан

Къадаргъа ыразы
Тюйюлме, туююл.
Тутмакъча, сууукъ,
Эришиди юйюм».

АЧЫ КЪАДАРЫНГЫ НЕК КЁРДЮМ?

Мен нек келдим, нек келдим
Юйле ишленнген жерге?!
Ой, нек кёрдюм, нек кёрдюм
Ачы къадарынгы?! Кеч...

Сен жалынмагъан,
Сен жаламагъан

Къайсы къалды ишчиледен
Кюйдюрген кыш чилледе?!

Болушмады жангыз бири,
Адамыча, кьолун берил.

Сууукъдан ёлдюле,
Къабышып ёлдюле

Сени төрт кючюгюнг —
Батхан төрт кюнчюгюнг.

Къалай эздиле ала
Жюрегинги, төрт кёмюп...
Кёзлеринг эрип бара,
Кюнюнгю къара кёрдюнг.

АТА ЖУРТУНГ БОЛСУН БИРГЕНГЕ

Қъайда да Ата журтунг
Болсун, болсун биргенге.
Айта эсенг сёзюнгю,
Айт эшите билгеннге.

Адамлыгъынгы кёргюзт
Жерге хурмст бергеннге.
Гыржындан да жиргенир —
Топуракъдан жиргеннген.

Сен, танг болун атсанг да,
Ёлмезлик сёз айтсанг да,
Махтанма, жаш, махтанма,
Аны суймез атанг да.

Эсирик болун кетсенг,
Душман санга этмез дау.
Унутма, мудах болур
Сени ёсдюрген Минги тау.

КЕЧГЮНЧЮЛЮК ЭСИМЕ ЭНТТА
ТЮШГЕНДЕ ҚЪАГЪЫТХА ТЮШГЕН
СЁЗЛЕРИМ

1

Қъыргъыз эли Кегети,
Татлы эди кёгетинг.

Жюрегинг а — кенг эди,
Тауларынга тенг эди.

Таулуну иги кёрдюнг,
Халаллыгъынгы бердинг.

Ма санга жер, мал дединг,
Гыржынымы ал дединг.

Мында тамыр сал дединг,
Менде жашап къал дединг.

2

Сау бол дедик Қъыргъызгъа,
Ала-Тоогъа, жерине.
Аллах игилик берсин
Халал жүреклерине!

3

Бизни уа ёмюрледе
Ёз жерибиз бар эди.
Журтубузгъа къайтмасақъ,
Жашау бизге тар эди.

Бизге уа от жагъабыз,
Ташыбыз керек эди.
Кеси кесине ие
Башыбыз керек эди.

Қъайтдыкъ. Эндн чыгъады
Ожакъладан тютюн да.
Биз келгенли, Минги тау
Бийик болду бютюнда.

МИНГИ ТАУ

Алийге

О, бир тауум,
Сен — минг тауум!

Жюрегинг — жылы,
Чалды башынг — акъ.
Бийик болабыз,
Атынгы айтсакъ.

Сен — босагъабыз,
Ачылып кюннге.
Сен барса да, биз
Сукъланмакъ мингнге.

Сенсе бек бийик,
Аз эсек да биз.
Кюн а кесингден
Чыкъгъанын да бил.

Сезе келебиз:
Бузунг — жылы буз.
Жюрекледе да
Минги тауубуз

Жашап турады.
Ол — адамлыкъны
Минги таууду.
Ол — халаллыкъны
Минги таууду.

О, бир тауум...
О, минг тауум...

ТЕЙРИ КЪЫЛЫЧХА
АЙТХАНЛЫГЪЫМДЫ

Къанатларынгдагъыларында
Гюллю-кюллю бояуларында

Жырлайдыла чыкъ тамычыла,
Хар биринде кюнчюкле чыгъа.

Қимле жаялла, экен, сени,
Қимле жыялла, экен, сени?

Қъаллай эшикден чыкъгъанынгы,
Қъайсы жерледе букъгъанынгы

Кёралмагъанды бир адам да,
Аны биле болмаз алам да.

Жашауда насып бетлисе сен, —
Бар къылычланы бек игиси.

* * *

Мудах сагъатымда,
Амалсыз кюнюмде
Келме, келме къатыма:
Сюймейме,
Манга жетген
Къара булутла
Къаралтсала сени да.

Жарыкъ сагъатымда,
Иги кюнюмде
Кетме, кетме къатымдан:
Сюеме,
Манга келген
Къууанч жарыкъ
Жарытса бетинги.

АТЫМ ЧАБАДЫ

Атым алай чабады,
Желге орайда айтдыра,
Къаяладан элия
Сыныкъларын атдыра.

Атым алай чабады,
Анга къууана хар зат.
Эжиу эте турады
Ол чабыугъа табийгъат.

Ёсер дейме хар инсан,
Ма бу чабыуну кёрсе,
Къайгъыланы унутуп,
Алай барама кесим.

Шукур! Атым чабады, —
Анга саулукъ тиледим.
Адам мындан кюч ала
Жашагъанын билдим мен.

Чалбаш таулагъа, бери,
Ёлет, сыйыт ётмезча,
Чабады мени атым,
Кесин да окъ жетмезча.

Билалмайма, ат былай
Чапхан сыйлы аламда
Бир бирлерине хыны
Нек этелле адамла?

Дагъыда, ийнанама,
Чаба эсе ат былай,
Юзюлмей барыр жашау,
Тауубуз бийик бола.

АКЪСАП ҚЪАЙТДЫ АУАЗЫМ

Қъачдыңг,
Менден алай қъачдыңг,
Мени къоюп, алай қъачдыңг:
Ауазым ызынгдан жеталмай,
Ауазым ызынгдан жеталмай,
Акъсап қъайтды кесиме.

ТАНГНГА АЛАЙ КИРЕМЕ

Танг а жерге қъаш бола,
Игиликге баш бола,
Жашау жашдан-жаш бола,
Аман адам таш бола

Турса сюерик эдим, —
Тауча сюеллик эдим.

Танг а жерде аз бола,
Жашау саздан-саз бола,
Асыл адам сал бола,
Аман — саудан-сау бола

Турады да, кюеме.
Тангнга алай киреме.

ХОЛАМ

Таулу киши
«Холам» деген сёзню
Жона кетип,
Сын таш этди.
Энди ол аны
Аламны къалайындан да
Кёрюнюрча, аллай жерге
Элтип саллыкъды.

Таулу тиширыу
«Холам» деген сёзню
Ийлей кетип,
Гыржын этди.
Энди ол аны
Аламны хар инсаны да
Ашарча, аллай аш къангагъа
Элтип саллыкъды.

Таулула
«Холам» деген сёзню
Алып барадыла,
Ёлюкнюча.
Алай жокъду аны асырар жерибиз.

«Холам» деген сёзню
Биз, таулула,
Асырагъанбыз жүреклерибизде.

ТИЛЕГИМЕ АЛГЪЫШ ЭТЕМЕ

Кюню батхан сабийни
Башын сылап жарытхан,
Къартла тургъан кыш юйню
От жагъасын жылытхан,

Жаралы къанатлыны
Уясына жетдирген,
Жолсуз къалгъан атлыны
Къар ауушдан ётдюрген

Тилегим, сени жангы
Насыбынг тутсун алда.
Ыразыча мен санга,
Ыразы болсун Аллах!

АНА ТИЛИБИЗНИ КЪАДАРЫНЫ
ЮСЮНДЕН САГЪЫШ ЭТЕ КЕЛГЕНДЕ
ТУУГЪАН СЕГИЗ ТИЗГИН

Тилибизде жырлайдыла терекле,
Тилибизде бишедиле кёгетле,

Уллу кюн да тилибизде чыгъады,
Тилибизде бешик жыры чагъады.

Ма ол тилни махтайма мен кюн сайын,
Олду булбулауаз, кёккъанат жайым.

Кесим жарыйма, анга кюн тийгенде,
Гюлча ачылып, туруп турса тийремде.

ТУУГЪАН КЮНЮНГЕ
САУГЪАМ

Мен санга жашауумда
Не къадар ариу
Айтханма,
Таза сёзлерими
Жюрегимден чыгъарып.

Энди аланы
Жыярыкъма да,
Минчакъла этип,
Тагъарыкъма боюнунга,
Ол къанкъаз боюнунга.

САНГА ТАЯННГАНМА

*Атталаны Хусейни жашы
Анатолийге*

Хар ауурлукъ келген кюн,
Хар кыйын сагъатымда,
Мен седиремез ючюн
Сюелгенсе къатымда.

Халымы билгенсе да,
Мен санга таяннганма.
Болушлукъ бергенсе да,
Эс табыл, туралгъанма.

Сора шукур этгенме
Сени жашагъанынга.
Ауушладан ётгенме,
Салам бере тангынга.

Сенде халкъны къарамы
Кёрюннгенлей барлыкъды.
Сенде жокъду харамлыкъ,
Адамлыгъынг жарыкъды.

Эл таныгъан атангы
Танылгъан жангыз жашы,
Къол узатама санга,
Ачы болмасын ашынг!

УЛЛУ ЖЫЙЫЛЫУДА МАЛҚЪАР ТИЛНИ
ЭНИШ ЭТИП СЕЛЕШГЕН ТАУЛУҒЪА
АЙТХАН СЕЗЛЕРИМ

Кечеде бар эсенг да,
Жокъса тангда,
Санауда бар эсенг да,
Жокъса санда.
Қъарауда бар эсенг да,
Жокъса къанда.

ЭРТТЕНЛИК

Терезеден ётюп келип,
Қъабыргъада
Қъызны жыйрыгъыча
Тагъылгъанды эрттенлик.

СОРУУЛА

Жашаялырмы адам,
Жарыкъ тангча атмаса,
Къоншусуна кюн сайын
Бир иги сёз айтмаса,

Ата ташын жылытыр
Оюм табып чыкъмаса,
Къанлы жауну аллына
Чыгъып, аны жыкъмаса,

Туугъан халкъыны атын
Бийиклеге элтмесе,
Ёз миллети ючюн ол
Жанын кърман этмесе?

АДАМ АЗАН ҚҒЫЧЫРАДЫ

Адам
Азан
Қғычырады ёмюрле теренинден.
Жангы тангдан
Чыгға ауазы, кёкге жетген
Терегимден бийик...

Ёмюрлени жарыта
Келеди азан.
Ол — Қуранча тазады,
Таза.
Адамла уллу бола,
Агъачла журлу бола,
Сокъурла кёзлю бола,
Тилсизле сёзлю бола,
Эришиле субай бола,
Жарлыла уа бай бола
Тынғылайдыла азаннга,
Ол сейирлик жырлы тангнга.

ЖАРЫҚЫҒА АЙТАМА

Халалса...
Саусуз онг тапды сенде.
Хауағыа ышарыу бердинг.

Чапыракъкёзсе. Дайым жангыса.
Шатыкса. Қъарачы,
Сени кючюнгден къарылғыач балаларын
Қюн таякығыа къондурду, тизип.

Мен а сенде
Қырдыкланы окъуй жашайма.

КЕШОҚЪ УЛУ АЛИМГЕ

Сёзлеринг ишлейдиле
Хар къарындаш халкъынга.
Ёлюмсюзлюк алгъанса
Сен аланы хакъына.

Ауазынг а, терекча
Чыгъады, чагъа, ёсе,
Тюз ниетли инсаннга
Кёгетлерин саугъа эте.

Мен санга сый береме,
Жашауунгдан юйрене,
Фахму кючюнг жаннганын
Кёре жангы юйледе.

Къаламны жеринг кеси
Тутады, сен жазгъанда,
Адамлыгъынг берекет,
Къууат бере жазлагъа.

Къайсын къарындашынг а
Энтта сени биргенге
Келеди, сиз ушайсыз
Бу жерге кюч бергеннге.

Черек барады,
Ашыгъып барады тенгизге.
Барады, билмейин
Анда тутуллугъун,
Анда жутуллугъун,
Анда унутуллугъун...

Черек барады...

ЖАШАУУМУ КЪАТЛАДЫМ

Жашаууму энтта бир
Кюню кетди эсе да,
Ёмюрюмю бютюнда
Къыска этди эсе да:

Саппа-сау кюнню кёрдюм,
Шукур этдим, атладым.
Юзюлмеди ёр жолум,
Жашаууму къатладым.

ЭРИ КЕЛЕДИ, ЭРИ

Сымарланып, тиширыу,
Кюзгюню да арытып,
Бютюнда ариу болуп,
Кеси кесин жарытып,

Бар амалын аямай,
Бетин гюл кибик этди,
Сора, ёз чырайына
Бюсюреп, чыгып кетди.

Алай чыкъды эшикге,
Кёзлери кёзюр ойнай.
Эринлери — гюллеча,
Къашлары — жангы айла.

Жолда алай барады,
Къоллары тепсегенлей.
Жюреги уа урады,
Хайда, хайда дегенлей.

Тиширыу барады, бек
Омакъ жыйрыгъын кийип.
Уууртлары жаналла,
Бишген алмала кибик.

Барады, жолу анга
Зауукълугъун да берир.
Сиз билмейсиз, узакъдан
Эри келеди, эри.

АДАМНЫ ТАБИЙГЪАТХА АЙТХАН СЕЗЮ

Жангыла-жангыла,
Жангыдан жангыла,
Жырынгы жилятдым,
Жарала жангыра.

Жанкъозла жашнагъан,
Жумарукъ жырлагъан
Тарланы таралтдым,
Тойдура жанынгдан.

Билмей да жангыла,
Билип да жангыла,
Мен сени сындырдым,
Ачыудан жандыра.

Сен а тѣзе-тѣзе,
Сен билмей да тѣзе,
Сен билп да тѣзе,
Тѣзюмюнг бла
Хар инсанны эзе.

Санга, кесими ашай,
Алай къарап турама.
Энди мен къара журтда
Къала-къала турама.
Энди мен къара къала
Къалай-къалай турама.

Сен а тынгылайса,
Тынгылауунг тынг буза.
Жауа-жауа уу бузла,
Сен а азадан-аза.

Ауруйса, ауруйса сен,
Тауларынг ауругъандан.
Ауурса, ауурса сен,
Къоргъашин жел ургъандан.

Тереклеринг кѣуруйдула,
Тилеклерим кѣуругъанча,
Череклеринг таркъаялла,
Умутларым таркъайгъанча.

Ун ийнсин унутуп
Къояды тирмен ташым.
Кѣуру къазан асарча
Бола турады башым.

Билеме, ана сютю
Аз болады, аз бола.
Алай бла жашауум
Саз болады, саз бола.

Мен — адам улу,
Былайлай барсам,
Мен — адам улу,
Ангсызлай къалсам,

Мен — адам улу,
Санга таянмасам,
Мен — адам улу,
Жыртхычлыгъымы таянмасам,

Ез телилигими таянмасам:
Сабийле туумай къалырла,
Оюлурла къабырла,
Таула алаша болурла.

Ол заманда кюн таягъы
Манга садакъ окъча
Чанчылыр.
Ахыр сагъатымда
Ким сылар да чачымы?!

Кѣрмей эсенг да,
Жокъду сенден жютюкѣз.
Сѣлешмей эсенг да,
Жокъду сенден жютюсѣз.

Эшитмей эсенг да,
Бардыла кѣулакъларынг.

Жокъду сенича
тынгылай билген.
Атламай эсенг да,
Бардыла аякъларынг.
Жокъду сенден терк жүрюген..

Жетер жерине жетмей
Энди кёз къарамынг.
Энди уа сёзюнг
Чапыракъдан ётмей.
Сени ынчхагъанынгы
Адам эшитмей.

Жюрегинг а — тепген
тенгизде
Ажашхан къайыкъ.
Тутулады толгъан айынг.
Таш-агъач асыры тотдан,
Сарнауунг келеди окъда,
Жер шары чыгыр бола,
Жаз чилледе келе боран.

Тау къушла учалмайын,
Темир къушла элек
этип кёкню.
Кёреме, чыгъалмайын
Къычырыкъ этген чёпню.
Чылмыкълы сабийле,
Чалмыйыкъ сабийле
Тууа турадыла.
Таугладан кёз жашла
Тама турадыла.
Алай ёчюреме
Кеси кюнюмю кесим..
Аллымда уа — гюл тала
угъай —
Тютюн эте тургъан кесеу.

БУ ДУНИЯДАН КЕТСЕМ ДА

Тау тѣппени акълыгъы
Ма башыма тюшгенди.
Жюк да — ауур, жол да — тик,
Аууш бийикди энди.

Ишлерим а — кѣпден-кѣп,
Келелле жангылары.
Кече узуну кѣз къысмай,
Чырагъым жаннганлайын...

Бу дуниядан кетсем да,
Къайгъыларым, зынгырдай,
Мени ызымдан келликча,
Кѣрюнедиле алай.

КИТАП

Сен китапны ачханлай,
Бетинге кюн тиеди.
Китап — къанатларынгды,
Игиге ол тѣреди.

Китап таугъа ушайды,
Тѣппесине чыгъалсанг.
Андан сау дунияны
Кѣрюрсе, билим алсанг.

КЮН БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Кѣкге ыспас этеме:
Ол сени сакълайды да,
Онг да бере ишингде,
Салып санга уллу жол.

Кюн!
Андан да бег'а мен
Жюреклеринде сени
Жюрютгенлеге ыспас
Эте жашайма жерде.

МЕНИ ҚҰОНШУМДУ МАЗАН

Барды мени да қўоншум,
Сау болсун қўоншум!
Аллай қўоншу, аланла,
Сизге да қўонсун!

Бар жашауу — ишинде,
Темирчиди ол,
Битеу тарда белгили,
Уста, алтынқўол.

Аны аты — Рамазан,
Элде уа Мазан
Деп қўойғандыла, болмай
Соргъан не оргъан.

Келг жауурунлу, бийик
Адамды Мазан.
Бети ачықъча, жүреги
Да ачықъ, таза.

Орамда уллу атлай,
Барыучуду ол,
Аны кётюралмайын,
Бюгюлгенча жол.

Кёрдюм, бу кёмюр ийис
Этген қўоллары
Аны кесинден эсе
Қъарт болгъанларын.

Гуу-гуу эте гюрбежи...
Жютю кёзлери...
От жарыгъында агъа
Терлегенлери.

Салта тѣш бла жырлай,
Темирни кюйген
Ийисин мен кѣоншуму
Ишинде суюдјум.

Ингирде уа келеди
Юйюне, арып,
Аякъ мешинасына
Ауур кѣаланып.

— Салам алейкум, Мазап!
Бизге кѣайта бар,
Арыгъапынг да кетер,
Айран тарта бар.

ПОЭТЛЕ ЖАРЛЫ БОЛАЛЛА

Къаяла сагъышлы болалла,
Акъ тангла алгъышлы болалла.

Терекле жолоучу болалла,
Сур желле жонуучу болалла.

Жулдузла жияуукъ болалла,
Черекле жырлауукъ болалла.

Тау башлары къарлы болалла,
Поэтле уа жарлы болалла.

ЖЕР ТЕПДИ, ЖЮРЕКЛЕ ТИТИРЕП

*Эрменде жер тепгени бла
байламлы, Къайсын эгечине
санаучу, айтхылы назмучу
тиширыу, эрменни халкъ
поэти Сильва Капутикяннга
жиберген къагъытым*

Халкъынгдан кѣп адам жоюлду,
Жер тебип, кюйсюзлюк этгенде.
Ташынг да атылды жолунгда,
Къаралып келгенди эрттенинг.

Сизде хар жаралы чыракъда
Жюрегинг да жанады, сарнай,
Миллетинг ачыгъаа сагъатда
Тюзлюгюнг кюч бергенди санга.

Жер тепди, жүрекле титиреп,
Сюелди инсаны аламны,
Сау болса, Къайсын да жетеред, —
Эрменни бек суйген адамы.

Жилядыкъ, юйлеринг оюлуп,
Черекле къан жугъу акъгъанда.
Айастан а къалмаз жоюлуп,
Арарат ачылыр акъ тангда.

Кѣребиз — бирликди уллу кюч,
Палахны да хорлайды бирлик.
Бешикле тебиретир жангы кюн,
Халкъ жыры ёлмезин да билдик.

КЕЧГЮНЧЮЛЮКГЕ МЕН ЭТГЕН ЖЫР

Беш да Тау элни оту ёчюлдю,
Терекле къалай чакъсынла?
Таулу дунияны кюню батханды,
Жулдузла жияй чыкъсынла.

Жулдузла, жияй, алай чыкъсынла,
Зорлукъну жолу кесиле.
Холамда энди адам къалмады,
Ёлгенле къобуп келсинле.

Ёлгенле къобуп, алай келсинле,
Терс оноу отда кюерча.
Бизге бу кюнню берген мурдарны
Анасы къара киерча.

Ой, Холам черек — ол толгъан черек
Къаягъа кесин урады.
Халкъыны ызындан къарап Дыхтауум,
Жияу жыр айта турады.

ТАМБЛАБЫЗ КЕЛЕДИ

Кетди бюгюннго кюн да.
Къайтмаз ол, болмаз жангы.
Аны биледи ким да.
Ким да билмейди аны.

Тамблабыз келеди,
Къучакълай сур таулары.
Аны ким да кёреди,
Ким да кёрмейди аны.

* * *

Кюн — шауданды, ёмюрлюк шаудан,
Аны бюгюн да ичди
Дуния.

Кюн — жырды, ёлюмсюз жыр,
Аны бюгюн да жырлады
Дуния.

АУРУУ БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Ауруу, энтта башымда уча, бурула,
Къара ауанангы иесе аман.
Бир-бирде таула да ауруй болурла,
Ансы нек басады аланы туман?!

Ауруу, сен а бир къажымагъан жанса,
Ма, башым кызады, жана тургъанча.
Бир-бирде тенгиз да ауруй болур ансы,
Нек толкъунланады, къарыны бургъанча?!

ОРАМДА

Чыракъла жанадыла
Бу туманлы орамда.
Къайры эсе да ашыгъып
Барышалла адамла.

Бир бирге жарыкъ хапар
Айтадыла чыракъла.
Ышарадыла ала,
Хар ётгенни къучакълай.

Жанадыла чыракъла,
Игилик излегенлей,
Адамлагъа: «Жолугъуз
Ахшы болсун!» — дегенлей.

Адамла уа бир бирге
Ышанган да этмейин,
Сёлешген да этмейин,
Ышаргъан да этмейин,

Ашыгъып барадыла.
(Уллу черекди — барыу).
Бу толкъунлу орамда
Жетишмейди ышарыу.

ЖИЛЯЙДЫ ЧЫРАКЪНЫ ЖАРЫГЪЫ

Кечени сырына кьошула,
Жиляйды чыракъны жарыгъы.
Сабийи кыйынды кьоншуму,
Амалсыз жүреги жарыла.

Анасы айтады кыйтарып:
«Бир Аллах сакъласын жанынгы!»
Дарманлыкъ эталмай, арып,
Ол сёзле кетелле жауунга.

Ючжыллыкъ адам а жатады,
Аурууну отунда шош эрий,
Танг да бир сагъышлы атады.
Энди ол кьоншума не берир?

ТАУЛУ ХЫЧИН

Халкъыбызны берекети —
Кюн нюрюнден толу хычин.
Азатлыкны азыгыса,
Жаулу хычин, таулу хычин.

Аналаны къолларында
Ийленесе, тууаса сен.
Аш къанганы магъанасы
Болгъанлайын тураса сен.

Таурухлада айтылгъанса,
Санга жырла этип нартла.
Сенден къарыу алып, алай
Жашайдыла чалбаш къартла.

Кёп палахдан да къутулуп,
Къайтып келдинг тауларынга.
Къууанабыз татыуунгу
Тас этмейин тургъанынга.

Сенсиз ана тилибиз да
Къалыр эди жарлы болуп,
Ёчюлмесин бет жарыгъынг,
Юзюлмесин баргъан жолунг.

* * *

Сиркиу жашчыкъ,
Бугъуп, келе-келип,
Къанатлычыкъ бегитилип тургъан
Чалдишни эшикчигин
Акъырын ачды да, къачды.
Сора тыншчыкъ бугъуп къарады...

Кёрмейсиз ол сейирни:
Къанатлы чыкъмайды,
Къанатлы учмайды,
Ычхыныргъа суймейди тузакъдан.

Эркинлик керек туююлмюдю
Бу ариу жанчыкъгъа?

Жашчыкъ
Жиляй турады, жүрексинип...

БЕРГЕН ҚЪОЛ АЛГЪАН ҚЪОЛДАН СЫЙЛЫДЫ

Берген къол алгъан къолдан
Сыйлыды деп, ма алай
Жашай келгенди таулу,
Тангына таукел къарай.

Барама ёз жолумда,
Кюнюмю кесим жаза,
Мен да берсем эди деп
Биреуге бир иги зат.

ЖАШАУУНГУ ЭТДИРМЕ КЮЛ

Хар бир инсан — манга байлыкъ,
Битеу дуня — мени юйюм.
Уллу жерни бир къыйыры
Жана эсе, мен да кюйдюм.

Сауутла кёп — олду ауруу...
Эс жый, адам, мудахды кюн!
Ётген къанлы отну унутуп,
Жашауунгу этдирме кюл!

ҚЪОРҚЪАМА ҚЪАРА
ТАНГЛАДАН

Энди жер сюргенле — аз.
Андан арыкъ бола жаз.

Кефле, эсиргенле — кёп.
Итлеча юргенле — кёп.

Бирле кыйынлыкъдан — кеф,
Бирле тоюп, эсирип.
Иймансызла кёпден-кёп,
Бирлеге уа ач кирип.

Власть алай барады,
Узая инсанладан.
Кирип кетмеге эди
Жашау къара танглагъа.

КЕСИ КЕСИМЕ
АЙТЫЛГЪАН НАЗМУ

Кюрешесе, кюрешесе,
Сен кесинги юлешесе,

Къутсузгъа да, юйсюзге да,
Огъурлугъа, кюйсюзге да,

Игиге да, аманнга да,
Чыкъ кёзюне, аламгъа да.

Сени биреу терилтсе да,
Тейри къылыч керилсе да,

Сен кесинги юлешесе.
Итле бла юрюшесе,

Ёлген бла ёлюшесе,
Туугъан бла кёрюшесе.

Сен къалайса деген а жокъ,
Сен жарайса деген а жокъ.

Тау черег'а ишин эте,
Къайгъынгы элте, элте...

Къажымайын бара, агъа,
Ашыгъады узакълагъа.

Ашыгъады, истемейин,
Эслемейин, эслемейин

Сен Малкъарда къаллыгъынгы,
Халкъ ыспасын аллыгъынгы.

ГУРА

Арбазда
Тауукъла ичинде
Айланады,
Батан
Талада
Гебенча.

Барады,
Кеси кесине къубула,
Къанатлары
Жер тырнай...
Байракъ эте
Кикиригин.

Уллу сѣлешгенни эриклей
Атлайды,
Менсинию
Кѣбе-кѣбе...
Кесин бек суйгенден —
Гура болуп,
Ёхтемликден —
Фура болуп...

ЖАНГЫ ЖЫЛЛА ЭСКИ БОЛУП КЕТЕЛЛЕ

Жангы жылла эски болуп кетелле,
Мен да эски бола-бола барама.
Жылла башха дунялагъа ётелле,
Мен а мында, ёз жеримде къалама.

Жылланы уа, Аллах айтса, кютерме,
Иги кесек назму сёзюм жазылыр.
Эски жылча, мен да бирде кетерме,
Къабырым а ёз жеримде къазылыр.

ЖЕРИБИЗНИ МЕН ДА БИР ЖАШЫ

Бир жангы сёзюме таянып,
Ёрге турду эсе жыгъылгъан,
Бир инсан окъуна чыкъды эсе,
Китабыма кирип жылынган, —

Ышарыуун иер Минги тау,
Халал болур ашагъан ашым.
Сора таулума деяллыкъма,
Жерибизни мен да бир жашы.

ТУУДУКЪЧУГЪУМ ЛЕЙЛЯЧЫКЪГЪА,
АЛЛАХ БЕРГЕН КЪЫЗЧЫГЪЫМА
АЙТХАН БИРИНЧИ НАЗМУМ

Сен — таза балачыгъым,
Гюлчюгюм болгъанчыгъым.
Сюйдюмлю туугъанчыгъым,
Жарытып тургъанчыгъым.

Ариу къаракъашчыгъым,
Мени къарылгъашчыгъым.
Жюрегиме жарагъан.
Толу айча къарагъан,

Аллах берген къызчыгъым.
Жерим кёрген къызчыгъым.

Сен барса, энди манга
Къартлыкъ не эталлыкъды?!
Сен кьоюнумда тургъанда,
Къартлыкъ кенгде къаллыкъды.

Нюр сыфатлы къызчыгъым,
Тангча татлы къызчыгъым!

ҚЪОЛЛАРЫНГ
СЁЛЕШЕДИЛЕ МЕНИ БЛА

Қъолларынг
Сёлешедиле мени бла,
Қъолларымы къучакълай,
Бетими ийнакълай...

Мен а
Келе тургъан
Тангнга кирип барама,
Қъолларым ышара.

Кечени юсюмден
Тешдим да,
Кёлекнича, тешдим да,
Алай чыкъдым
Тангнга.

МЕН АЛЛАХДАН ТИЛЕДИМ

Танг атханды, тийрени
Жап-жангыдан туудуруп.
Мен Аллахдан тиледим
Жашасын деп туудугъум.

Танг а алай ышарды,
Уллу Аллахны атындан.
Ол — алгъышха ушады,
Туудугъума айтылгъан.

АДАМЛЫҚЪ ХОРЛАР

- Тангла чал нек боладыла?
- Сауутла асыры кѣпден.
- Къолла нек ышарадыла?
- Адамлыкъ хорлар, хорлар! — деп.

- Аз нек тууадыла сабийле?
- Тойгъанла асыры кѣпден.
- Жылылай нек туралла юйле?
- Адамлыкъ хорлар, хорлар! — деп.

КЮЗ АРТЫНДА ТЕРЕКДЕ АЛМАЛА БЛА СЕЛЕШЕМЕ

— Къалай юлешалдыгъыз
Кюнню былай теппе-тенг?
Хар биригиз къып-къызыл,
Хар биригиз татыулу.

— Биз — кюнню балалары,
Биз — аныча, тегерек,
Биз — аныча, къып-къызыл,
Биз — аныча, татыулу.

СЕЗЛЕРИМ КЮЙДЮРЕ

Ачы сёзлерим
Мылы кёзлерингде
Кетдиле...
Кетдиле,
Кесими кюйдюре,
Кюйдюре...

НЕ АЙТЫРСА МАНГА СЕН?

Эри:

Сени кьоюп, атып кетсем,
Юсюнг бла атлап кетсем,
Не айтырса манга сен?

Къатыны:

Мени кьоюп, атып кетсенг,
Ызынгдан а бек терк жетсем,
Не айтырса манга сен?

Эри:

Мен башханы сайлап алсам,
Сенден узакъ болуп къалсам,
Не айтырса манга сен?

Къатыны:

Сен башханы сайлап алсанг,
Басхан жеринг кесим болсам,
Не айтырса манга сен?

Эри:

Башха бла юй кьурасам,
Сени таба къарамасам,
Не айтырса манга сен?

Къатыны:

Башха бла юй кьурасанг,
Юйюнгден а мен къарасам,
Не айтырса манга сен?

Эри:

Мен жангыдан умут алсам,
Сени кёрмей, унуталсам,
Не айтырса манга сен?

Къатыны:

Сен жангыдан умут алсанг,
Умутунга кирип къалсам,
Не айтырса манга сен?

Экиси да бирге:

Алай эсе, алай эсе,
Игиликни кюн этейик,
Юйюбюзге биз жетейик.

МАНГА БИР КЁРЮН АНСЫ

Мен тилейме, тилейме,
Сени кёрсем бир, дейме,
Кюнден туугъан нюрлени,
Жерде тургъан гюллени
Кёрмей да жашарыкъма,
Кёрмей да жашарыкъма.

Мен тилейме, тилейме,
Сени болсунла, дейме,
Игиликле бары да,
Жер жюзюню балы да,
Манга бир кёрюн ансы,
Манга бир кёрюн ансы.

Кёрюн манга, бир кёрюн,
Тангча болсун да кёлюм,
Мен гыржынсыз окъуна,
Мен бир жырсыз окъуна
Къалайым, дейме, дейме.
Мен ма алай тилейме.

НЕДИ ШАХАР ДЕГЕНИНГ

Эки кѡншу бир бирни
Атларын да билмеген,
Жолукъгъанда, мангылай
Жарыгъын да бермеген.

Бир бирге намыс этип,
Кѡншулукъ да иймеген,
Бирини жарсыуунда
Бирси, келип, кюймеген.

Шахар олду — кѣгетле
Тюкенледе ёсген жер.
Сабийле ёз тиллерин
Малтап-малтап ётген жер.

Шахарда гюллени да
Сатып, алай берелле.
Ант этеме, нени да
Ахча кѣзден кѣрелле.

Фатарлары уа — чыпчыкъ
Уяланы кѣр да кѡй.
Мында кѡууанч да азды,
Тойлары да — арыкъ той.

Айтырыгъымы айтдым,
Хар сѣзюмю да билип,
Кесим да мен — шахарда
Жашагъанладан бири.

КАВКАЗГЪА КЪАРАГЪАНЛАЙ

Тапгыбызны аудуруп,
Къанлы жауун жаудуруп,

Биз миллетни сындырып,
Аллах ургъан сундуруп,

Отубузну ёчюрюп
Чыгъардыла, кёчюрюп.

Къара оноу къургъанла
Кюнюбюзню урлалла.

Терслигибиз болмайын,
Седиредик, онгмайын.

Эр кишиле аскерде,
Къаргларыбыз а кёрде.

Сабийле уа таш бола,
Миллетибиз тас бола.

Сарнайдыла анала,
Ачдан кёбе, къарала,

Жашайбыз да тузакъда,
Минги таудан узакъда.

Ёле туруп таулула,
Ёре туруп таулула,

Кавказгъа къарагъанлай,
Ауалла алай-алай.

ЧАПЫРАҚЪЛА АГЪАДЫЛА

Чапыракъла агъадыла,
Жашауубуз чал бола.
Бир бирге терс къарай кетип,
Асыл жашла сал бола.

Чапыракъла агъадыла,
Бир миллетден бирсинле.
Халкъгъа аман ыз бичгенле
Энди жууап берсинле.

Чапыракъла, кѣз жашлача
Агъадыла, саргъала.
Кавказия — жылы уя,
Сени алып сарнаула.

Чапыракъла агъадыла
Уруш отну юсюне.
Уллу кѣг'а къаралады,
Ачыу эте, кючсюне.

Чапыракъла агъадыла,
Жюреклеге ётелле.
Аналаны жиляуларын
Желле алып кетелле.

Чапыракъла агъадыла,
Замансыз кюе-кюе.
Тиширыула чыгъадыла,
Кѣпден-кѣп къара кие.

Чапыракъла агъадыла,
Жерге-жерге чабалла.
Чал Кавказы къанай тургъан
Жараларын жабалла.

ИЧГИЧИНИ АНАСЫНЫ ЖИЛЯУУ

«Ичме, ичме» — дей кетдим да,
Ишни кырты этдим кесим,
Эшикге чыкъмазлыкъ болдукъ,
Тауусула жашар кючюм.

Андан эсе уа жамауат
Елгеними кёрге эди,
Жангыз эгечим юйюме
Сарнай, алай келге эди.

Къалмады санга кюлмеген,
Аягъы кир сюрте санга.
Сени ичгичи мен этдим —
Налат манга, налат манга.

АНАМЫ ЭГЕЧИ
АТТАЛАНЫ ЧУННАЙНЫ ҚЫЗЫ
ҚЫЗЧЫҚЪ ЕЛГЕН КҮН
ТУУГЪАН ТИЗГИНЛЕ

Мени кёп кётюрген сен эдинг,
Билсинле, анама тенг эдинг.

Бу кюнюм асыры ауурдап
Ауанам окъуна ауруду.

Жокъ эсе да сени туугъанынг,
Ызынгдан — мен жияп
тургъанынг.

Анама тенг эдинг, кесинг тенг —
Анамача, кюйдюм санга мен.

ҚЪАРТ ҚЪАТЫН БЛА
ҚЪАРТ КИШИ

Қъарт къатын бла
Қъарт киши —

Таулада бирге жашагъанла,
Бурхуларын бирге ашагъанла,
Кеслери да бирге ушагъанла...

Қъарт киши бла
Қъарт къатын —

Узая-узая баргъанла,
Жашауу жолунда талгъанла,
Бююн а атылып къалгъанла...

Қъарт къатын бла
Қъарт киши —

Бек ауур кюнлери жетгенле,
Балалары учуп кетгенле,
Мени жүрегим бла ётгенле...

ЖЕРИБИЗНИ, ТАБИЙГЪАТЫБЫЗНЫ,
СОРА ТАМБЛАБЫЗНЫ ЮСЮНДЕН
ДА САГЪЫШЛАРЫМ

Жерибизни биз кесибиз туурайбыз,
Алай бла тамбланы урлайбыз.

Юйреннгенбиз къуру алып турургъа,
Кесибизни кёме палах уругъа.

Табийгъатха бир зат бермей къойдукъ биз,
Жети кёкню ненча кере ойдукъ биз?!

Талаларыбыздагъыларыбыздан,
Балаларыбыздагъыларыбыздан

Бошап, къалып къалмайыкъ къара журтда....
Ракетабыз кёкню бюгюн да жыртды.

БИТТИРЛАНЫ НАЗИР ЁЛГЕН КҮН АЙТХАН НАЗМУМ

Ажал, сен, сормай,
Қыалай терк жетдинг? —
Бир да кеч қыалмай,
Ишинги этдинг.

Жилян сызғыра,
Сени ёнюнгде...
Жиляу барады
Туугъан элимде.

«Назир ёлдю», — деп,
Айланмай тили,
Бушуу этеди
Акъ-Суум — элим.

Назир кетгенди,
Қыюп бар ишин,
Аз сёлешип, кёп
Этиучю киши.

Ол кёплеге эс
Тапдыргъан адам,
Монглукъ тирменин
Тартдыргъан адам,

Жолну қыуанчха
Элтиучю адам,
Бушууну женгил
Этиучю адам

Эди да Назир,
Жилляйбыз андан,
(Чал Қыршоучу да —
Қыара туманда.)

Бушууларымда
Анга таяндым,
Тапсыз атласам,
Андан уялдым.

Къабыргъа къоншу
Болуп жашадыкъ,
Аууз къабынны
Бёлюп ашадыкъ.

Ма берекет да
Аз болгъанча, алай
Кёрюнюр, кертда.
Энди жокъ Назир.

Эл а аны кёп,
Кёп кере излер:
— Назир былайда
Болса эди...— дер.

Хар миллетге да
Игилик тилей, —
Бирлигибиз а
Къая болсун дей,

Алай барабыз
Тамблабызгъа,
Айып келтирмей
Уллу атабызгъа.

БЕРК

Кимни башында эсенг,
Ушап кьаласа анга,
Къылыкъларын да
Ала.

Къарайса аныча,
Жарыгъан да
Аныча этесе,
Мудах да
Аныча боласа.

Кюн тие —
Алчи кийилсенг...

Иенги кьолайы,
Аны онгу,
Аны ангы да
Кёрюне келеди сенде.

Намыс,
Кишилик,
Ёхтемлик дайым
Сени бла байланнгаңды
Тауларыбызда.

Бюгюн а сени...
Сени тиширыу да киеди.

Къама да кесди сени,
Окъ да тешди сени,
Иенгсиз да кьалдың, —
Жашайса.
Жаша, жаша
Кязимни бёркю!
Темирбашны бёркю!
Атамы бёркю!

Миллет бёркюбюз а —
Ёмюрлюк Минги тауубуз!

ТОЛМАГЪАН ТИЛЕК

I

— Ёлме, ёлме, балам, — деп,
Анасы тилей эди, —
Сенсиз бир кюнчюкню да
Жашауум жокъ, — дей эди.

— Кёрлюгюмю кёргенме,
Келлигими келгенмс, —
Дей эди анасы.

— Гыржынымы ашадым,
Кёп ахлуму ашырдым, —
Дей эди анасы.

— Энди алай этейим,
Сени ючюн кетейим, —
Дей эди анасы.

II

— Ёлме сен, жангызым, — деп
Анасы кычыра эди.
Баласы уа... ёчюле
Тургъан бир чыракъ эди.

— Аллахчю, кетме сен, — деп
Ана жалына эди.
Баласы уа ауруудан
Къыза, жарыла эди.

— Кетме, балам, — деп, ана
Къазауат эте эди.
Баласы уа, баласы,
Кетеден-кете эди.

ЭГЕЧЛЕНИ КЁТЮРЮГЮЗ

Жашауумда мен сукъландым жаланда,
Эгечлери болгъанлагъа сукъландым.
Эгечлини чырагъы бек жаннганды,
Эгечсизни череги кёп бокъланды.

Мен кёргенме, къарындашы ёлгенде,
Эгечи уа — ачыуундан жаннганын.
Бирсини уа, ахыр кюню келгенде,
Жиляуу да этилмейин къалгъанын.

Аллах берип, болса эди эгечим,
Сунар эдим мен кесими кетмезлик,
Алай ауур басмазлыкъча кёп кечем,
Мени къагъып, бир палах да ётмезлик.

Эгеч болгъан жанындады къыбыла,
Эгечинг бар — сенде ахшы мадарла.
Эгечлени кётюрюгюз, къубулта,
Къарыу келир ала келген къадарда.

БАРАМА ХОЛАМ ТАБА

Қъарамым онга-онга,
Сёзлерим чалбаш бола,
Қюн да тийип тургъанлай,
Бир-бирде жете боран.

Барама Холам таба,
Жолум а арий, тала.
Мени сакълап тургъанча
Жып-жылы от жагъала.

Ашыгъама кесим а,
Алда уча эсим да.
Ёчюлмей къалгъан жангыз
Бир жинк табар эсем а...

ЖАУУННУ ЭНТТА БИР ЖЫРЧЫГЪЫ

Таула башындан
Шош эне келип,
Жырын да айта,
Шош келе-келип,

Орамда чабып,
Чабып тебиреди,
Жашиллендире
Битеу тийрени.

Къартла къолларын
Узата анга,
Бу къургъакълыкъны
Женгнген жаууннга.

Уллу терекге
Ол салам берди,
Жангы арбазгъа
Ышарып кирди.

Юй башланы уа
Жууду да, ётдю,
Атлыны ызындан
Къууду да, жетди.

Сабийча, жалан
Аякълай чаба,
Талагъа ариу
Гуржаба жаба,

Сабаннга тюшдю,
Бюртюкле болуп.
Кёгере чыгъар,
Тирликле болуп.

КЮЧЮК

Бери ётген бла
Чабады бери,
Жюрегин бере...

Ары ётген бла
Чабады ары,
Билмейин арый.

Хар нисанга да
Халаллыгы бла,
Жаланлыгы бла
Къарайды кючюк,
Кеси уа — гюлчюк.

Алайлай анга
Тийди бир чурукъ.
Сынсыды кючюк,
Ачы кычырып.

Ауазы ёчюле,
Алай сынсыды.
Ол аны ургъан
Жерни сындырды.

Ол къадар халкъда
Жокъ бир Адам а...
Энди кесми
Анга атама.

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕЙ

Бар эди устазыбыз,
Сёзлери — кюн тийгенлей.
Аты жырча айтылгъан —
Галилео Галилей.

Сл атны окъуучула
Берген эдиле, биле:
Чынтты алим эди да —
Галилео Галилей!

Кеси уллу сёлешмей,
Билими уа — билимлей,
Дерс берип турду бизге
Галилео Галилей.

Асыл адам эди ол,
Ышарса — ай тийгенлей,
Эки кьолу сары алтын —
Галилео Галилей.

Ёмюрде жашап турсун
Биз таныгъан халинлей,
О, закий устазыбыз —
Галилео Галилей!

ЖЫРЫБЫЗНЫ БИРГЕ ЖЫРЛАЙБЫЗ

Сенден иги уа жокъду манга,
Бетинге жараша хар сёзюм.
Сен барса — мен жууукъма тангнга,
Кёп женгиллигиме да тёздюнг.

Юйюбюзню тизгинли этдинг, —
Бетинг эрттенликден толгъанды.
Огъурлулла сабыр кёзлеринг,
Ауазынг — мени саугъамды.

Сабийле ёсдюре барабыз,
Бирге кётюре жашауну да.
Жырыбызны бирге жырлайбыз,
Бирге кёребиз акъ тауну да.

МАНГА АРИУ СЁЗЛЕ АЙТ

Мен — жулдузлу кечеме,
Сен а — менде жюзген ай,
Кюн чыгъады — кетеме,
Манга ариу сёзле айт.

Мен бетинги сыласам,
Жулдуз да жарыкъ къарай...
Ыразы боллукъду танг,
Манга ариу сёзле айт.

Жангыз ариу сёзюнгден
Терегим чагъар, жырлай...
Ёлмесинле сезимле, —
Манга ариу сёзле айт.

Мен — жулдузлу кечеме,
Сен а — менде жюзген ай.
Кетмез ючюн кетеме,
Манга ариу сёзле айт.

* * *

Уллу шахар.
Ауур кече.
Кёп фатарлы бийик юй...

Хар зат жүкъялагъан
Бу дунияда
Жанады жангыз терезе,
Бир — гюлча кёрюне,
Бир — жарача кёрюнс.

Жанады
Уллу аламда
Ажашхан терезе...

Къууанчданмы ажашды?..
Бушууданмы ажалды?..

СЕН ЖИЛЯГЪАНДА

Тынгылачы, тынгылачы,
Къалай жырлайла терекле!
Терекле жырлай туралла —
Толлукъдула бар тилекле.

Быллай танглада жиягъан
Айыпды, эгечим, айып.
Тереклени жырларына
Келчи, бирге тынгылайыкъ.

Сабыр бол... Эшитемисе?.. —
Къалай жырлайла терекле,
Чапыракъла санга ышара,
Хар зат жарыкъ тегерекде.

Ырахат жукълай сабийинг —
Къоюнунгда бар игилик,
Къалай жырлайла терекле,
Башлары санга ийилип!

Жемишли терекге ушагъан
Аллай тиширыуса, кёрдюм.
Сен жиягъанда, эгечим,
Къарыусуз болады жерим.

ПОЭТ ЁЛСЕ.

Терек ёлсе,
Отун болуп,
Жылытады юйню.
Черек ёлсе,
Булут болуп,
Агъарады кюнде.

Гюл ёлсе уа,
Ариулугъу
Жырлайды игилпкге.
Таш ёлсе уа,
Мекаям болуп,
Къарайды бийикден.

Бюртюк ёлсе,
Тирлик болуп,
Чыгъады кёк тикде.
Поэт ёлсе,
Уллу сёзю
Чагъады жүрекде.

АЙ ҚЪАНАТЛЫ МУЗЫКА

Ай жарыгъы. Гитара
Терезени аллында.
Ай къанатлы музыка
Жукълайды къылларында.

Ол бек арыгъанды да,
Татлы къалкъып турады.
Тентек жел а, келе-келип,
Қылларына урады.

Жукъулу жүрегинден
Музыка учады, уяна,
Сейирлик къанатлыла
Учханча кенг уядан.

ҚЪОНАҚЪ

Гузеланы Исхакъгъа

Қъонакъ келди юйюме,
Кюн къошулду кюнюме,

Бийик болду тауум да,
Энди кючсюз — жауумду.

Юйюме къонакъ келди,
Ахшылыкъ къона келди.

Юйюме келди къонакъ —
Жарыкъды юйюм, омакъ.

Исхакъгъа ыразыма —
Кёп боллукъду азым да.

КЮН ЧЫГЪЫП ТУРГЪАНЛАЙ ОКЪУНА.

Кюн чыгъып тургъанлай окъуна,
Гюл чагъып тургъанлай окъуна,
Сабийинг ачытып къояды,
Жолунгда уа жүгюнг — къаяды.

Жулдузла танг чыкъда уя эте,
Сагъышла дунияны тебирете
Тургъанлай окъуна, ёз баланг
Жангылып кетеди, терс бола.

Бетинги жарытхан арбазынг
Тар болуп къалады, ол азып.
Сабийинг ачитхан сагъатда
Миналмай къаласа акъ атха.

ТАНГ КЕЛЕДИ

Танг келеди! Ауругъан
Адамынг да сау болур.
«Угъайгъа» чыгъып тургъан
Ишлеринг да «хау» болур.

Танг келеди, аллынга
Чыгъып, къолун да бир тут,
Тюненеги къабыннган
Кир сёзлени да унут.

Къалай игиди тангны
Сау-саламат келгени!
Бизге къолун бергени,
Юйюбюзге киргени.

Танг келеди. Ол, тауча
Къарай келеди, къарай,
Мен да бирде, аныча,
Келалсам эди алай.

ЭРТТЕНЛИК СУРАТЫМ

Танг ата турады,
Тал атлай турады,
Тай отлай турады,
Тау саулай турады.

Къарт къалкъып къалгъанды,
Чёп чыкъдан къаннганды,
Танг юйге къоннганды,
Суу ташны жоннганды.

Тау кюнню бошлады,
От жана башлады.

Бишеди гыржын да,
Ол — тангча, бир жырды.

МИНГИ ТАУГЪА

«Бар жашауубузну таууса.
(Ким кетди да, сени таууса?!)
Сен — бек деменгили таулуса.
Биз да барбыз, Минги тау турса!» —

Дей эдиле ата-бабала,
Бизни да ма алай юйрете.
Игилик белгисича агъара,
Чигинжисе таулу юйледе.

Жюрекледе да сюелесе,
Ниетибиз, фикирибиз да
Санга ушасала сюесе.
Апы унутмай жашайбыз биз да.

ЖАЛАН АЯҚЪЛАЙ ЧАБЫП ЧЫҚЪДЫ ЖАЗ БАШЫ

I

Жалан аякълай
Сен чабып чыкъдың —
Терек, шампанча
Атылып, чакъды,

Жерими бети —
Анамы бети...
Қъол аязымда
Қюп намаз эте.

II

Жаз башы тегюлдю,
Бахчаны агъартып.
Мен учуп барама,
Булутчукъ — акъ атым.

Бу чакъгъан гюлчюкле —
Жылы сют тамычыла,
Жанкъозчукъ да къарар,
Қюнчюкле тамычылай.

АТА ЮЙЮБЮЗДЕ

Созайланы Алийге

Экибиз да жетдик
Ата юйюбюзге,
Терезелерибиз
Къууаналла бизге.

Узакъла арытып,
Сууукъда юшюдюк,
Энди от тиргиздик,
Азыкъ да биширдик.

Ата юйюбюзде
Къарыуубуз да кёл.
Туугъан жерибизде
Деу бёркюбюздю кёк.

Ата юйюбюзде
Хар ашыбыз — татлы,
Жерибизде, жаяу
Эсек да, биз — атлы.

Насып — ёз жерини
Сууунда жууунган.
Ёлюмсюздю ата
Юйюнде жылынган.

ЖАНГЫ КЮННГЕ АЛГЪЫШ ЭТЕМЕ

Жангы кюннге тюбейик,
Жарыкъ бетли бола, биз,
Сабий ышарыууча,
Татлы болсун кюнлюбюз.

Жерде хар бир инсаннга
Кесин берсин жангы кюн!
Батмагъанлай турурча,
Алай келсин жангы кюн!

Инсанны сагъышларын
Ачитмай элталырча,
Кюцю болсун бу кюнню,
Жюрекледe къалырча!

Сабий ышарыууча,
Жангы бола келсин кюн,
Арыгъан кёгюбюзге
Ырахатлыкъ берсин кюн!

* * *

Назмуларыма
Тыйгъыч белгиле салмай
Къояйым дейме энди:
Бир кюн бир сагъыш ауурлугъу,
Бир кюн — жангы оюм урлугъу,
Бир кюн а — тангны чал боллугъу...
Ма алай-алай...
Энди назмуларымда
Салмай къояйым
Тыйгъыч белгиле.
Окъугъан адам
Кеси жолуна кёре,
Кеси халына кёре,
Кеси къолуна кёре...
Бёркюн кийгенине кёре,
Кюнню тийгенине кёре
Сала турур тыйгъыч белгилерин,
Тунгуч белгилерин.

Мен сауда - атам,
анам да сау

АНАНЫ ЭРТТЕНЛИК ЖЫРЫ

Турчу балам, турчу, тур балам,
Хар сёзюнг гитче кюнчюк бола..

Кюн чыкъгъанды —
Юй чакъгъанды...

Турчу балам, тур, балам,
Турчу сен...
Уллу кюнден
Толгъанды уллу дуниянг —
Къор болады санга ананг.

Школгъа барыучу уллу жолунг
Сенн сакълайды, кюнлю болуп.

Турчу балам, турчу, тур балам,
Хар сёзюнг гитче кюнчюк бола.

ЖУКЪЛАЙДЫ АНАМ

Жукълайды мени анам,
Дуннямда бар анам.
Къарап турама анга,
Жырын жырлай, от жана.

Къалкъыйдыла анамы
Гырхы болгъан къоллары,
Кёзлюклери да аны,
Намазлыгъы да арып.

Бар жашагъан жылларын
Эски урчугъуна чулгъап,
Жашыны къайгъыларын
Тюшюнде кёре тургъан

Анам татлы жукълайды,
От мени бла эте ушакъ.
Терезедеги ай да
Къалкъыйды, анама ушап.

АНАМ, ЖАШЧЫГЪЫМ, МЕН

Анам. Жашчыгъым. Мен.
Эски арбаз тар.
Жашчыгъымча — жангы эрттен.
Жашау а — анамча, къарт.

Заман — къанатлы. Кюнлерим,
Шапталлача, бишедиле.
Терегимден ала, эрип,
Замансыз тюшедиле.

Анам урчугъун бурады.
Жырлайды, шош жырлайды жаз.
Башыма акъ чыгъа турады,
Хайырлы кюнлерим а — аз.

Анам. Жашчыгъым. Мен.
Бузоу туугъанча кюнде,
Арбазда назму тууады.
Ышарыуча, жингил эрттен
Сагъышлы бетими жууады.

АНАНГ АУРУСА

Ананг ауруса,
Юйюнг юй түйюл.
Кюнюнг да жокъду,
Турса да тийип.

Таза сууунг да —
Энди къара суу.
Болмаз дуняда
Сенден къарыусуз.

Жулдузларынг да
Чыкъдыла ауруп,
Кёз къарамынг да,
Сёзюнг да ауур.

Ананг ауруса,
Хар такъыйкъанг да
Ауруп къалады,
Ауруйду танг да.

Арбазынг да тар,
Жанмай отунг да,
Кетеден-кете
Бетинг-къутунг да.

Кесинг да ауруйса,
Ауруса ананг, —
Чырагъынг мутхуз,
Жашауунг аман.

АНАМА

Узакъ жолладан бир бек арып,
Шошайып тургъан юйюме,
Бар сагъышларымы да алып,
Алай келгенме бюгюн мен.

Сени огъурлу къолларынга
Ауур башымы салайым, —
Бу жашауну толкъунларында
Баралырча, кюч алайым.

Кюн тууушча, жылы къолларынг...
Башымы салсам алагъа,
Мен билеме сау боллукъларын
Жюрегимдеги жарала.

Тынчая билмеген жашынгы,
Анам, сыла чачын, сыла.
Къайгъыладан толгъан башымы
Берчли къолларынга салып,

Бар сагъышларымдан ётейим,
Жылтырай Дых-тауну къары.
Бюгюн а — шукур этейим,
Бу нюрлю бетинге къарап.

АТАМЫ КЪОЛЛАРЫ

Атам, арып келип, таянды да,
Къалкъып къалды. Атамы терлегенин
Кесине алып, андан а бютюнда
Кючлю бола тургъанча кёрюндю жер.

Атам жукълайды... Аны къарыулу къоллары
Чапхыч атлагъа ушадыла.
Хорлагъандыла ала кёп чаришледе.
Шёндю ол чаришле къолланы тюшлеринде.

Атам жукълайды, солуйдула санлары..
Берчлери шырхыла болуп къалгъан къол аязлары
Ачылып. Ала — акъылман китабым..
Окъуп бошайлырмамы мен аны жашауумда?..

АТАМЫ ТЕРЕКЛЕРИ

Узакъ жолгъа чыгъама...
Жер — жылы, кёгюм — женгил,
Атамы тереклери
Ашырадыла мени.

Бутакъларын узата,
Ала манга кьол бере...
Атамыча, хар бирин
Къучакъладым кёп кере.

Ашырдыла терекле
Ахшы жолгъа, ма алай,
Атам манга айтырыкъ
Сёзлени да шыбырдай.

АТАМЫ КЪАРАМЫ

Кюн чыкыгъанды, жарыгъы
Къонгуроу таууш эте.
Туман эрип-жайылып,
Кёрюндю къая бети.

Кюн чыкыгъанды, таягъы
Тауладан тюзге ёте.
Мен а анга таянып,
Битеу нюр болуп бетим.

Кюн чыкыгъанды, атамы
Сын ташына къарадым.
Саулай турады аны,
Кюнча жарыкъ къарамы.

КЪЫЙЫН СОРУУ

Бу сагъышлы арбазда
Терек бюркюп чагъады.
Чыкъны жалай, агъыза,
Шатык желчик чабады.

Анам а къыйын ауруп...
Мени окъуна кёралмай.
Амалым тауусулуп,
Кючюм манга келалмай...

Тардан-тар бола юйюм,
Сордум терекге кесим:
— Анам сау боллукъ туююл
Эсе, нек чакъгъанса сен?

ЭРТТЕНЛИК КЕЛЕДИ, МУДАХ ЖЫРЧА

Жашау манга энтта бушуу берди,
Жилямукъларымдан къарады алам.
Алай, мен жашагъан къадар бирде,
Манга кюч берип турлукъду анам.

Эрттенлик келеди мудах жырча,
Бюкюн да сынсый турады ауанам,
Алай, мен хайырлы иш этапырча,
Акъылым болгъанлай турлукъду анам.

Мен узакъ жолладан къайта келсем,
Аллыма чыгъар анамы сыфаты.
Аны кёргенлей турлукъма кесим,
Тангым, анамча, ышара ата.

АНАМЫ ЧАҚЪЫРЫП КЕЛИГИЗ

Бийик Терскъолда ауруп жатама мен.
Тауларым! Манга кюч беригиз.
Аурууну оту урады бетиме,
Анамы чакъырып келигиз.

Къушларым! Ауруу бла кюрешеме,
Сиз манга болушлукъ этигиз.
Мен узакъда ауазын эшитеме,
Анамы чакъырып келигиз.

Азаудан Минги тау таба барыучу
Булутла, сиз бери энигиз.
Жашына кимден да уста багъыучу
Анамы чакъырып келигиз.

«Мени атам кимди?» — дегенни айтып,
Окѣуучула хапарларын жазалла.
Жарыкъ сѣзле, ачыкъ сѣзле, зууулдап,
Жюрекледеп кѣанат кѣагып чыгѣалла.

Хар окѣуучу махтайды ѳз атасын,
Болмагѣанча дунияда андан ахшы адам.
Анда жазсам, мен да айтырем хатасыз:
«Аталаны атасыды мени атам».

Бир жашчыгѣ'а олтурады кѣыйырда.
Ол мудахды, жазалмайды хапарын.
Жюрегинде сагѣышлары кѣыйындан,
Агѣадыла кѳз жашлары акѣырын.

Ма ол халда, — жиялумукѣла бетинде, —
Терезеден узакѣ кѣарап кѳп турду.
Сора ачып, дефтерини ичинде,
Шош-шош жазып, тѳрт тизгинни толтурду:

«Мен атамы танымайма, не айтайым,
Алай манга ол ѳхтемлик береди.
Мени сакѣлай, журтун сакѣлай, кѣайтмайын,
Уруш тюзде кѣалгѣанланы бириди».

Окѣуучула бары жазып бошалла,
Жерим жарый, таула артындан кюн чыкѣды.
— Атанга уша, хайт де, жигит, машалла! —
Деди да, кюн кѣолун тутду жашчыкѣны.

САБИЙЛИГИМЕ ТИЛЕГИМ

Сабийлигим, кел да, алып кет мени,
Аллахынг, адамынг бла да тилейме.
Хорларма да сенде кыйын кюнлени,
Атама да, анама да тюберме.

Тёзерме мен барына: ачха, кыйыша,
Гюрюлдесин мудах жүрегимде той.
Зат да керек туююлду андан башха,
Атамы да, анамы да бир кёрме кюн.

Сенде экисин да бек терк табарма,
Ма туюп келедиле кенг Секиден *,
Жалан аякы алларына чабарма,
Кыуанчым ойнай, улакчы секире...

Къанатларымы алгынча кенг керип,
Санга мен, ышара, учуп кирейим.
Экисини да огъурлу бетлерин
Жаланда бир, жаланда бир кёрейим.

* С е к и — Кыргызстанда жерни аты.

* * *

Анам, бушто этип берчи жашынга,
Анда—берчли кѳолларынгы татыуу,
Жашауумда мен ашагъан ашлада
Кѳрмедим сени буштонгдан татыулу.

Алай огъурлулла сени кѳолларынг,
О, анам! Гыржын жылыуу—алада!
Тау жоллагъа ушайла ызлыкълары,
Бал татыуу ол багъыр бармакълда.

МЕНИ КИМДЕН ДА ИГИ БИЛГЕН — АНАМ

Мени кимден да иги билген,
Кимден да иги кѣрген — анам,
Манга акъ сютюнг бла бирге
Таулу жүрек да берген — анам.

Дайым мени биргеме келген,
Иги ангылап тургъан — анам.
Къууанчымда жап-жарыкъ кюлген,
Бушууумда жилягъан — анам.

Жашауда манга адам этмез
Игиликле эталгъан — анам.
Жолумда манга адам бермез
Къууанчла да бералгъан — анам.

Манга, кюч болуп, келип тургъан,
Мени къарыулу этген — анам.
Сени бла чыгъама таугъа,
Анам — ёлмезлик акъылманым.

АНАСЫ КЪОЮП КЕТГЕН ЖАШЧЫҚЪНЫ СЕЗЛЕРИ

Билмейме, нек эсе да,
Анам, мени да къоюп,
Арбазыбызда юзмез
Юйчюгюмю да оюп,

Къайры эсе да кетгенди.
Къайтмайды ол, къайтмайды.
Бир адам да анамдан
Манга хапар айтмайды.

Кючюкчюгюм да, мен да
Олтурабыз ма алай
(Анамы аллына къарай),
Ол — сынсый, мен а — жилий.

Терккъанат къарылгъачла,
Кёгюбюзню толтура,
Къалай жырлаучу эдигиз,
Анам да юйде тура!

Энди сиз да кетгенсиз
Анамы биргесине,
Анамы биргесине,
Жангыз къоюп кесими.

Къарылгъачла, тилейме,
Къайтыгъыз юйюбюзге.
Сиз къайтсагъыз, анам да
Келип къаллыкъды бизге.

ЖЫЛЫ ГЫРЖЫН,
ЖАНГЫ АЙРАН, АНАМ

Ачыгъан тылыча,
Кёпгенди кёк,
Эбизеле кьолунда *
Туман айранча уюп...

Анам, жаулугъун да чох къысып,
Женглерин да къайырып,
Гыржын этеди,
Кёкча уллу,
Кёкча татыулу
Таба гыржын...
Ийиси юйню толтура.

Эрттеча,
Жылы гыржын,
Жангы айран.
Анам манга
Бушто этип
Берликди
Бусагъат.

Мен а — сабийлигинден
Чыгъалмай жүрюген
Бир чалбаш,
Эллиден атлагъан
Эссиз чалбаш.

* Эбизеле кьолу — Акъ-Сууда жерни аты.

АУРУП ЖАТАДЫ СОЛДАТ

Луруп жатады солдат,
Кёзлерин да ачалмай.
Жюреги, башы кыза,
Жатады, онг алалмай.

Адам сёлешгенин да
Эшиталмай, жатады.
Билалмайын песин да,
Жалап бир сёз кыатлайды:

— Амма! — дейди аккырып,
Анасы: «Ой!» — дерикча.
Лурууундан кыутулуп,
Сау болуп кетерикча.

— Амма, — деп чаккырады,
Анасы терк келликча,
Дунияны дарманларын
Бир сёзю бла берликча.

Жашны ахшы умуту
Бу сёзде эшитиледи.
— Амма, — дейди
кыайтарып, —
Жашха ккыаруу келеди!

АУРУГЪАН КЕЧЕМДЕ

Ай,
Терезеден ётюп келип,
Анамча,
Олтурду да ундуругъуму
Къыйырында,
Сылады къолларымы, бетими
Сылады,
Кечеми аурууу аз бола,
Кечеми къышы уа жаз бола...

Анамы бети сыфатлы
Ай жарыгъы,
Бир кесек мычы
Къатымда...

Тилейме, терк кетип къалма.

ЖАНГЫЗ АТА ОН САБИЙИН ЁСДЮРДЮ.

Жангыз ата он сабийин
Ёсдюрдю, халкъгъа чыгъарды.
Сора кеси къарт да болду,
Гырхы болду, бек агъарды.

Кесим демей, сабийлерин
Окъутду бу, юй да этди.
Сора, кючю азайды да,
Къарыусузгъа кетди, кетди.

Бир кесекден а акъсакъал
Тюшюп къалды тар тешекге.
Биргесине адамы жокъ,
Чыгъалмайды ол эшикке.

Анчасындан бири да жокъ,
Жокъду сууу, не къатыгъы.
Жарлы, жиляй эсгереди
Ёлюп кетген ёз къатынын.

Барын кёрген ахлулары
Къоймайдыла къартны атып.
Бу харипни кёзлери уа
Жолгъа къатып, жолгъа къатып...

ЁКСЮЗЛЕ АНАСЫ

Коста Хетагуровдан

О, къалай ачы
Къабады боран!
Къузгъун окъуна
Къабыша болур.

Боран ёкюре,
Къайнайды кючю...
Нар эл жукълайды
Бузлагъан кече.

Къырау агъартхан
Тикле да, жарла...
Эл кыйырында
Эски халжарда

Чыракъ жилтинчик
Адыргы жана.
Боран а улуй,
Жолланы жаба.

Жюреги сынсый,
Ёксюзле анасы
От тиргизгенди,
Чоюнну асып.

Беш сабий отха
Мудах къарайды.
Жарлы ана уа
Кюе жиляйды.

— Бираз тёзюгюз,
Балачыкъларым,
Азыкъ берликме
Бишгенлей, алып, —

Дейди тиширыу
Сабийлерине, —
Бусагъат сизни
Тойдурлукъма мен...

Тютюнден тола
Халжарны ичи,
Эрин эсгерди,
Азая кючю:

«Къар ауушда сен
Юзюлюп кетип...
Беш сабийинги
Да ёксюз этип,

Жабыпмы къойду
Сени ёлюм къары?
Нек жибергенем
Мен сени ары?..

Бек гитчечигинг,
Къаракъашчыгъынг,
Ачдан арала,
Ийип башчыгъын...

Аны уллусу
Чуусуз жатады...
Мени хар тангым
Аман атады.

Не этейим, жаным,
Жокъду амалым,
Санга барайым
Быланы алып...»

Жепилеринден
Эски халжарны
Боран, сызгъыра,
Себеди къарны.

Кече белинде
Ач сабийлени,
Шош келе келип,
Жукъу бийледи.

Сазбетле болуп,
Жукълап къалдыла,
Боран кючюнден
Халжар къалтырай.

Ана мулжаргъа
Салды аланы.
Юслерине да
Жабып саламны.

Суу а чоюнда
Къайнай, тегюле.
Жилямукъла уа
Кюлде ёчюле...

Алай жукълайла
Ёксюзле кече.
Эс тапдырымы
Жукъу бир кесек?

Къырау агъартхан
Тикле да, жарла...
Эл къыйырында
Эски халжарда

Бурхусу болмай,
Жюреги жана,
Ташла къайнатып
Тургъанды ана.

АНАМА КЪОР БОЛАЙЫМ

Кюн сайын анам манга:
«Къор балайым!» — дей эди,
Жангызына Аллахдан
Ахшылыкъ тилей эди.

«Къор болайым!» — дегенлей,
(Жулдузча жарый жаным),
Мени субай, акъыллы,
Этиучю эди анам.

«Къор болайым!» — дегенлей,
Жангыдан тууа эдим.
Кюн сыфатлы бетинде
Жангыра тура эдим.

«Къор болайым!» — дегенлей,
Мен къарыу ала эдим,
Ауруп тургъанымлайын,
Сау болуп къала эдим.

Юйюмю-кюнюмю да
Иги этер ючюннге,
Анам манга къор бола
Жашады жер юсюнде.

Ма онжети жыл — анам,
Бу дуниядан кетгенли,
Чырагъым мутхузлана,
Мени къутсуз этгенли.

Энди жолум къыйынды,
Кёп киреме туманнга.
Энди адам айтмайды:
«Къор болайым!» — деп манга.

Мен Гъаршха да жетдирип,
Эшитдирип бу аламгъа,
Энди кесим айтама:
«Къор болайым анама!»

Мен саулукъда ёлмезлик
Анама къор болайым!
Жарыгъы ёчюлмезлик
Анама къор болайым!

АРБАЗЫМЫ АУАЗЫ

Энтта келир жаз башы —
Ана терегинг чакъмаз.
Татыусуз болур ашынг —
Ананг аллынга чыкъмаз.

Къайгъыларынгы ала,
Ананг санга къарамаз.
Жашау алгъынча бара,
Ышаралмаз санга жаз.

Энди, сени жылыта,
Жер тепсемеz танг чыкъда...
Босагъангы жарыта,
Ананг аллынга чыкъмаз.

ЭКИ ҚЪАБЫР

Манга къарагъанлай турады,
Эки къабыр.
Мени къоругъанлай турады,
Эки къабыр.

Жанып тургъан эки чырагъым —
Эки къабыр.
Ортагъызда олтуруп жиядым,
Эки къабыр.

Мен къайтыучу эки жерим —
Эки къабыр.
Хар кюн сайын манга кюч бере,
Эки къабыр.

Мени эки да уллу тауум —
Эки къабыр.
Бар сауладан да эки сауум —
Эки къабыр.

Бири — атамы къабыры.
Бири — анамы къабыры.

АНАМ КЕТГЕНЛИ

Анам кетгенли
Тангны жарыгъы да
Кете башлагъанча...

Игилик азайгъанча...
Кюн нюрю
Узайгъанча...

Нек кете болурла
Анала
Бу дуниядан?

АНАМЫ КЪАБЫРЫНДА АЙТАМА

Кюнден-кюннге къыйындан-къыйын
Бола жашауум... Талдым.
Кетдинг да, мени урду июнь,
Чыракъсыз къалып къалдым.

Чыракъсыз къалдым мен жеримде,
Учалмай, келе тангла.
Жарыгъ'а сени кёзлерингден
Чыгъа кёре эдим манга.

ЭРТТЕ, ЭРТТЕ, ЭРТТЕ ЭДИ —
АТАМ-АНАМ САУ ЗАМАН

Ол жашауум — ётген кюнюм —
Эртте, эртте, эртте эди.
Ёрден-ёрге, атам мени
Элте, элте, элте эди.

Анда кюнюм алдан-алгъа
Атлай, атлай, атлай эди.
Хар палахдан анам мени,
Сакълай, сакълай, сакълай эди.

АНДА ТАЗА БОЛЛУКЪМА
МЕН

Эшигин кенг ачып тангны,
Жюзюп чыкыгъанды къайыгъым.
Бююн дуния жаппа-жангы
Эсе да, мени — кёп къайыгъым.

Къабырлагъа барлыкъма мен,
Анда — атам, анам — анда.
Анда таза боллукъма мен,
Экисини да къатында.

АТА ТАШЫ

Ата ташын, къарт ташын
Къучакълагъанды таулу.
Башын ачып, акъ башын,
Къарап тургъанды тауу.

Ата ташы — бешиги,
Туз-гыржыны да болду.
Анга айтды ол иги
Жырларын да ёр жолда.

Ата ташын къучакълап,
Алай ёлгенди таулу.
Ата ташы — тау чакълы,
Кюн жылыуундан толду.

ЭСИМЕ ТЮШДЮЛЕ АНАМЫ БЕТИ,
АНАМЫ КЪОЛЛАРЫ

Бийикликге
Тансыкъ болуп
Тура эдим да,
Къушну учууна
Таянып чыкъдым таугъа.

Андан эследим,
Табийгъатны бети жыйырылып,
Къоллары жарылып
Тургъанын.

Сора алайда, бийикле бийингинде,
Эсима тюшюп къалдыла
Анамы бети,
Анамы къоллары.

АНАМЫ КЪОЛЛАРЫ ДА ДУГЪУМА
ИЙИС ЭТИУЧЮ ЭДИЛЕ

Сакъ жауун жетди, жууа
Сехлени, юй башланы.
Жауады ол, суууга
Къызып тургъан ташланы.

Ол, хауаны да жуууп,
Таза этип къойгъанча
Кёрюндю манга бюгюн,
Хар чапыракъ тойгъанча.

Жол букъусу да чёкдю..
Жауун, уча, кетеди.
Арбазыбыз а энди
Дугъума ийис этеди.

Эсимдеди: жайны бу
Кезиуюнде анамы
Къоллары да Акъ-Сууда,
Кенгерте бу аламны,

Дугъума ийис этип
Туруучу эдиле анда.
Атам а, жаз башыча,
Жаш эди ол заманда.

АНА

Сабан сюреди жашы,
Анга къарайды ана, —
Жерде хар зат да ахшы,
Жерде хар зат да жангы.

Ишлей турады жашы, —
Ана тилеги келди.
Экисинден насыплы
Бир жан жокъду бу жерде.

Атасыны ташында
Жер сюреди баласы.
Баразаны башында
Сюеледи анасы.

АППАСЫ БЛА ТУУДУГЪУ

— Аппа, сени кѣлюнге
Тийселе, мудах этселе
Къайры кетиучюсе?
— Ётген заманыма —
Жашлыгъыма, жашым.

— Аппа, сени махтап,
Кѣтюрселе
Къайры кетиучюсе?
— Ётген заманыма —
Жашлыгъыма, жашым.

— Ётген заманынг, жашлыгъынг а
Къайдады, аппа?
— Берги тауну артында
Дагъыда таула, таула.
Аргъы тауну къатында
Дагъыда таула, таула.
Мени жашлыгъым а —
Аладан да ары.

КЪАРТ АППА БЛА ТАНГ

Кёз ача башлады кюнчыгъыш,
Къуршоучу тартады юллесин.
Къарт аппа, арбазгъа шош чыгъып,
Бет жууду, тангына сёлеше:

«Жашадым мен, санга табына,
Келесе, жугъутурча, къарай...
Айтчы сен, жерде от къабынып,
Туудугъум думп болупму къалыр?

Азайгъан эсе да къабыным,
Тилейме, чыкъма сен къаш туююп.
Айт манга, уллу от къабынып,
Думп болупму кетер жылы юйюм?

Бюгюн да чыгъаса сен жолгъа,
Арымай ёрлесин тор атынг.
Сары танг, ёлмесин мен санга
Къууаныш къарагъан сагъатым».

Кюн жези жанады къаяда,
Арбазла уа — жашаудан толу.
Къарт аппа барады дуняда,
Хар тангны да ызлай ёр жолун.

ЭРТТЕ КҮНЛЕРИМИ ЭСГЕРЕ

Кеси да элге баш эди,
Айтхан сёзю тангча ата.
Субай эди да жаш эди,
Ол заманда мени атам.

Эштта унутмайды Акъ-Суу
Акъыл сёзлерин атамы.
Олду — олду манга асыу.
Анданды эркин атламым.

ИГИ ТАНГ АТСЫН КЪУДУРЕТГЕ

Жангыз жашы дуниядан кетген киши
Жиляйды, тюгене, гитче да бола.
— Битген эсе да энди мени ишим,
Жамауатха келмесин, — дейди, — палах.

Сыпсыйды жана тургъан эмен терек,
Элия бла къалып бетден-бетге.
Кюе эсе да, этеди ол тилек:
— Иги танг атсын, — деп, — бу къудуретге!

ИНША АЛЛАХ!

Юйюме келеди танг,
Сюйюне келеди танг.
Мени алай жарыта
Келиучю эди атам.

Кюнден къарайды алам,
Гюлден къарайды алам,
Мени алай къубулта
Къараучу эди анам.

Жокъдула энди мени
Биргеме атам, анам.
Инша Аллах, саудула,
Ма аллынча танг, алам.

ЮЧ ЭРКИНЛИГИМ,
ЮЧ ДА ЁХТЕМЛИГИМ

Бар эди Аллах берген
Юч эркинлигим,
Юч да ёхтемлигим.
Бар эди жаратылгъанлы:
Ата-анам,
Ата журтум,
Ана тилим.

Ата-анам
Жашадыла бу дуняда,
Хар атламлары,
Хар айтханлары
Адамлыкъларын ёсдюре,
Бара баргъанда
Кеслерин манга ётдюре.
Жокъ эди къайгъым
Ата-анам сауда,
Жашау а манга — саугъа.

Ала бетиме къарасала —
Мени таза эте,
Жолуму уа — азат эте.

Алай татыулу эди
Анамы гыржыны,
Учура-учура
Жарыккъъанат жырымы.
Къыйналмайын
Чыгъа эдим бийик таугъа,
Ата-анам сауда.

Юйюм — жарыкъ.
Берекет да бар.
Жашауум — токъ,
Харскег да бар
Эди, ата-анам сауда.
Жашау а манга — саугъа.

Бар эди Аллах берген
Юч байлыгъым,
Юч да байрагъым.
Бар эди жаратылгъанлы:
Ата-анам,
Ата журтум,
Ана тилим.

Ата-анам кетдиле,
Жулдузлача, кюйюп,
Къап-къарангы болуп
Эски юйюм.

Жангыз жаным
Жангыз къалып,
Жолумда арып,
Жилядым, улудум: —
«Энди мен да
Жашауумдан къурудум», —
Деп тургъанымлай, —

Ата-журтум, Ана тилим
Юйюме кирип келдиле,
Бушуууму билип келдиле,
Акъ тангнга минип келдиле.

Ана тилим къучакълады,
Анамча, ышарды да,
Ата журтум къолун берди,
Атама ушады да.

Жап-жангыдан
Мен туугъанча,
Къанатлана
Мен тургъанча.

Бар эди Аллах берген
Юч дуниям,
Юч да уям.
Бар эди жаратылгъанлы:
Ата-анам,
Ата журтум,
Ана тилим.

Ата-анам
Кетдиле да бу дуниядан,
Ата-анам
Етдюле да ол дуниягъа,
Ата журтум, Ана тилим
Бла къалдым,
Энди ол экисине
Таяндым.

Насыбым барды:
Атамча къарагъан
Ата журтум барды да.
Анамча жарагъан
Ана тилим барды да.

АНАМА АЙТАМА

Къайдан да санга,
Санга къайтыучем.
Не сёзюмю да
Санга айтыучем.

Сени къатынгда
Болмай бир къайгъым,
Ачыкъ тенгизде
Жюздю къайыгъым.

Битеу кючюнгию
Манга бердинг сен,
Мени кимден да
Иги кёрдюнг сен.

Къара туманны
Кесинге алып,
Жарыкъ кюнюнгию
Манга чыгъарып...

Къол аязларынг —
Тирликли жерча.
Бетинг а — сабыр,
Толгъан ай дерча.

Сени кёрюучем
Не узакъдан да.
Санга келирем
Не тузакъдан да.

Сен айтсанг — ариу
Эшитилди атым,
Сен къарагъанда —
Субай сыфатым.

Бар апалагъа
Ушагъан анам,
Бар аналача
Жашагъан анам.

Болсада аллай
Ана жокъ эди.
Жарыкъ жүреги
Манга жол эди.

АНА КЪОЛУ

Ана къолу —
Дарман болду.
Ансыз кюнюнг —
Тырман болду.

ЭНТТА ДА АТАМА БЛА АНАМА АЙТАМА

Мен бюгюн да жиляйма,
Экигизни эсгерип,
Кёкню уа кими ёлдю,
Жилярча мынча кере?

АНАМ ХАРИПНИ ЭСГЕРЕ.

Отуму да ол жандырды,
Суу бергенде ол кѣандырды.

Кѣарагѣаны — балхам болду,
Хар айтханы — илхам болду.

Аны бети — тангым кирик,
Кѣучакѣладым — жаным кирик.

Кѣол аязы --- жерим эди,
Бери кѣайтып келирми эди?..

Бери кѣайтса не этер эдим?
Аны ючюн кетер эдим.

Кетер эдим, барыр эдим,
Ол дунияда кѣалыр эдим.

Анасы ючюн ѳлгенди деп,
Аны ючюн келгенди деп,

Ариу-сыйлы кѣюр элле,
Манга жаннет берир элле.

МЕН САУДА — АТАМ, АНАМ ДА САУ

Акъ-Сууда атам салгъан
Терекни къучакъладым.
Анам харипден къалгъан
Жаулукъну ийнакъладым.

Атам, къолун узатып,
Манга къарай келгенча.
Анам а, бети жарый,
«Къор болайым!» — дегенча...

Шукур этип къарадым,
Иги кёрюндю жашау.
Мен жерде сау къадарда,
Атам да, анам да — сау.

КЪЫЙЫН САГЪАТЫМДА
АТАМ-АНАМ БЛА СЕЛЕШЕМЕ

Сиз кетгенли,
Къуруда
Арыгъанлай турама.

Кюн сайын
Излейме сизни,
Табалмагъанымдан,
Таралгъанымдан
Ач киреди манга.

Сиз эдигиз
Мени жарыкъ жерим,
Къыйынлыкъда барыучу,
Барып, эс да табыучу,
Барып, кюч да алыучу
Жерим.

Энди жашайма,
Сизсиз тангларымда ата,
Сизсиз ахшамларымда бата.

ҚЫРГЫЗДА САБИЙЛИГИМИ ЭСГЕРЕ

Кюн асыры кызыудан
Жана тургъанча, жана...
Эки адам келеди:
Атам — бири, бири — анам.

Келедиле, манга уа
Жокъ аладан иги адам.
Алларына чабама:
Анам — бири, бири — атам.

КЮННГЕ АЙТАМА

Келдинг, сыйлы Аллахны
Кёз къарамы сен болуп,
Арысанг а, солурса,
Къол аязыма къонуп.

Оюмуму жарытдынг,
Жырыма умут бердинг,
Сагъышымы аллында
Къарангыны кетердинг.

Сен барда — жашау да бар,
Сен — хар кимге да керек.
Сенсиз — чапырагъын да
Чыгъаралмайды терек.

Хар кюн сайын келесе
Кеси жолларынг бла,
Сабийни да бёлейсе
Ана къоллары бла.

Биз бюгюн да тюбешдик,
Сени ауазынг — жарыкъ.
Атамы, анамы да
Сын ташларын бир жарыт.

АНАМ — ЖАРЫҚЪ ТАУУМ

Мен бир бош жерде
Алай жангылдым...
Кесим терс болуп,
Аман жыгылдым.

Энди мен ёрге,
Ёрге турмазча,
Бийик тауума
Ёрлеялмазча,

Чууакъ кёгюме
Къараялмазча,
Акъ сёзден хуна
Къалаялмазча,

Ишимде манга
Терс къарайдыла,
Кёзлери бла
Мени ашайдыла.

Чыкъдым да кетдим,
Юйге тебиредим.
«Анда сабырлыкъ
Табылыр», — дедим.

Ахшам шахарда
Келеме жангыз.
Жилямукъ тамычым
Болгъанды жулдуз.

Гюрюлдей тургъан
Кенг орам — мыдых.
Халкъ а кёрюндю
Бюгюн бир мудах.

Бийик терекле
Алаша болуп...
Бичакъ ауузуча,
Жютюдю жолум.

Бир амал а жокъ,
Саггышым — ауур.
Мудахлыгъымдан
Башым да ауруй...

Алай жетдим да,
Юйюме кирдим, —
Анам хариппи
Суратын кёрдюм.

Кёргенимлейин,
Кюнча ачыла,
Анам къарады, —
Кете ачыула.

Анамы алтында
Таза болдум мен,
Болушлукъ келе
Ана кючюнден.

Алайда жангы,
Жангы кюч алдым, —
Нюзюрлендим да,
Жолгъа чыгъалдым.

Сауса сен, анам,
Сауладан да сау,
Манга кюч берип
Тургъан жарыкъ тау.

ПОЭМАЛА

*Ташчыгдынг ачыса окдүна,
Жүлдүзүнг сынсыгдан
жерсе сен*

ТУУГЪАН ЖЕРИБИЗГЕ АЙТАМА

I

Юйюнгдю, дейдиле, туугъан жер,
Гыржынынг да бишген от жагъанг.
Мында мени къучакълайды жел,
Мында терк сау болады жарам.

Сенсиз жокъ не ата, не ана,
Танг атмай, къуруда кюн къанай...
Билеме, сенсиз жокъ тилибиз.
Думи болады къууанч кюнюбюз.

Адамын тас этген кѣп заман
Жиляйды — сынадым аны мен.
Туугъан жерин тас этген адам
Жиляуда ѳтдюрюр ѳмюрюн.

Жазыуунг тарлада окъула,
Аллахым жаратхан тѳрсе сен.
Ташчыгъынг ачыса окъуна,
Жулдузунг сынсыгъан жерсе сен.

Жаннган окъдан сени сакълай,
Жанып кетген, жанын берген —
Уллу насып — жашларынга,
Уллу насып — къушларынга.

II

Кюе, жана келди эсе да,
Жарыкъ тангда чакъгъан жерим,
Не кыйынлыкъ кѳрдю эсе да,
Хорланмайын чыкъгъан жерим.

Къарт жугъутур мюйюзлери
Эки бѳлюп булутланы,
Тейри кыйыч керилгени —
Ышаралла умутларынг.

Тереклеринг — кёк жырларынг,
Черекле — къан тамырларынг.
Тейри кылыч чучхурларынг —
Айбат бетли хур кызыларынг.

Ма кёгюнгю чууакълыгы
Къанат кере кёзлеримде,
Хар тарынгы кыуатлыгы
Ёхтемликди жүрегимде.

III

Бир, жылы гыржынча, жумушакъ,
Бир, состар ташча, кыаты жерим,
Бир — ана кыолларына ушап,
Бир а жерим — ата кёзлери.

Тау башларынг — тюсклеринг,
Ёлюмсюз жашларынг сокъган.
Сени жарыкъ тилеклеринг
Бизни бар этдиле жокъдан.

Сер душманла айтадыла,
Гитчесе, дейдиле ала.
Кесингде уа атадыла
Битеу алам кёрген тангла.

Жашайдыла тюзде, тарда,
Тартып, темир юзалгъанла,
Кыая тешип, магыдан алгъан,
Жулдузлагъа узалгъанла.

Сен — бийиксе, алай бийик,
Кыарыусузла жашамазча,
Кюнюнг — халал, жарыкъ тийип...
Душманларынг жаншамазча.

IV

Жерим! Сени жигит жашларынг,
Кенг кыулачынгдан кыанатла алып,
Бийикге учадыла алай,
Аталаны жырларын жырлай,

Сени жютю кёзлеринг бла
Къарайдыла ала дуниягъа.
Жюрек отлары жарыкъ бола,
Къыйын кюн кесинге таяна.

Сени бетингде чыкъгъан гюлге
Салам берелле туудукъларынг,
Ала билелле, керек кюнде
Ташларынг чагъып турлукъларын.

Ананы акъ сютю жылылай,
Тазалай тургъаны ючюннге,
Баш урама санга жырымда,
Аллах ыразы болсун кючюннге!

Жашасын сени таулу кючюнг,
Таркъаймай турлукъ саулукъ кючюнг.
Жашасын къадар болгъан кючюнг,
Халкъынга мадар болгъан кючюнг!

V

Ёсдюргенсе бизни,
Хар атламыбызда,
Хар айтханыбызда
Кёрюп турур ючюн
Келлик кюнлеринги —
Кюнлю кюнлеринги.

Сени уллу жүрегингден чыкъгъан
Кюндю — учургъан бизни,
Мирзеу бюртюклеча, чакъгъан чыкъда
Кёребиз кесибизни.

Сени кишилигинге къайта да,
Хар къанатлы сёзюнгде
Жылынып, сёлешебиз къайда да,
Тууа жангы сезимле.

Бар кёрген къыйынлыкъларынга баш
Ура, чыгъабыз жолгъа.
Таш болуп окъуна къалсакъ да, таш,
Элтирбиз сени алгъа!

VI

Акъ тангынгы уууз сютюнден
Ичедиле жангы гюллеринг.
Мен тилей келеме хар кюнде,
Кёп болсунла кюнлю кюнлеринг!

Кёп болсунла таза сёзлеринг,
Жулдузла тепсеген кёклеринг!
Гюллеча, чакъсынла бешикле,
Кюнюнге ачыла эшикле!

Чыкъдынг, бар палахланы женгип.
Чёбюнгю да бермек алтыннга.
Шауданларынг окъуна сени
Айта турадыла атынгы.

Къыш чилледе да тау башларынг
Туруп турадыла жылылай,
Терегинг шыбырдай башлады,
Ол эшитиледи жырынгай.

Тарыхынгы жазгъан къаламынг
Кертиликге юйретеди бизни.
Сени жап-жарыкъ кёз къарамынг
Къууанчлы этеди кёгюбюзню.

Сен — жигитсе, жерим, уллуса,
Ана бетича огъурлуса.
Мен хар сёзюмю солууунгдан
Алама, иче акъ сууунгдан.

VII

Кёзлерингде ахшы умутланы
Барын да кёрюп турама, жерим.
Сенде атады да мени тангым,
Букъдургъаным жокъ, туурама, жерим.

Кёп къыйынлыкъ сынагъанма, жерим,
Бушуу кёзлерин да кёргенме мен.
Ёксюз болуп жилигъанма, жерим.
Сенден а кюч ала келгенме мен.

Жерим — биз жырласакъ, жырлагъанса,
Жерим — биз жиясакъ, жиягъанса.
Халктыма уа юй бола келесе,
Гыржын бурхуну да сен бересе.

Жашасын таулу болуп тургъаным,
Кюн бла бирге сенде баргъаным.
Мени насыбым, мени насыбым —
Сени сюерге онгум болгъаны.

Кюн сайын бизге сары танг болуп,
Елюмсюз танг болуп атхан жерим.
Сенде ёрлейди кишилик жолу,
Атам да, анам да жатхан жерим.

Чагъады кёкню тейри жиясы —
Къалмадыкъ биз, къалмадыкъ биз
жырсыз.

О сени жауунг жерсиз жиясың!
Душман окъуна болмасын жерсиз.

Энди палах келмейин биягъы,
Сюеме кюн тийсе арбазынга.
Айынг, булутха салып жиягъын,
Андан тынгылайды ауазынга.

VIII

Биргебизге келесе,
Биз болушурча бир бирибизге.
Кюнню да сен бересе,
Ата-ана да кесингсе бизге.

Минги тауунг хар эрттен
Сайын гимни жырлайды. Таула,
Анга эжиу эте, ёхтем
Къарагъанлай турадыла, саулай.

Хар сёзюнг — жангы тангды,
Сагъышларынг башыбызда жюзе,
Не этсенг да, не айтсанг да,
Сенсиз къалгъан кюнню берме бизге.

Кёгюнг да унутхан болмаз.
Къанынг кёп агъып, кёп агъып, кёз
Жашларынг чыкъгъандыла аз.
Жерим! Энди санга палах жетмез!

IX

Къыйын тууады мирзеуюнг, къыйын.
Гыржынны бети дайым жап-жангы.
Санга хар кюн чыкъгъаны сайын,
Бетинден башланаса гыржынны.

Къадар сени кёп кере сынады,
Сен кёргенни кёрдюле ташларынг.
Аладан башланаса, аладан.
Ала — ма кесинги кёз жашларынг.

Хар инсанынг да — ёлмезлик кючюнг.
Барырбыз биз, ётс кёп тикледен.
Тыпырынг сууумай турур ючюн,
Башланаса жылы бешикледен.

Ёз халкъынгды — сени алгъа элтген,
Беш а Тау Эл берди санга жашлыкъ.
Дуняда сени бийик этген —
Бийик таула угъай, — къарындашлыкъ,

X

Къайда да жер башында
Чыкъмасын къама къындан.
Жаша энди, жерим, сен,
Айырылмай халкъынгдан!

Уллу Аллах сакъласын
Кюйсюзлюкню желинден.
Жаша энди, халкъым, сен,
Айырылмай жерингден!

Мен жолумда келеме,
Баш ура хар кюнюнге.
Отунг жансын, гыржынынг
Бишсин хар бир юйюнгде!

Бешик жырла айтыла
Турсунла от жагъангда!
Манга игилик келди,
Бу сёзлени жазгъанда.

МЕНДЕ КЕСИНГИ КЪОЮП
КЕТГЕНСЕ, АТАМ

I

Жеталмадым, жеталмадым санга...
Жеталмадым да, ачыудан жандым.

Кёзлеринги ахыр жарыкъларын
Кёралмадым, атам, жетип барып.

Эшиталмадым ахыр сёзюнгю, —
Юйюм седиреп кетди, сёгюлдю.

Юйюмю терезелери тангда
Жилий туралла, кёшулуп манга.

Къарангыдыла элими орамлары —
Мудах келедиле адамларым.

Келедиле, кюн берирге манга —
Болсада, сенсиз мен жангыз, жангыз.

II

Ууалдыла кёп ахшы умутларым
(Сенсиз арып къалырмамы, арып?).

Экибиз тюберик бийик тангла
Ёчюлдюле, билмей тургъанымлай.

Жарыкъ жолларым кече арада
Оюлдула. Сени бла алада

Барлыкъ эдим мен, барлыкъ эдим мен,
Санга тангла бере жүрегимден.

Онгуздан жан-жанымы кърмадым.
Ачы кычырыкъ эте кюлларым,

Жыртдыла, кече кёкню жыртдыла,
Атасыз кьалдым бийик журтумда.

III

Танг атды манга,
Аман танг.
Мени юсюме
Аугъан танг.
Кетмез жараны
Салгъан танг.

Танг атды манга,
Къара танг.
Бар жашаууму
Къаралта.
Кёз жашларымча
Тамгъан танг.

VI

Кёреме, кьабырынг —
Жангы.
Жюрегим — кьабырча
Кёбюп...
Асыры мудахдан
Тангым,
Къабыргъа ушады
Кёгюм.
Анамы жаулугъу
Къара.
Къоллары ажашып,
Сарнай.
Келининг ызынгдан
Къарап,
Ауазы — жаралы
Марал.

V

Уллу халкъым кыйын кюнюмде
Уллу тауум болуп кёрюндю.

Таяндым, халкыма таяндым,
Сенсиз кбалдым — халкым бла
кбалдым.

Эсими жыйдым да, эсими,
Айтычу сёзюнгю эсгердим:

«Адамгъа халкъдан уллу саугъа
Жокъду. Аны унутхан саула
Ёлгенлеге тенгдиле, саулай».

VI

Мудахлыкъ кючюмю таууса,
Барама бушуулу жырыма.
Орфсейни жилягъан тауушу
Ашыра келеди жолумда.

Тауланы жаралы журуна
Ушайды атамсыз арбазым.
Къабырла башында жауунда
Сарнайды кёгюмю ауазы.

VII

Хар тангымы,
Атламымы
Жылыта эдинг,
Жырлата эдинг.
Мен сени тапмай къарадым,
Къарангы бола къарамым.

VIII

— Атангы жылыуу менде! —
Деди ююмю тыпыр ташы,
— Атангы жарыгъы менде! —
Деди манга АКЪ-СУУНУ акъ тангы.

— Менде — аны кёол татыуу! —
Деди жюзюм терек арбазда.
— Бизде — атангы адамлыгъы! —
Дедиле эллилерим бир аууздан.

IX

Келтире келип,
Келтире келип,
Жолуму ёрюнде —
Бек къыйын жеринде

Мени къоюп,
Мени къоюп,

Кетип къалдың,
Кетип къалдың.

X

Къолларынга сын ташдыла къолларым.
Жолларынгы барыулары — жолларым.

Сен кесинги къоюп кетгенсе менде.
Сёзлерим чыкъгъандыла сёзлерингден.

Адамлыгъынг дайым биргеме барыр,
Мен жолумда тохтап къалгъынчы, арып.

Хорламларым боллукъду сени атынг,
Мени хар тангым бла бирге атып.

САБИЙЛИГИМИ ТАЛАСЫ БЛА СЕЛЕШЕМЕ

I

Сабийликни жолларындан, —
Жарыкъкъанат жылларымдан

Эртте чыгып, къайтдым санга,
Нёгерлерим — бийик тангла.

Сенде къалгъан кюнлерими,
Жарыкъ-жарыкъ кюлгенинги,

Жаланаякъ ызларымы,
Ол къайгъысыз жылларымы

Излей келдим, эсгериуле
Мени аллымда къанат кере.

II

О, Тала! Эсингдеди,
Айхайда, эсингдеди,
Тамата къарындашым,
Азанча, деменгили Азат.

Мангылайын жабып
Гебен чачы.
Уллу къалын къашлары...
Қыланч мыйықлары уа
Қишилики бир ариу
Сыфатын бере...
Қъоллары — эки эмен къурукъ...
Қъол аязларында
Сирнек жандырыучуду.
Қъол аязлары бла
Жаныу этиучюдю бичагъына.

Келинчиг'а, келинчик?..
Тал чыбыкъ..
Кёзлери бетине жумушакълыкъ
Нюрюн жая-жая..
Эринлери кызыл гюллери бетини.
Ышаргъаны бютюнда
Сюйдюмлю эте кесин.
Къоллары, не этселе да,
Даиым тепсегенлей..
Бек къууанчлары — Азатха
Жанлагъан заманлары...

Мен а, мен..
Онекижыллыкъ жигитме.
Окъуудан солугъан заманым.
Ма алайды, ючюбюз, Тала,
Сенде бичен этебиз.
Ийнек бла бузоу а?
Мен аланы унутуп...

III

Кюнню кыызгъан кезиуюнде
Мен шауданнга эндим.
Эндим да, ичдим
Ол кюмюштаууш
Шаудандан,
Салкъынлыгъы
Келе бетиме.
Азатлагъа
Суу келтирдим.
Сени уа хауангда
Бал къайнай, Тала.

Мени гитче челекчигимде
Сууукъ шаудан суу,
Уллу кёк,
Кюнлю кюмюшле,
Чабакълача, ойнай.

Азат,
Бетини терлегенлери
Бара-бара,
Кюнлю кюмюшленн
Жутду,
Бузчукъланыча.
Келинчик, суу иче туруп,
Мен аны кёзлерин,
Уллу къара кёзлерин
Сууну кюзгюсюнде кёрдюм.
Кирпиклери
Челекчигимдеги кёкге жете,..
Ичип бошай,
Шош бара барып,
Келинчик сууну къалгъанын
Азатны жалан аркъасына,
Терлеп тургъан, кенг аркъасына
Къуйду да, къачды.

Къачды,
Къанкъаз учханча..
Акъ кёлеги,
Кенг женглери —
Къанатла.
Къая жеринден
Тепгенча,
Тебиреди Азат
Аны ызындан,
Бешкъарышын
Шиперип бир жанына.
Къачды келинчик,
Бир кюлгени
Минг кере жангыра..
Жангыра..
Сейир.

Бизни къуршалагъан
Къаяла да кюле..
Кенгтамыр
Къарт чынарла да
Кюле..

Учуп
Барады келинчик,
Азат — аны ызындан.
Агъачха кирип кетдиле...
Кесим жангыз кялып,
Бузоучукъ бла
Ойнайым деп,
Къарасам,
Ол а, жибин да юзюп,
Анасын эме...

Атылдым ары,
Атылдым жалан аякълай.
Жете барып,
Тохтадым да кяалдым, —
Аллай бир ырахатлыкъ!
Аллай бир зауукълукъ алада! —
Ана бла балада.
Хауада сют ийис бал ийис
Бла кяатыш.
Алай эмеди
Бузоучукъ анасын.
Эмеди,
Кёмюк этдире.

Олтурдум да,
Къарап кяалдым алагъа:
«Сютсюз кяалсакъ,
Къалайыкъ», — дедим.

IV

Бир кюн а,
Тюш азыкъдан сора,
Азат, кьош салкъынында
Таянды да,
Жукълап кяалды.
Терлеген чачы
Мангылайына жабышып...
Къалын кяашлары,
Мыйыкълары,
Къоллары да
Жукълап кяалдыла.

Ол — уллу,
Жерча уллу.

Жер а — Азатны
Арыгъанын кесине тарта,
Ол терк окъуна кюч алырча.
Келинчик сылай
Аны чачын,
Аны мыйыкъларын...
Алай суюдюмлю эрий, эрий!..
Ол сагъатда келинчик
Айтханча кёрюндю
Азатха суюмеклик
Жырын
Жюрегинден.
Иги ангыладым аны.
Къалай ариуду
Келинчик бусагъатда!

V

Кюн кетип,
Ахшам бетинге
Бетин салгъанда,
Чыкъ тамычыларынг
Чыкъдыла,
Гюлчюклеча,
Ала кюн узуну
Асыры къызгъанынгдан
Чыкъдыла, Тала.
Бир кесекден а
Кёкде жулдузла да
Чыгъа башладыла,
Чыгъа башладыла.
Жулдузла — чыкъ тамычыла.
Чыкъ тамычыла — жулдузла.

Кёк жырлайды,
Кёк жырлайды
Жулдузлары бла,
Жулдузлары бла
Эсгерме ишлей
Бийиклигине.

VI

Эсингде болур,
Тала...
Бир ингирде эндим
Биягъы шауданнга.
Шауданда уа —
Жулдузла, жулдузла...
Была жуууннган
Эте болурла деп
Келди кёлюме.
Не ингир аязмы
Агъызгъан болур аланы,
Бал эриклени агъызгъанча?..

Экинчи кюн
Танг бла тенг
Келдим шауданнга.
Жулдузланы, анам этген
Акъ къалпагъыма жыйып,
Къурумийис
Гитче кьошчугъубузгъа
Элтиргеди умутум.

Къалпакъны толтуруп,
Алдым шаудан суудан,
Чолпу бла алгъанлай,
Жулдузлу шаудан суудан.
Ёрге айланып,
Чабыууму тохтатмай,
Ёрлейме, ёрлейме.

Талакъ солуу эте
Кирдим кьошха,
Азатлагъа шыбырдадым:
— Къарагъыз бери,
Мен сизге жулдузла
Келтиргенме, жулдузла,
Саппа-сау,
Жана тургъан
Жулдузла!

Тобукъланып,
Къалпакъны ачханымда, —
Жулдузла жокъ.
Жокъ...
Анда бир чабакъчыкъ,
Саппа-сау чабакъчыкъ,
Алтынчыкъча. Жюзе.
Ма энди билдим,
Билдим:
Жулдузла чабакъчыкъла
Болуп къалгъан кёреме.
Саппа-сау чабакъчыкъла,
Жана тургъан чабакъчыкъла.

VII

Тюш кызыуда,
Азыкъ ашап
Бошагъандан сора,
Қош салкынында
Чалгъы тишейди
Багъыраркъа Азат,
Кенгаркъа Азат.
Аны тауушу ушайды
Бир сейирликъ жыргъа.
Агъачны терениндеми,
Қая башларындамы,
Биреулен да тишейди
Чалгъысын.
Ол таууш а Азатны
Чалгъы тишеген
Жырына эжну бола...
Азат тохтаса, ол да тохтай.

VIII

Хар ингир сайын
Келинчик
Этеди гыржын.

Сейир тууады гыржын.
Келинчик ийлейди, ийлейди
Тылыны,
Шаудан суудан кьоша, кьоша,
Ай жарыкѣдан кьоша, кьоша,
Хауада бал татыудан кьоша,
кьоша,
Кесини бет жарыгъын кьоша,
кьоша,
Бичен ийисинден кьоша, кьоша.

Тегерек, уллу гыржын,
Жарыта,
Тылпыу эте,
Чыгъады табадан,
Ай чыкыгъанча.

Мен толгъан айгъа
Къарасам, анда да
Бир келин гыржын эте тургъанча
Кёрюнеди.
Азат бир татыулу
Ашайды
Ол гыржынны
Жау бла.
Жангы жау бла.
Уллу къоллары...
Мыйыкълары жылтырай...
Айран иче,
Акъмыйыкъ бола...
«Акъмыйыкъ!» — дейди
Ол сагъатда
Келинчик Азатха.

Бирде,
Азат, жыйып келип,
Бир ариу гюллени
Келинчикни
Чачына,
Бетине,
Къолларына
Салады.

Келинчик,
Гитче кыызчыкча,
Кымылдамай,
Узун боюнун да созуп,
Тынгылайды,
Кысып кезлерин.

Бир кесекден
Ачды кезлерин.
Кезлери да — гюлле,
Бек арну гюлле!

Келинчик чыгъарды да кюзгюсюн,
Гюлледен ышара кыарамы,
Кыарады бетине:
— Чачым да гюллю,
Бетимде гюлле.
Кюлларым, кюннге
Кыууанып, кюле... —

Деп жырлады,
Узун тартып,
Арну ауазы бла...

Тала, сен да
Ышара,
Сен да
Жырлай.
Азат алай кыарады,
Кесини эринлерине
Жетдире, жетдире
Гюллени шыбырдауларын.

IX

Чалгы чалады Азат,
Сызгыра бешкыарышы,
Бекем кюллары...
Терлеген бети...

Чаллык — тенгиз,
(Толкунлана, бурула...)

Азат «къайыкъ» бла
Барады толкъунлада,
Барады толкъунлада.

Жырып барады,
Онгдан солгъа булгъай.
Барады...

Х

Азатны жашау жолу,
Чалгъыда дурусуна
Ушаш, уллу
Болгъанын мен артда
Билгенме, огъурлу Тала.

...Энди мен кесим да
Чалгъы чалама,
Чалгъы чалама
Жашау чаллыгъымда.

Кесини энчи ызын
Къойгъан
Къыйын болгъанын
Мен иги билеме.
Мен иги билеме.

ТИШИРЫУНУ МЕН ИШЛЕГЕН СУРАТЫ

I

Тангны кёралмай кьалсам —
Бетинги излейме.

Сенсиз кюнюм —
Магъанасыз ётеди да,
Жаралы
Болама.

Сенсиз —
Сагъышымы таласындан
Кюн кетип кьалады да,
Къара туман
Ойнайды анда.

Къатынгда
Мен — кюнлю,
Шошлукъ ийнакълай
Хар такъыйкъамы...

Сени эслегенлей —
Тепсей башлайдыла
Терекле,
Кеслерине ушатып
Ариу чархынгы.

Сени кёргенлей —
Жырлап тебирейдиле
Шауданла,
Ауазынгда
Кеслерин табып.

II

Къулачым
Кюн сайын
Терезе болургъа
Сюеди санга, —
Сени дуня
Кёрюрча,
Сени хайырынгдан
Гюлле
Бютюнда бек
Ышарырча...

Сен ол терезеден
Къарарча,
Чапыракъла
Атынгы шыбырдагъанларын
Эшитирча.

Ол терезени
Санга береме,
Тиширыу, —
Андан
Келликди да
Санга жарыкъ.

Къолларынг а —
Къууанчымда,
Бушууумда да
Инбашларыма
Къонуучу къанатлыларым.

Сени чачынг —
Жаз жауунну
Ауанасыды.
Ол жауун
Биз тюбегенде
Жаууучуду бетиме,
Къуруй тургъан
Сабанымы
Къандыра.

Танг чыгында жууулгъан
Чачынгы
Кюн нюрюнде
Тарасанг,
Ай нюрюнде
Эшсенг...
Къалай арну болуучуса сен!

III

Санга мудахлыкъ
Келген чакъда
Мени халым —
Жыр болады,
Мудах жыр.

Жашау ауурлугъу
Тёзюмюнгю
Тауусса,
Кюн тутула,
Боран болады юйюнгде...

Бетингден
Аллах берген
Нюрюнг къача...
Субайлыгъынг —
Сынсый-сынсый,
Сёзлеринг а —
Тузлу-тузлу,
Кёз къарамынг —
Бузлу-бузлу...

IV

Санга
Къууанч келген
Чакъда —
Сагъышларымы
Къанатлылары
Женгил учадыла,
Кюндюз кёкню
Тап-таза, чууакъ эте,
Кече кёкню
Жулдузлу эте.

Мен —
Хауаны бал
Чагъырныча иче.
Жарыкъ ышарыуум а
Къалай
Тап жарашады
Бетинге!

V

Кёп кёргенме
Жашауумда жулдузлапы —
Жаланда
Кеслерин жарытхан
Жулдузланы.

Сен а — жулдузса,
Ажашханнга жарыкъ
Берген жулдуз,
Аны жолун табып
Берген жулдуз.

VI

Сен — жыргъа да
Ушайса.
Жырларыгъым келип
Турады ол жырны.

Бир-бирде уа сен —
Кёлсе,
Агъач ичинде
Тап-таза, кюнлю кёл.

Къалай зауукъду
Сенде жюзген!

Бир кюн санга
Гюлле алып
Келдим —
Чакъгъан сау таланы
Келтиргенча.

Аланы къатында
Бетинг бютюнда
Жарыгъанда,
Ангыладым
Сени гюлге
Ушагъанынғы.

Сен — гюллени
Эгечлери.

Санга
Бир инсан да
Айталмазлыкъ
Ариу сёзле
Айтырыгъым келеди.

Ала сени аллынга
Мутхузланып
Къалырла деп,
Арсар болуп турама.

VIII

Жауун чаллыкъгъа
Киргенча,
Киреме да
Сени кюнюнге,
Битеулей сенден
Толуп къалама.

IX

Бир-бирде сен
Чапыракъдан бла
Кырдыкдан
Жаратылгъан сунама,
Андан айтама:
— Жашасын
Сени табийгъатынг! — деп.

X

Сюймеклик
Сени биргенге келеди,
Дайым
Тангны
Биргесине жарыкъ
Келгенча.

XI

Желге,
Жайда салкъын желге
Алай сукъланыучу эдим
Жаш заманымда:
Ол бетинги
Сылаучу эди да,
Чачынгы
Тараучу эди да,
Сени къучакълаучу эди да.

Ол заманда билгенме
Кёк чууагъы
Сени ёшюнлерингден
Башланнганын:
Кёкде да бар
Жулдузла,
Сенде да бар
Жулдузла.
Бетинг
Тангны чакъыра...
Кёз къарамынг а —
Къууанчымды,
Мени ыразы эте,
Манга игилик
Эшигин ача...

XII

Тиширыу!
Жерибизни накъут
Ташыса.

Сени эслей билген,
Сыйлай билген —
Эр кишини кючюдю,
Аны эсиди.

Мени уа — саугъамса сен,
Ким бергенин
Билалмайма.

Мени уа —
Оюмларым таянган
Жулдузумса сен,
Къалай чыкъгъанынги
Билалмайма.

Мени уа эрттенлигимсе сен —
Хар жангы сезимими
Берген эрттенлик.
Уллу Аллахдан
Келген эрттенлик.

XIII

Алай ашыгъып
Барады заман.
Сени алып
Кеталмайды ол:
Жерими
Жарыкъ гюлюсе да,
Къадаарымы магъаналы
Кюнюсе да,
Тамблагъа
Экибиз бирге барлыкъбыз да,
Бийик тангнга
Бирге чыгъаллыкъбыз да.

Мен а бюгюн
Суратынги ишледим
Сёзюм бла,
Дуниямда жашайса
Ёзюм бла.

XIV

Махтау береме
Сени келтирген
Акъ тангларыма.

Жолларыбыз окъуна
Къууандыла
Къошулгъанларына.

Санга айтхан
Бу оюмларым —
Жангы кюнлюбюзню
Балалары.

ЭРТТЕ БАЙ КИШИНИ ИГИ ИШИ

I

Эртте биреу бар эди,
Ашагъаны бал эди.

Кёп малы, арбазы да,
Ат жекген арбасы да.

Бахчасы да бар эди,
Бохчасы да бар эди.

Алтыны да бар эди,
Къатыны да бар эди.

Бек бай эди, токъ эди,
Сабийи уа жокъ эди.

Жокъ эди да сабийи,
Жарымай эди юйю.

II

Кюнлени уа биринде:
«Амал тапдым, тапдым», — деп,

Бу бай алай къычырды,
Къатынын да чакъырды.

Амалы уа — базаргъа,
Базаргъа терк барыргъа.

Базаргъа терк барыргъа —
Сабий сатып алыргъа.

Къатыны да къууанды,
Жюрек жулдузу жанды.

Экиси да, келишип,
Бир бирге кѳол беришип,
Базаргѳа тебирелле.
— Сабий алабыз,— делле.

III

Базар а аллай базар,
Анда чыпчыкѳ сют да бар!
Анда — малмы дейсе — кѳп,
Анда — балмы дейсе — кѳп.
Ун да, шекер да, эт да,
Ичгиле да, кѳгет да,
Кѳумач да топпа-толу,
Кѳурмач да топпа-толу.
Кѳанатлы да сатыла,
Кѳп атла да сатыла...
Базарны сырадыла,
— Сабий, — деп сурайдыла.
Кѳарай-кѳарай баралла,
Была сейир болалла.
Уллу базар. Не да эркин,
Мында сабий жокѳ, экен.
Табалмалла баласын
Сатып, аны багѳасын
Чыгѳарып бай боллукѳну,
Алай жашап кѳаллыкѳны.

IV

Бет-кѳутлары да кетип,
Бир бирге тырман эте,
Арбаларына минип,
Кѳайтдыла юлерине.

V

Как болгъанды да иши,
Сагъышлыды бай киши.

Кёз кысмай чыкъды тангнга.
Эрттенликде уа анга

Аллахдан акъыл келди —
Ол ёз терслигин кёрдю.

Сора уа былай деди:
«Мен — эссизме, мен — тели,

Жангылыргъа аз къалдым,
Базаргъа да нек бардым?

Андан эсе, къадалып,
Битеу кючюмю салып,

Мен окъуу юй ачайым,
Къарангыны чачайым.

Жол берейим билимге,
Ол игиди элиме.

Окъуу юйюн салайым, —
Халкъ ыспасын алайым.

Окъусунла сабийле,
Аланы билим бийлеп.

Хар сабий окъуялса,
Хар сабий билим алса,

Туууп ёсген элимде
Чыгъарла кёп алимле.

Сора мени да ала
Унутуб'а къоймазла.

Атымы иги бла
Айтырла, ыразы бола.

Байлыгъ'а — келе-кете,
Бирде игилик эте,

Бирде уа — аманлыкъ да,
Жойкъуллукъ, харамлыкъ да

Болуп къалыучуду ол,
От да салыучуду ол.

Жашасын окъуу юйюм,
Турсун анга кюн тийип!» —

Дегенни айтды киши,
Ёлюмсюз эте ишин.

VI

Эртте биреу бар эди,
Ол бий эди, бай эди.

Алтыны — кёп, токъ эди,
Сабийи уа — жокъ эди.

Байлыгъын салып, суююп
Ачды да окъуу юйюн, —

Ол кёп сабийли болду,
Жарый-жарый ёз жолу,

Къалды халкъны эсинде.
Мен да муну юсюнден

Бу хапарымы андан
Айтып кюрешдим санга.

Сен а манга тынгылап
Тургъанынг ючюн, сау бол!

Мени иги ангылап
Тургъанынг ючюн, сау бол!

ЖОЛОУЧУ

Эртте заманланы биринде,
От тюшгенча, кече белинде,

Таулу жашны, жигит таулуну
Душман алып кетди тауладан...

Андан бери кёп къар жаугъанды,
Кёп жауун жолланы жуугъанды.

Ашыкъмайын ётдюле жылла,
Ёгюз арба баргъанча ёр жолда.

1

Ол: «Туугъан жерим! Жарыкъ жырым,
Къайда манга сенича жылы! —

Къайда манга сенича жарыкъ!
Мен, сенсиз, узакъда арып...» —

Дейди, тауларына келеди...
Жеталырма, ким биледи?

2

Узакъдан келеди жолоучу,
Ой, ачдан ёледи жолоучу!

Ол арыгъанды да, талгъанды.
Юсю-башы къумдан толгъанды.

Сакъалы да ёсюп, кёзлери
Терен, къуу болуп эринлери,

Аякълары жалан, жарылып,
Къалай кыйнайдыла жарала!

Алай таулу келеди жерине.
Баш уругъа туугъан элине.

Тауларына келеди къачып,
Битеу жүрегин жолгъа ачып.

Жан атып келеди Малкъаргъа,
Жарлы анасын къучакъларгъа.

Жашаргъа халкъы бла бирге,
Керек кюн журту ючюн ёлурге.

— О, Туугъан жерим! Жангыз жырым,
Жокъ сенден жарыкъ, сенден жылы! —

Дегенлей, къажымай, келеди,
Жеталырмы да, ким биледи?

3

Келеди, хар сагъаты — жылды,
Туугъан жери уа — жарыкъ жырды.

Уртлам сууу да жокъ кесини,
Жалан кишилик биргесине.

Бутларын кючден сүйреп ала,
Къум аулакда ызлары къала...

Ол ауурдан-ауур атлайды,
Кеси сёзлерин къатлайды:

«О, туугъан жерим — жарыкъ жырым,
Къайда манга сенича жылы!

Къайда манга сенича жарыкъ!
Мен узакълада сенсиз — жазыкъ», —

Дейди таулу, жолда келеди,
Жеталырмы да, ким биледи?

Къарыуу кетип, сюрюшеди,
Туугъан жери бла сёлешеди:

«Башхала тангы
Атады къызарып,
Тансыкълыкъда сени
Таба къарайма.
Аллах ургъан
Аулакъладан узалып,
Жерим, сени чал
Башынгы сылайма.

Сен — антымса, бёкем
Мурдор ташымса,
Жарыкъ жырым, кийип
Тургъан бёркюмсе.
Ачы, татлы бола
Келген ашымса,
Жюрегиме кюч берип
Тургъан кюнсе.

Сени огъурлу
Бетингсиз болалмадым,
Аны узакъладан
Къарап кёреме.
Мен сени не жерге
Да алышмадым,
Алай сени
Къучакъламай ёлеме», —

Деди да, шош къысды кёзлерин,
Унутханча бола кёргенин.

Кёкге къарады — кёк къарангы,
Жер — бютюнда бек къарангы.

Онгу да, солу да къарангы,
Къолу да, жолу да къарангы.

Жолоучу кѣумгѣа горф деп тюшдю,
Жюреги уа урады кючден.

Кюрешди, турургѣа кюрешди,
Кючю — ахтыныргѣа жетишди.

Жигитини ауазын эшитип,
Туугѣан жери, тауушлукъ этип,

Аулакѣла, тенгизле юслери бла
Узалып (дуння сейир бола),

Тайдырды да ёлюмню башын,
Кѣысды жылы кѣюнуна жашын.

5

Энди таулум жеринде тепсер,
Хорлана кѣара кючле, терсле,

Алгѣынча, ана бетин сылар.
Кѣууанчлы жырларла тау суула.

Жолла да ишлер, мал да кютер,
Таулада кѣп ахшылыкъ этер.

Кюнню кѣре, юйюр ёсдюрюр,
Терекле да салыр, жер сюрюр.

Акѣ жюреклеийин жашай барыр,
Унутмай кѣара кючле барын.

Жахиллик сынатхан азапла
Дайым турурла, болуп тапла.

Чапыракѣланы шыбырдауларын,
Тереклени шууулдауларын

Эшите жашар, кѣре жашар,
Танглагѣа салам бере жашар.

Жоллагъа суюмеклигими береме,
Жолсуз жыр болмазын иги билеме.

Жолладыла — журтубузну жырлары,
Жолла, сиз — жерими к'яан тамырлары.

Жолоучусуз — жолла ёлюп кыладыла,
Тот басхан кылычха ушап турадыла.

Жоллагъа жан кийирген — жолоучуду,
Жоллагъа къууанч берген — жолоучуду.

Да кёп болсунла бизде жолоучула, —
Келлик кюнбюзге жол ызлаучула.

Кёп болсала жоллада жолоучула —
Къыйынлыкъдан къоркъмагъан къаячыла —

Билеме, жерде кѣп болур ышаныу,
Акъ тангланы келтириучю ышарыу.

Хапарым аны бла бошалмады, —
Елюмге сёз айтмайын болалмадым:

Ёлум, эр таулуну уа жыгъалмадынг,
Къаппа-къара къабынга жыялмадынг.

Жерине суймеклиги барды аны —
Жашаууну татыуу, кѳаны-жаны.

Ол суюмеклик не таудан да бийикди,
Не кыяйдан, не чынгылдан да тикди.

Ол суймеклик жети кёкге жетеди,
Не кылычдан, сунгюден да жютюдю.

Сени къркъып тургъан да — ол сүймеклик,
Ма сен къркъуп тургъан да — ол сүймеклик.

Уллу Аллахдан келген да —
 ол сүймеклик,
 Бизге кыч берген да — ма ол сүймеклик.

ЖЕР

1

Кюн барады,
Барады таудан аууп,
Узун кьолларын
Кесине жыя.
Сюелеме,
Кюн тюрсюннге боялып,
Кьолларым да кюн
Нюрлерин жая.
Барады кюн,
Таудан аууп,
Жерни сабанларында
Татыуу кьала,
Жерни жол ташларында
Жылыуу кьала.
Жерни адамларында
Жарыгъы кьала.

2

Жер... Сюелеме,
Ауанам,
Кенг кьулач ауанам
(Бола арауан...)
Таудан тюзге,
Тюзден таугъа ёте,
Къучакълайды жерни,
Кюнчыгъышдан
Кюнбатышха жете,
Къучакълайды жерни.
Мен а сюелеме,
Бетим кюнден тола,
Кюнню кючюнден
Бийик бола, жарыкъ бола...

3

Жер бла кюн
 Бирге кьошулуп,
 Кётюргендиле
 Мени кёкге.
 Мен иги ишле эте,
 Жашар ючюн кёпге.

4

Эрттенлик...
 Жер бюгюн да башхады,
 Башхады тюненеден.
 Жер бюгюн да ахшыды,
 Ахшыды тюненеден.
 Жер бюгюн да жангыды,
 Жангыды тюненеден,
 Жер бюгюн да танглыды,
 Танглыды тюненеден,
 Кесин бизге саугъа эте,
 Инсандан инсаннга ёте...

Жангыдыла жерни
 Сагъышлары,
 Жангыдыла жерни
 Ауушлары.
 Жангыдыла мени ызларым,
 Кюн ауанада
 Ёсген ызларым,
 Жети кёкге
 Ётген ызларым.

5

Жерни кёкюрегине
 Салама кьолларымы —
 Сеземе уллу жерде
 Ата жерими солугъанын,
 Кюч бере таулу болгъаным.

Жер бла кёк
 Бир кьолдан
 Ашырадыла кюнню дунягъа,
 Бир бирге таяна.

Ашырадыла,
 Ата-ана сабийлерин
 Ашыргъанча,
 Жюреклерин берип.

Сора ишлерин бошай,
 Тауусула, тауусула
 Кесини ариулугъундан,
 Батып кетеди кюн,
 Келир ючюн жангыдан.
 Уллу алам, чеплеу башча,
 Къарай аны ызындан.

Хар туугъаны сайын
 Кюн адамны жюреги бла
 Ётеди да жерге,
 Чыгъады алай,
 Кырдыкла бла ёсе,
 Сабанла бла бише...
 Алай чыгъады кюн, ишлей.

Андан а кьонуп
 Адамны кьолуна,
 Анга болушады
 Кюнлю болургъа,
 Игиликге барыргъа.

Адам юй ишледи,
 Къол жылыуу юйню
 Къабыргъаларына ёте.
 Адам юй ишледи,
 Ачыкъдан-ачыкъ
 Бола бети.

От жагъа кыза,
Жанады от.
Кюнню кызы —
Жанады от.
Адамны иши —
Жанады от.

Жангы юйюню ожагъындан
Чыгъады тютюн,
Аманлыкъланы
Барын юте,
Чыгъады тютюн...
Юйню биринчи сагъышыча,
Чыгъады тютюн.
Юйню биринчи алгъышыча,
Чыгъады тютюн...
Жангы юй дуниягъа кесин
Кёргюзтеди,
Терезелери ышара,
Иесине ышана.
Алам кёрсюн жерде
Дагъыда бир юй жаратылгъанын
Адам кёрсюн жерде
Дагъыда бир чыракъ жаннганын
Жер а къууанады анга.

8

Тиширыу
Жангы юйде
Ёшюн салгъанды сабийине,
Юйню от жагъасы сюйюне.
Сабийни бетчигинден чыгъып,
Ананы кёлюнде
Жангы сёз тууады.
Аны аты «къууанчды».
Ол сёз тюшеди жерге,
Урлукъ тюшгенча,
Жауун тамычыла тюшгенча.
Ол сёз бишеди жерде,
Жюзюм бишгенча,
Сабан бишгенча.

Ол сёз —
Жерни сютю.
Жер а кѣуанады анга.

9

Шаудан...
Ууучуму толтурама суудан,
Анда кѣреме кюнню,
Кѣкню, булутланы.

Мен аланы ичеме да,
Кюнча, жарыкъ болама,
Кѣкча, кенг болама,
Булутлача, эркин болама,

Жер адамгъа бек
багъалы —
Сууну бергенди.
Аны бла бирге
Табийгъат адамны
Къолуна келгенди.

— Жерде жер болсун! —
Дегендиле бурунгулула.
— Жерде эр болсун! —
Дейбиз эндигиле.

10

Бизни бетибизде жарыкъ,
Кѣзлерибизде ышарыу
Жерден келедиле бизге.
Адам а аны ючюн
Жерге жүрек жылыуун,
Акъылыны кѣанат кѣарыуун
Кѣояргъа борчлуду,
Кѣояргъа!

Адамсыз жерге
Жашау жокъ.

Жерсиз адамгъа
Жашау жокъ.

Андан керекди жерге
Бек алгъа адам.
Адам жерни иесиди,
Табийгъатны игисиди.

Андан сора жерге
Кюн керекди.
Кюн — жерни жүрегиди.
Жерни бар тамырларында —
Кюнню сютю.

Жерге дагъыда
Суу керекди.
Суу — жерни къанатлары.
Дайым шууулдап
Гурлукъ къанатлары.
Толкъунланган
Қырдык къанатлары.

Жерге
Сабан агъач да керекди.
Сабан агъач — жерни
къаламы,

Жерни тарыхын
Жаздыргъан къаламы.

Жерге ташла да керекдиле.
Кёпдюле да жерни
Салынырыкъ сынлары,
Айтыллыкъ жырлары.

Жерге таула да керекдиле.
Таула — бийикликге
Юйретедиле инсанланы.
Адамла бийик болур ючюн,
Жерде игилик болур ючюн
Турадыла таула,
Туадыла таула.

Жерге
Жолла да керекдиле.
Керекдиле,

Жюрекле бир бирге
Тюбер ючюн,
Кюн жерге тиер ючюн,
Урушну тюер ючюн,
Къыралла бир бирге
Ышарыр ючюн,
Адамла бир бирге ышаныр ючюн,
Саутла ууалып
Къалыр ючюн.

11

Къарайма жерге.
Къарайма.
Аны бетинде
Жарыгъы бла
Мени кёзлеримде
Сагъыш
Кёкге баргъан кёпюр
Боладыла,
Ол мени сезимими кёпюрюдю,
Мени хар сёзюмю кёпюрюдю.

Кёпюрюмде хар атламым —
Мени жылларым,
Мени жырларым.
Заман ёте баргъаны сайын,
Кёпюрюм бийикден-бийикке чыгъа,
Анда сабийле чаба...

Адамла!
Мени кёпюрюм бла
Сизни умутларыгъыз да барсынла,
Муратыгъызгъа элтирик
Умутларыгъыз.
Сизни туудукъларыгъыз да барсынла,
Сизге насып берлик
Туудукъларыгъыз.
Мени кёпюрюм бла

Сизни сагъышларыгъыз да барсынла:
Аргъы тау — ары болсун,
Берги тау — бери болсун,
Ортасы къууанчдан толсун!

12

Адам сюрюлген,
Кюн жылыуу ётген
Жерге урлукъ себеди,
Урлукъ бюртюкле жерге
Сабанчыны кёз жарыгъы бла
Тюшедиле, тюшедиле,
Сабанчыны кёол жылыуу бла
Тюшедиле, тюшедиле.

Урлукъ бюртюкле
Кюн нюрлерин табадыла,
Сабанчыны тер тамычылары
тамадыла.
Сюргюню уа тылпыуу бара.

Ол тылыудан
Адамны кёоллары
Эшедиле гюлменди.
Аны жер кюз артында
Къысарыкъды.
Къысарыкъды
Кесини байрамында.

13

Жаз башыны биринчи жаууну...
Жауады, жерге
Тансыкъ болуп.

Жер къууанады анга.
Терен агъач шошайып
Тынгылайды жырлы жаууннга,
Тынгылайды жылы жаууннга.

Биринчи жауун а
Шыбырдайды,
Биринчи жауун а
Жырлайды:

«Атланганда, алгъа болугъуз,
Тебингенде, малгъа болугъуз,
Къарангыда чыракъ болугъуз,
Уллу Аллахха ийнакъ болугъуз...»

Агъач ортасы талачыкъда уа,
Жанкъозла, жанкъозла...
Мен алайда тобукъланып,
Жанкъозну кьойнума алып...

Терен агъачдан а кукук кычырады:
— Ку-ку, ку-ку, ку-ку...
Терекден терекге кьона:
Ку-ку, ку-ку, ку-ку...
Жауун жерден тансыгъын ала,
Жанкъозла жерни
Кёзлерича къарай...
Кукук тауушу келеди манга
Агъач ичинден
Жауун шыбырдауунда.

Бу жанкъоз жауун а келе кесиме,
Эски таурухну салды эсиме...

...Эртте-эртте заманлада
Жигит улан жашагъанды.
Жюрегинде гюлю болгъан,
Кишиликти оту жанган
Таулу улан.

Бирде къанлы душман
Чапханды таулагъа.
Жерин кьоруулай,
Хазырланып иги,
Душманны аллына
Чыккыгъанды ол жигит.
Душманны жыгъалгъанды

Ол жигит,
Кеси да жыгъылгъанды
Ол жигит.

Аны анасы
Жангыз жашын излей чыкыгъанды.
Кёп жолланы арытханды.
Кёп жаз жолланы,
Кёп кыш жолланы,
Жашыны атын айтып кычыра:
Ку-ку-ку.
Жангыз жашын чакыра:
Ку-ку-ку.
Таула,
Къаяла,
Аулакъла
Мудах жууап
Бергендиле,
Анга кышулуп эригендиле.

Бир жыл а жаз башында
Ол ана сейирлик этгенди —
Жанкыоз жаууннга
Кирип кетгенди.
Кирип кетгенди, игиликле чыгъарыкыча,
Жашын анда табарыкыча.

Андан бери жауунла
Жауадыла, кыайта-кыайта.
Жер ючюн жан бергендени
Хар бирини атларын айта...

Жаланда жауунла биледиле,
Жаланда жауунла бередиле
Аланы хар бирини атларын,
Хар ана бла атланып.
Ма аны ючюн жияйдыла жауунла
Беш да Тау Элни тауунда.

Ол ананы жүреги уа,
Кыанатлы болуп,
Жашын шендю да

Излейди, излейди:
«Ку-ку, ку-ку», — дейди.

Эсигизге тюшер
Жауун жаугъанда
Кукукну бу акъ жыры,
Кукукну бу мудах жыры.

Жер а хар жыл сайын,
Андан бери
Жашларын излеген аналаны
Кёз жашларын чыгъарады,
Чыгъарады, жанкъозла этип,
Жылдан-жылгъа ётюп...

Биринчи жауун
Жангыдан шыбырдай башлады.
Терен агъач шошайып
Тынгылайды жангы жаууннга,
Тынгылайды танглы жаууннга.

Жауун а къарт агъачны
Чапыракъларына
Жаз башыны
Келгенин шыбырдайды,
Табийгъатны бетин жууа.

Бу жауунда
Ненча ана, хайран эте башын,
Излей болур жашын?!

14

Адам къазауатда
Журтун къоруулай,
Ахшы умутун къоруулай,
Ауду жаннган аулакъда.
Къаралгъан аулакъда.
Ауду да, жерни
Мирзеую,
Агъачы,
Кырдыгы болуп чыкъды.

Сора ол,
Мирзеуча,
Агъашча,
Қырдыкча ёсюп башлады.
Ёсе келип,
Уллу сын болду, —
Жерни ёлюмсюзлюгюню сыны.

Адам сын болуп
Сюеледи жерде,
Ол минг адам ючюн
Минг керс ёлгенди.

Кеси ючюн а
Ёлмей къалгъанды,
Бар умутларын
Жерге салгъанды,
Жер ёсер ючюн,
Жер къозлар ючюн.

15

Адам кирди да
Бишген сабаннга,
Будай башны уууп,
Къуйду къол аязына,
Арыгъаны кете,
Ауругъаны кете,
Жашаугъа шукур эте.

16

Жерни гыржыны
Тюз ниетли инсанлагъа
Элпек болсун!
Палахда,
Къыйынлыкъда
Эл бек болсун!
Аз болсунла жерни
Жырын ёлтюргенле!
Аз болсунла жерде

Парийча юргенле!
Гыржындан эсиргенле!
Аз болсунла жерде
Изарлыкъны сюргенле!
Жашасынла
Халаллыкъны ахлулары!
Жашасынла
Жерими таулары, суулары!
Бюгюн да жангы кюн
Тууду жерге,
Къарап туугъанча.
Ол аллымда турады,
Адам тургъанча.
Атлап барады ол,
Жюрегим бла ётюп,
Мени да умутлу этип.

Жер а къууанады анга.

Чыгъама орамгъа —
Жарыкъ журтум, —
Жашларымы къолларындан тутуп.
Ала — къолларымы баргъанлары,
Мени кючюм болгъанларым.
Кенг орамда барабыз,
Уллу, уллу болабыз,
Бийик, бийик болабыз,
Жолда алай барабыз,
Жер а къарай бизге,
Ыразы болуп, ышарып.
Кюн а къол аязларыма
Кесини бетин салып...
Аллах къарыу берсин дейме,
Ахшы, таза тилеклеге.
Ёссюнле журтуму сабийлери,
Жерни къулачы ёсгенча,
Юйюмю къууанчы ёсгенча.

АКЪ СЫРТДАН МАНГА ДЕРИ — СЕНИ АУАЗЫНГ

Ол тулпар парий эди, бёрютут таулу парий. Томуроубоюн, бёкембут, чубуркъуйрукъ, жютютиш. Аты да Тутар деп. Тутханын жибермеучю. Эллилени кёбюсю анга Ачаны ити деучю эдиле. Акъжюрек адамны къатында кёз къарамы, дарийча, сыйдам, таза. Кир ниетлини, кёргенлей, билип къоюучу эди. Тийреде жокъ эди аны танымагъан, тийреде жокъ эди ол танымагъан да.

Хапарым аны юсюнденди. Битеу халкъ да билсин деп айтама.

I

Кечени тынгысыз шошлугъу бийлеген, айча, тегерек арбазда Тутар, кесине жер табалмай айлана кетип, гумхотун кёкге тиреди да, хорсунуп тургъан жюрегин жапсара, ёнюн бошлап, улуду. Кёгде кимге эсе да бир зат айтханча... Жулдузланы титирете... Тийре итле гузабагъа къалдыла. Бирлери юре, бирлери уа, Тутар айтханны ангылап, улуй башладыла. Кече сескенди да, къаяла зынгырдагъан ауазлары бла жууапладыла.

Бир кесекден юйню эшиги ачылып, урушда жаралы болгъан сол бутуна жантая, Ача чыгып келди. Ол гыйы ташладан этилген тапкада олтурду да, тююн къабындырып, терен-терен тарта башлады. Тутар иесини аллына барып чёкдю. Иеси да уллу къоллары бла аны, кесине тартып, къучакълады. Ариу айтып, хар замандача, къубултур умут этди. Парий а къайгъылы сынсыуун тохтаталмады.

— Тутар, харип, нек тынгысызса? — деди Ача. Парий сѣлеше билсе, Ача ёмюрюнде сынамагъан, ол угъай эсе, аны атасы да эшитмеген, бир инсан да кѣрмеген палах халкъына жетип келе тургъанын айтырыкъ эди.

II

Танг белги бере башлагъанды. Жаратылышны Аллахдан келген шошлугъун жаралы эте, андан, тюбюнден, битеу жер кѣтюрюле, тарны ичин тепдире, гюрюлдеген кѣп огъурсуз таууш, кѣп къара мешина кирип келеди. Тарны ичин эки жарып, тунчукъдура, халкъны жырын, сары тангны атдырмазгъа, юйледе от жакъдырмазгъа деп келедиле ала. Сары къаяла минг ауазларында билдире ол палахны келиуюн.

Эл а шош. Эл а — жукълай...

Тутар тѣшден къарайды ол болумгъа, кѣзлери жана. «Эл нек тебе болмаз, нек кѣтюрюлмейди? — дейди ичинден. — Бу къара къузгъунла нек кирдиле элге? Халкъ, туруп, аланы нек таламайды, нек кыыстамайды, нек къуумайды?»

Парий, ол тынгысызлыгъы ичин кюйдюре, энишге, юйге чапды. Ол да тѣшден энерге, Ачаны юйюню аллында да бир мешина тохтады. Андан хыны тюшген адамланы атлагъанларын окъуна жаратмады ит. Аладан бири сехлени кылычларын аягъы бла уруп тюшюрдю да, арбазгъа суху кирип тебиреди. Тутар, юрген зат этмей, аны жолун кесип тохтады. Адам бла ит бетден-бетге сюелдиле. Огъурсуз эдиле келгенни кѣзлери. «Аллайны юйге жиберирге жарарыкъ туюлдю», — деди итни жюреги.

Ол адам хыны кыычырды, юрген этгенча. Парий тепмеди. Адам алгъа атлам этди. Ит да атлады алгъа. Адам бел баууну онг жанында тагъылып тургъан къапдан къара затны чыгъарды. Тутарны кѣзлерине къан чапды да, ол, акъ тишлерин от чакъдыра, бу аман адамны юсюне секирирге хазырланды. Алайлай, юйню эшиги терк ачылып, биреу жетип, парийни боюнундан къаты тутду. Ол Ача эди.

Элни тѣбен жанындан, огъары жанындан да

тиширыу сарнаула, сабий кычырыкыла, ушкок атылган тауушла чыгъа башладыла. Юйню ичинден Ачаны кыатышыны жүрексинип жиялганы да эшитилди. Аскерчилени орамдан кыарагъанлары да, юйню кыуршалагъанлары да сауутларын шарх-шарх этдире, аууз шытыларын чачдыра, кычыра, ашыкыдыра тургъантай, Ача мешинагъа кысымла элтип атды да, ахы кетип, арлакыда тургъан итине жанлады. Экиси да бетден-бетге кыарадыла, эки таза, халал жүрек. Ача, парийни кесине кыысын кыаты кыучакылады да, кычырыкы этип жияды. Тутар а, не этерге билмей, абызырап, иесини зыбыр, тузлу сакыалын кыатлап-кыатлап жалады. Алайда ангылады парий айырылыу сагыаты тузлу экенин.

Сехледен кыарап тургъан аскерчиле, сауут ойнатханларын, кычырыкы-хахайларын да кыоюп, ит бла адамны бир бирден айырылгъанларына кыарап, сын болдула.

Кёз жашлары бурчакы-бурчакы агъа, Ача, итинден кючден айырылып, жаралы бутун эки кыолу бла тутханлай, эхчеле, юйюне кирди. Босагыда сюелип тургъан арыкысуу узун аскерчиге:

— Кимни оноууду бу палах? — деп сорду. Ол, сёз да айтмай, сызгырыуун да тохтатмай, кыолунда ушкогуну буруну бла кыабыргыда Сталинни бла Берияны суратларын кёргюзтдю. Ача, мурдар бачамаланы суратларына жютю кыарап, тауча жараулу аман да айтып, жияу-сыйыт эте тургъан кыатыныны кыолундан кыагыанакы жашчыгын алды.

Алай бла ючюсю да юйден чыкыдыла. Тиширыу, кычычыгыын, жияуун да тохтатып, эрини бетине кыарады. Кёрмеген эди бирге жашагъан жети жылларында аны алай сазбет, сурбет, тынгылауукы болуп.

Ача, туууп ёсген кыудуретине кыарап, бир кесек сюелди. Ол журтун, табийгыатын кёз кыарамы бла кыучакылай эди. Кыяма жолгыа чыгыардан алгыа таулу жерини хауасындан кёкюрегин толтуруп-толтуруп жута... Кыара сауутлу кыара кишини кыара кыарамы таулугыа кыарап турду. Ача, кыагыанакычыгын да кёкюрегине кыысханлай, аласбулас атлай барып, дууулдай тургъан мешинагыа

минди. Тиширыуун да ары тартып алды. Сора Ача, эшиклери аппа-ачыкъ къалып, айтыр сёзюн айталмай тургъан юйюне, кеси жүрек жылыуун салып ишлеген юйюнс къарады. Қъарады да, терезеле жиляй тургъанларын эследи.

— О сыйлы Аллах! Терсни — терслигине, тюзню — тюзлюгюне кесинг жолукъдур, — деди таулу, эки къолун да кёкге узата, жаралы бууча ёкюре. — Бир хатасы болмагъан бу жарлы халкъны уа ёз ташындан айырып къойма, тилейме, — деп, кёк да, жер да эшитирча къычырды да, мешинаны къюбюрюню ортасында, сын ташча, сюелгенлей къалды.

Армау болуп тургъан Тутар а ёрге, адамлары болгъан жерге секирди. Ай медет, ол чыгъалмады ары. Бийик эди. Алайлай мешина тебиреди. Мешина жеринден тепгенлей, Ачаны къоллары кеси алларына алгъа узатылдыла. Тауларындан, къаяларындан тутуп, алагъа тагъылып, бу палахны тохтатып къояргъа къурешгенча.

— Тутар! — деп къычырды Ача. Ол, ауузун уллу ачып, дагъыда не эсе да айтды. Алай гюрюлдеген къара таууш жутуп къойду таулуну ауазын. Череклени жилягъанларын, къаяланы ауур ахтыныуларын, от жагъаланы сууукъ тынгылауларын жутханча.

III

Тутар, не этерге билмей, юйню къоюп кеталмай, бир кесек армау болуп сюелди да, узайып баргъан мешиналаны ызларындан атылды. Кетип баргъан жиляу-сыйытны ызындан элден чыкъгъан жерде жетди. Кесини адамлары болгъан мешинаны къыйналмай тапды да, аны тыяргъа къурешди. Аллына чыгъа, сол жаны, онг жаны бла бара... Чархланы къабаргъа къуреше... Ачы-ачы юре...

Жетмеди къарыуу ол палахны тохтатыргъа. Баям, бир амал табылыр эди, бу азапны чыгъаргъанла итле болуп, Тутар а адам болуп сюелселе.

Болмагъандан сора, мешиналаны ызындан тебиреди. Чаба-чаба, жүрегин жолгъа салып, бар къююн аямай чаба... Ол къазауатда Ачаны: «Тутар!» — деп къычыргъан ауазын энтта эшитди.

Ёрде сыгынып баргъан мешинагъа иги да жууукълашханында уа, Ачаны бетин шарт окъуна кёрдю. Мешина энишге айланганлай, азая баргъан кючюн жыйып, парий ары секирди. Кюбюрюне жарты-къурту илинип, бир кесек бара барды да, битеу ауурлугъу бла жерге горф деп тюшдю. Азмы, кёпмю турду... Бир кесекден эс жыйды. Ёрге турургъа кюрешди. Туруп, ол кызыуу бла алгъа чабарыкъ эди. Алай, сюелалмай, жолгъа ауду. Аны ал онг бутуна не эсе да бир зат болгъан эди. Билалгъан болурму эди алайда жарлы парий жанындан суйген иесинден айырылгъанын? Туталмады бу жол Тутар, туталмады...

IV

Ол, сюркеле, тырнакълай, жанталаша, Акъ Сыртха чыкъды. Андан, ол бийикден, къарап, къара мешиналаны къара барыуларын кёрдю. Тепмей, кёз къакъмай, солууун айландырмай, ых демей къарап турду. Жиляу-сарнаула узая барадыла. Тарны къаялары, агъачлары, ташлары, жоллары да узая баргъанча кёрюндю парийге. Бу жерни къудурети да, аны кесини битеу жашауу да...

Тарны жүрсгин жутуп алгъан мешинала кёзден ташайдыла. Сарнаула да ёчюлдюле. Энди Тутарны жүрегинде башланды сарнау. Башланды да, парийни кёулагъына Ачаны ауазы жапгыдан эшитилди. Дунияда бар ауазладан ариу ауаз. Тутаргъа не заманда да кюч бере келген ауаз. Бусагъатда уа, жүреги тарс деп эки жарылырча, мудахлыкъ берген ауаз.

Ол ауазны кётюралмай, бёрютут кесин тыялмай, ёнюн ахырына дери ачып, жиляу жырын айта, инжиле, улуй башлады. Алай сарнады таулу парий, къаяла башында булутла адам къанындан кызаргъан сундура. Алай улуду, бу журтланы, бу таулары, бу жерни иелерин артха чакъыра, Аллах-ха жалына. Алай улуду, ичине тартхан тылпыуу жиляу болуп чыгъа...

Ёню къарыкъгъандан сора, сагъайып тургъан ташлагъа жапланып, ёксюз кючюкча, жүрексинип сынсыды. Сынсыуу да тюгенип, кеси кесин да уну-

туп, чуу этмей, алайда, Акъ Сырт башында, сой-ланды.

Март эрттенликни, къарт эрттенликни ачы аязы парийни сыртын сылай, ауур ахтынды.

V

Бир заманда, юч аягъында кючден сюеле, Тутар ёрге турду да, кесини эсин излегенча, тегерегине къарады. Къоншу итле алайгъа келип тургъанларына ол, нек эсе да, артыкъ сейир этмей, чубур къуйругъун бир булгъап къойду. Итле уа бирем-бирем къанг-къунг этдиле да, улуй башладыла, парийге болушлукъ бергенча.

Тутар ауур башын энишге ийгенлей, эрий баргъан къарда къан ыз къоя, акъсай-акъсай, ёрге, эл таба айланды. Бирси итле бары да ызындан тизилип тебиредиле.

Ит жыйын эл аягъында къабырлагъа жууукълашды. Тутар ётюп кеталмады. Ол биле эди Ачань атасы, анасы да мында асыралгъанларын. Тохтап, ёмюрюнде былайгъа биринчи келгенча, хар сын ташха тюрслеп, хар бирине ичинден не эсе да айта, алай къарады. Ол халында бир кесек турду. Сора юре башлады. Юргени уа — нек тынгылайсыз, нек кётюрюлмейсиз, халкъыбыз кетгенден сора сиз былайда къалай къаласыз дегенлиги эди. Ол асылжюрек сын ташла адамла болуп чыкъсала сюе болур эди, баям.

VI

Кюню кёмюлген, оту ёчюлген тау элни итлери ара орамда барадыла. Ала хар чунгурун, хар ташын, хар агъачын да иги билген, иги таныгъан элни юйлерини ожакъларындан тютюн чыкъмайды, терезелери сокъур кёзлеге ушайдыла. Ых деген бир адам таууш жокъ. Тууарланы ёкюргенлери, къойланы макъыргъанлары, тауукъланы къанкъылдагъанлары палах келип, элни тебе тургъан уллу жюрегин чыгъарып, алып кетгенин билдиредиле.

Ол затны ангылагъанданмы, огъесе... Элни ортасында ныгъыш болуучу жерге жетгенлей, итле

тохтадыла да, бир кесекге кынкъ этмей турдула. Сора Тутар, башха амал тапмай, башын артха атып, мудахлыкъ оту жана тургъан кёзлерин да кысып, хырхы ауазын тылпыуу къатыш бошлап, суугъан тыпырланы жиляуун энтта башлады. Аны ауазы бу жол къалай эсе да ачыуланып чыгъады. Акъ Сырт башындача, инжиле, эрий, тилей угъай... Кимни эсе да жаныгъан этгенча, алай огъурсуз. Бирси итлени ауазлары да анга кышулгъанда уа, ол жыр бу жерге, аны халкына, хар инсанына келген палах бир заманда да унутулмазлыгыны белгисича эшитилди. Бирде уа таулу итлени улуулары кёчгюнчюлюк палахы сюрюп кетген халкыны ызындан узун сарын салгъанча кёрюнедиле. Элни эслиси, олтуруп, ныгыш этиучю жерни бюгюн итле сакълап кыалгъандыла.

Бир кесекден Тутар, кётюрюлюп, туугъан арбазына тебиреди. Бирси итле да жайылдыла юлерине, таулула эрттенлик дуудан жайылгъанча.

Тутар ёз арбазына кирди. Арбаз, къалай эсе да, бир жаралы жаныуаргъа ушады. Парий, анга болушругъу келгенча, бара барып, жатма тюбюнде Ача олтуруучу тапчанны кыулагъын бир-эки жалады да, андан башха амал табалмай, песини атылып тургъан чабырларына башын салып, алайда сынсый, сойланды. Сойланып эди арбаз да.

Тутар алай тургъанлай, ийнекни ёкюрсени эшитилди. Парий сагъайып, терк окъуна кётюрюлдю, халжар таба тебиреди. Аны кёргенде, кыуру биз кыалып кыалдыкъ да дегенча, Ачаны Айкыашха ийнеги жиямсырагъанча, мюнгюрдеди. Парий, кёп болмай туугъан бузоучукъ тургъан гитче орунчукъну эшигине барды. Арт аякларына сюелип, кюреше кетип, гумхоту бла тюртдю да, кыадауну ычхындырды. Сора ийнек орунну эшигинде тогъайны ёрге этди да, эшик таууш эте ачылды. Энди бузоучукъ эркинликке чыкъды. Энди ийнек да башына бош болду.

Бузоучукъ, жетип, кыуйругъун да ойната, кёмюк этдирип, эме башлады, сютден кызып тургъан эмчеклени алышындыра.

Алайда, кёргенин, билгенин да унутуругъу келе, ышаныуу ахыры бла тюгенип кыалмагъаны себепли, Тутарны жүреги арбазгъа тартдырды. Ким би-

леди... ол юй артына — халжаргъа ётген кезиуде...
Адамлары артха... Бир да билмезсе.

Парийни кёргенлей, арбаз биягъы айырылыу кюйюн соза башлады. Юйню эшиги кенгиге ачылып тургъанын кёргенде уа, Тутар сескеннген окъуна этди. Ол, акъсагъанын да хорларгъа кюреше, гыйы ташладан этилген тапкала бла кётюрюлюп, юйню ичине къарады. Ёчюлген отда сууугъан чоюн, бишген эт ийис. Юй тюрбюнде атылып тургъан жарты гыржын. Ёчюле баргъан жау чыракъ. Ундурукъ юсюнде тюрп-баш болгъан тешек, жастыкъла... Юйню ичине кирип, нек эсе да гыржынны жалады. Сора ууалып тургъан ариу бояулукъангачыкъланы эследе. Парий ангыламады ол не зат болгъанын. Алгъа атлап, энишге да ийилип, ийисгеп кёрдю. Ма алай билди Тутар бешик ийисни. Ма алай кёрдю Тутар ууалгъан бешикни. Бираз мычыгъандан сора, аны акъырын сынсыуу улуугъа бурулду. Алайда парий, башын да артха атып улуду, юйню ичин зынгырдата...

Парий жияу эте эди, ууалгъан бешикни жияуун. Халкъ бешигини жияуун. Парий жияу эте эди, атылып къалгъан гыржынны жияуун. Халкъ гыржыныны жияуун.

VII

Къуругъан тау элни экинчи тангы атды. Март айны тангы, морт сынган айны тангы, оту сууугъан айны тангы, къуту къуругъан айны тангы.

Танг, хар замандача, къанатларын жайып, къудуретни жангырта, жарыта, жырлата келмеди бу жол. Кеси кесин тюрк келди, къанатлары кюрк келди да, элни башындан къарады. Юйлени терезелеринде кесини уллу кёзлерин кюрк, арбазлагъа зыбыр къол аязларын сала. Танг, жауа-жауа, шош жияды. Эл анасыча жияды танг, насыпсыз анача.

— Жаз башы ёсерми энди бу жерде? — деп саргышланды танг. Акъ Сыртдан а анга жууапха Тутарны жыры эшитилди: алай инжиле келеди ол жыр, дунияда бар жырладан мудак жыр. Мен бек ангылайма ол жырны. Бирсиле да ангыласынла аны:

Эзе, эрите жанымы, —
Дейди ол.
Айтып турлукъма жырымы, —
Дейди ол.
Жырымы айтып турлукъма, —
Дейди ол.
Танг бла атып турлукъма, —
Дейди ол.
Келип турлукъма Акъ Сыртха, —
Дейди ол.
Къалауур болуп эл журтха, —
Дейди ол.
Сен кесинг къайтып келгинчи, —
Дейди ол.
Манга къолунгу бергинчи, —
Дейди ол.
Аллынга къарап турлукъма, —
Дейди ол.
Чакъыра, алай турлукъма, —
Дейди ол.

VIII

Ма алайды, кѣчгюнчюлюк азабын чекген, от жагъасындан юзюлюп кетген халкъны парийи — зауаллы Тутар, тулпар Тутар, сени къадарынг. Мен бюгюн да эшитеме сени ауазынгы, жилягъан ауазынгы. Эшитеме да, мен да жиляйма. Ауазынг а учуп айланады Беш да Тау элни башында. Кѣк бла жерни арасында уллу кѣчгюнчюлюкню, Аллах ургъан кѣчгюнчюлюкню, азабын халкъ унутуп къоймаз ючюн, аллай палах энди болмаз ючюн учады сени ауазынг, Тутар. Андан бери — Акъ Сыртдан манга дери саулай жетген ауазынг.

БАШЛАРЫ

Кюнюмю да, кечеми да китабы 0

НАЗМУЛА

СЕЗДЕ ГЮЛ ДА ЧАГЪАДЫ, СЕЗДЕН ОТ ДА ЧЫГЪАДЫ

Окъяучума алгъыш сёзюм	11
Жангы кюннге алгъыш	12
Жерим, жетерми кючюнг?	13
Ана тилсиз — адам тилсиз	14
Кюнню кёреме	16
«О, таулу кызла, къаракёз кызла!»	17
Жангы жылгъа алгъышым	18
Бешик жыр	19
Таулу тиширыу	20
Танг назмусу	21
Тепсейдиле таулу жашчыкъла	22
Жюрегим — антеннады	23
Эсгердим	24
Кязим, менми эдим терс?	25 ✓
Жашау («— Неди кюн дегенниг?»)	26
Сени излей	27
Бойнакъ бла сабан чыпчыкъ	28
«Бирге ушайдыла кюнлерим...»	29
«Эски бахча...»	30
«Ачы кычырыкъ тийип...»	30
Жолчукъ	31
Жангы жылда тиширыгъа айтылгъан кыска назмалар сёз	32
Жауун	33
Егюзле	34
Сёзню магъанасыны юсюнден айтама	34
Кече	35
Саргъалгъан чапыракъла	35
«Мешинала аугъан жерде...»	36
«Шош кечеде толгъан ай бирде...»	37
Эрттенликни ачама	38
Жаша сен, чыкълы эрттенлик!	38
Хорлауну кюнюнде жериме айтылгъан назму	39
«Субай таулу кыз, сабыр атлай...»	40
Жюзюк	41
Кюнюнг наныкъды	42
Байрамгъа чыкъды таулу	43
Жашау («Бармагъымы кюйдюрдюм...»)	44
Таула бла сёлешиу	45
Жашауну уртладым	46
«Эрттенлик. Кёк талада...»	47
Танг — тешикли къалач	48
Ташла	49
Арып къалмагъа эди таулу	50
«Мен шахаргъа...»	51
Жокъду бирлигибиз	52

Терек ауду	53
Акъ-сууну кёюню чалбаш ауазы	54
Жашау — кюрешди	55
Мен да аныча келсем эди	56
«Арбаз... Толгъан ай...»	57
«Уянады сырт тала...»	59
Аллах айтса	60
Ана тилибиз	61
Жангы макъамынгы айт	62
Кюч бирликдеди	63
Адам урлукъ себеди	64
Къайсын	65
Бюгече манга ай керекди	68
Эрттенлик	69
Шыкъыда Қязимни юйюнде туугъан уянымы	70 ✓
Ахлуларыма сёзюм	71
Абынсанг да — аума	72
Аурууунг тас болсун!	73
Жаз башымы кёк жаууну	74
Халкъ ийнагъы, халкъ жырчысы, маданият хазнабызны тутуругъу — Отарланы Омаргъа айтама	75
Халкъ болургъа унайыкъ	76
Жанадыла берчлери къолларында халкъымы	77
«Анга жан аурутханла да...»	78
Бийча сюелген терекни назмусу	79
«Танг — игиликге атады...»	81
«Терс бассанг...»	81
«Жолунг жангылса...»	81
«Сёзде гюл да чагъады...»	81
Къыргъызыстан	82 ✓
«О, Малкъарым, бийикледен къарагъан...»	83
Бирде къонакъгъа бардым мен бир элге	83
«Биргесине кём-кёк жазны да алып...»	83
«Жерге жангы, къууанч жарыгъын жая	83
Адам туугъанды	84
Эски жолла	85
Сау бол, эрттенлик	86
«Кюн чыкъды да, жарыта жерни...»	87
Къартлыкъны хорлайды атам	88
Сау эселе ананг, атанг...	89
«Бююн...»	90
Кюню болгъан, гюлю да болгъан бу жерибизни бир инсаныма да мен	91
Аман тенгиме	92
Музыка	93
Акъ таууш	94
Къыз жолда келеди	95
Сур заманны сур желинде	96
«Къар жауады, тынгылап...»	97
«Чуу, чуу, чууала...»	98
Чалгъыда	99
Танглы Малкъар	100
«Тангымы ауазы...»	101
Адам болугъуз	102
«Дарий жууургъанынгда...»	103

Аппа чыкыгъанды тойгъа	104
Туугъан элиме	105
Гюлле	106
Кёк чапыракъла шыбырдайдыла	107
«Шауданны кзулагъында...»	108
Эрттен хауа — тылпы эте тургъан сют	109
Шахмырза Сандни эсгереме	110
Кязмирек болайыкъ	111
«Жай ингирде...»	112
Будай бюртюкле — кюнчюкле	113
Кёпюр	114
«Биреуге кенг, биреуге тар...»	115
Таулу жашчыкыгъа	116
«Жюрегинг ачыкъ, газа эсе...»	117
«Къар... Жауады къар...»	118
«Кюннге айланып...»	119
«Жалан аякъ тепсейди...»	120
«Ёлмейин турургъа сюйгенден...»	120
Таулу тиширыу	121
Сукъланама	121
«Сабийле уа уллудула»	122
Жаш терекле, сабийле да...	123
«Къашларынгы да туююп...»	124
«Кёзлеринг...»	125
«Ай чыкъды, будай бетли...»	125
Сюйген кызы ёлген жашны сёзлери	126
Май келгенди таулагъа	127
Жерде чабады жауун	128
Жангы жылыбыз жетип келеди	129
Къыралым — юйюм	130
Жангы юйюр кзурагъанлагъа айтханлыгъымды	131
Жангы тангга алгъын	132
Арбазыбызгъа сабыр чыгъаса	132
Чыгъа келген кюннге айтхан тилегим	133
Туугъан кюнюнг чыкъды таугъа	135
Гуртуланы Сопайны жашы Мухамматны эсгере	136
Зар адамгъа, тар адамгъа айтама	138
Юйюнге уа келе бил	138
Суу	139
Жаншакъ	139
Боранда	139
Уллу Аллахдан тиледим	140
Ата-ана бла Ага журт	140
Окзуучума сёзюм	140
Сёзле («Сёзле мени бир-бирде...»)	141
«Терекле ичинде...»	141
Жауун жауа, кызы жашха айта турады	142
Арыгъан бла ауругъан	143
Ачы тилли жаншакъ къатын	143
Холамгъа энтта келдим	144
Татлы тенгеме айтама	144
Сау кюн кёрмей турдум сени	145
Къобуз ариу жырласа, тирлик да иги чыгъа...	145
Тюзлюк байрагъыны жыры	146
Сырт талада	147

«— Ариумулла чачларым?...»	147
«Бирге ушайдыла кюнлерим...»	148
Тас болду кюнюм	149
Ауругъан таулугъа	151
Кюннге да, кечеге да сорама	152
Сени чакъырдым	152
Сокъур («Тас этгенди да...»)	153
Жашырын талагъа айтылгъан назму	153
Къар жауа туруп...	154
Тейри кылыч бла Минги тау	154
Аман адам	155
Ауруй башлагъанды кёк	156
Къалды бетинг бетимде	157
Келеди алмаууурт кызыл танг	158
Башы сауда башсызгъа	160
Мен жууабын табалмагъан соруу	160
Унут менц, унут	161
Ашап-жашап къалайыкъ	162
Бек бийнг' а — ант болур	162
Керекмейле манга тангла	163
Ахшы тенгинг кетди да...	164
Тутхан ишиме айтама	164
Къайрысыз сиз, сазбет дунняла?	165
Тёрт соруулу бир назму	166
Ётюрюк	166
«Арну эсенг — ышарчы...»	167
Къайтама сени кеченге	167
Кишпучукъ	168
«Мен а санга ышанып...»	169
Черек	170
Жолда	171
Жулдузла — жырла	172
«Келдим санга танг бла...»	172
Байрам жашау	173
Ёз жолуна чыгъа баргъан жаш адамгъа айтама	173
«Мен бюгюн къууанчдан...»	173
Къыйынды бийик болгъан	174
«Кеси жолунг жарыкъ эсе...»	174
«Жарамы ачылгъаны...»	175
Женгил акъыллы адамгъа айтама	176
Элня уа — сокъуранмай	176
Ажашхан терекле	176
Холамда	177
«Мангылайымы...»	178
Хораз	178
Кесинде уялагъа, анда балалагъа	179
Мартны сегизничи кюнюнде — жерини сескениучю кюн- нюнде радиогъа келген къагъыт	180
«— Кюйюп кетди эсе жулдузу...»	180
Мадарымсыз адамгъа айтама	181
Къарыусузну масхара этерге кюрешген	181
«Боз туман, къой сюрюуге ушап...»	181
Деу не уллу эсе да	182
Умут бла байлыкъ	182
Кюн тууушда	182

Тырманчыгъа айтама	183
Эрлик бла жигит	183
Махтанчакъгъа айтама	184
«Жиямукъча, жюзюмлеге...»	184
Кече арада туугъан тизгинле	185
Емюрлюк от	185
Акъ-Суу элиме айтама	186
Къыш кече	186
«Палах оту жанады...»	187
Байсолтанланы Алимге айтылгъан назму	188
Мудахдыла къолларым	188
Терезсле — орам кёзлери	189
Кюз	190
Сени излей...	191
Бу бийикде сын болуп	192
Чалман	193
Табийгъат а — кеси тилек	194
Алай болма, тилейме	194
Жиягъан гюлле	195
Жулдузла ёссюнле	196
Жашы ажымлы жоюлгъан кишини сёзлери	197
Бу дуняда	198
Аманлыкъ этмеген эсе,— игиликди ол да	198
Къар жауады акъ байрамда	199
Жангы кырдыкга къууанып жырлай	200
Сюймекликге биринчи сёзюм	201
Терек бахчада	201
Жауунлу сагъышла	202
Уллу Хорлауну кюнюнде радиогъа келген къагъыт	204
Эркинлик	205
Жеримде жерим — Акъ-Суу элиме айтама	205
Байлыгъын башына жараталмагъан	206
Ниятинг жырлы болуп	206
Ана тилинги тас этсенг	207
«Мен къайры да барайым...»	207
Халаллыкъгъа таяна	208
Урушда жоюлгъанланы ауазлары	209
Мен жолда бара-бара...	211
Жауун бла тенг жаугъан назму тизгинле	212
Ёксюзлюк	213
Бурунгу сурат	214
«Биз бир бирден узакъбыз...»	215
«Келеди, келеди танг...»	215
«Тепсейсе, манга байрам къурап...»	216
«— Алтын алай къыйын...»	217
Чапыракъ бла таш	217
«Къолларым санга...»	218
«Ёзен башында жулдуз...»	219
«Терезенги жарыгъы...»	220
Элия — ажир кишнегени	220
«Зурнукла...»	221
Къыз. Тенгиз.	222
«Къыз гитара согъады. Къар эрий...»	223
«Жангы кюн кенг арбазгъа...»	223
«— Энди бир зат да кёрмейсе...»	224

«Жел...»	225
Отну кѳабыры	226
Учуп чыкѳды кѳызыл кѳуш	227
Изледим кеснми	228
Таулу реквием	229
«Сѳзле да чалбаш боладыла...»	232
Кѳюзгю аллында	233
Сѳзле («Сѳзле...»)	233
Сюргюнде кѳалгѳан сабийлик	235
Кѳюн тамычылайды, чачыла	236
Кѳюн жангылыгѳындан толѳу кѳолларым	237
Ким эсем да	238
Кѳязим	239
«Жауун эсе да...»	239
Ана тилим	240
Жауун, буз тийген тереземе	242
Дейдиле	243
Кѳуугѳун	244
Тарда	245
Тангга минигенме, кечеден чыгѳып	247
«Ай кѳкде. Тауушу...»	247
«Эки толкѳун...»	248
Хар кимни ѳз жаз башы	249
Эдуардас Межелайтисден	250
Жел	251
Гюл ѳлдю	252
Анкета	253
Кѳадар бла сѳлшеме	254
Жашчыкѳ	255
Кѳолларым созула ызынгдан	255
«Бир-бирде уа амандан...»	256
«Кѳюншунгу танасына...»	256
«Чыгѳанагѳа ѳсерге...»	256
Гитара	257
Декабрь айны 21-чи кѳюнюнде, Сталинни туугѳан кѳюнѳ- де, жаратылгѳан сѳзлерим	258
Халкѳымы мен ишлеген сураты	259
Тиширыу	261
Назму жазгѳан кезнѳум	262
Мудах сагѳышларынг жиямукѳла болуп чыгѳа	263
Зар адамгѳа энтта айтама	264
Акѳ-Суу. Жаз башы	264
Мен кетгенден сора да	265
Шошлукѳгѳа айтама	266
Туманла барадыла	267
Айча жюзеди жюзюгюнѳг	268
Эри урушда жоюлгѳан тиширыуну ауазы	269
Малкѳар журтума	270
Бизни кѳолларыбыз	271
Кѳычырыкѳ тийип, шошлукѳ сойланып кѳалды	272
Кѳыйынды	273
Мудах кѳюнѳмде поэзия бла сѳлшеме	274
Келгенме санга, кѳюз артыча, кѳарт болуп	275
Жюрегимде энтта да танг атды	275

Уяналаны Мухтарны эсгере	276
«Чапракъя агъа, агъа...»	277
Мен тангны ишледим да...	278
Ажашхан тай, къашха тай	279
Мудах сагъатымда айтама	280
Ойнайдыла сабийле	280
Урушда жоюлгъан, къаяча оюлгъан холамлы жашны эсгереме	281
Къарачайгъа келгенме	283
Мени къалай унугалдын?	284
Сёзюн айта билмегеннге	285
Къолларынг учдула да кетдиле	285
Сен -- мендесе	286
Сюймекликге экинчи сёзюм	286
Окъуучума айтама	287
Къанатлы	288
Билеу	288
Къара гюкле	289
Терекле	290
Сокъур («Душман Европаны жартысын малтап...»)	291
Мазаллы бла къарыусуз	292
Огъурсуз къатын	292
Игилнк этген	293
Биреу берген акъылын	293
Жер а халаллыгъын тас этмесин	294
Жашлагъа айтхан сёзлерим	296
Холам башында къара булутла	297
Жанбаш сыртда жангыз терек	298
Ишлейме	300
Деу Алауганны сыртына ушагъан Сырт талада, атам бла мен кёп жылны чалгъы тартхан талада туугъан тизгинле	301
Сен а быллай жеринг болгъанына шукур этесе	302
Акъ-Сууда ата юйюме айтама	304
Сюймеклик жыры	305
«Ата журтум!..»	306
Кёк асыры чууакъдан	306
Къабырлада	307
Черек бла адамын ушагъы	308
Адам дуниядан кетсе	310
Жюрекни булбулу	311
Ингирлик кёк чууакъды	313
Тюкенчи къыз	314
Тилек	315
Ата журтума	316
Эр киши жачаудан кетеди	317
Эрттенлик ачды жангы китабын	318
Чыракъ жандырдын	319
Мен сени бек алгъа кёргенде	319
Кечеге шаудан	320
Холам черегини жагъасында озгъан заманланы эсгерген толкъунлу кюнюмде туугъан сёзлерим	321
Урушдан къайтханны сёзлери	322
Жашау бла сёлсеме	323
«Кюн да кетеди дейдиле...»	324

Шинжикёз къатын бла тюгене баргъан эри	325
Ачы къадарынгы нек кёрдюм?	327
Ата журтунг болсун биргенге	328
Кёчгюнчюлюк эсима энтта тюшгенде къагъытха тюшген сёзлерим	329
Минги тау	331
Тейри къылычха айтханлыгъымды	332
«Мудах сагъатымда...»	333
Атым чабады	334
Акъсан къайтды ауазым	335
Тангнга алай киреме	335
✓ Холам	336
Тилегиме алгъыш этеме	337
Ана тилибизни къадарыны юсюнден сагъыш эте келген- де туугъан сёгиз тизгин	338
Туугъан кюнюнге саугъам	338
Санга таянганма	339
Уллу жыйылыуда малкъар тилни эниш этип сёлешген таулугъа айтхан сёзлерим	340
Эрттенлик	340
Соруула	341
Адам азан къычырады	342
Жарыкъгъа айтама	343
✓ Кешокъ улу Алимге	344
«Черек барады...»	345
Жашаууму къатладым	345
Эри келеди, эри	346
Адамны табийгъатха айтхан сёзю	347
Бу дуниядан кетсем да	350
✓ Китап	351
Кюн бла сёлешеме	351
Мени къоншумду Мазан	352
Поэтле жарлы болалла	354
Жер тепди, жюрекле титиреп.	355
Кёчгюнчюлюкге мен этген жыр	356
Тамблабыз келеди	357
«Кюн — шауданды, ёмюрлюк шаудан...»	357
Ауруу бла сёлешеме	358
Орамда	359
Жиляйды чыракъны жарыгъы	360
Таулу хычин	361
«Сиркиу жашчыкъ...»	362
Берген къол алгъан къолдан сыйлыды	363
Жашауунгу этдирме кюл	363
Къоркъама къара тангладан	364
Кеси кесиме аштылгъан назму	365
Гура	366
Жангы жылла эски болуп кетелле	367
Жерибизни мен да бир жашы	367
Туудукъчугъум Лейлячыкъгъа, Аллах берген къызчыгъы- ма айтхан биринчи назмум	368
Къолларынг сёлешедиле мени бла	369
«Кечени юсюмден...»	369
Мен Аллахдан тиледим	370
Адамлыкъ хорлар	370

Кюз артында терекде алмала бла селешеме	371
Сёзлерим кюйдюре	371
Не айтырса манга сен?	372
Манга бир кёрюн ансы	374
Неди шахар дегенинг	375
Кавказгъа къарагъанлай	376
Чапыракъла агъадыла	377
Ичгичини анасыны жияуу	378
Анамы эгечи Атталаны Чуннайны кызы Кызчыкъ ёлген кюн туугъан тизгинле	379
Къарт къатын бла къарт киши	380
Жерибизни, табийгъатыбызны, сора тамблабызны юсюн- ден да сагъышларым	381
Биттирланы Назир ёлген кюн айтхан нагъум	382
Созай тукъумубузгъа айтама	384
Бёрк	387
Толмагъан тилек	388
Эгечлени кётюрюгюз	389
Барама Холам таба	390
Жауунну энтта бир жырчыгъы	391
Кючюк	392
Галилео Галилей	393
Жырыбызны бирге жырлайбыз	394
Манга ариу сёзле айт	395
«Уллу шахар...»	396
Сен жиягъанда	397
Поэт ёлсе	398
Ай къанатлы музыка	399
Къонакъ	400
Кюн чыгъып тургъанлай окъуна	401
Танг келеди	402
Эрттенлик суратым	403
Минги таугъа	404
Жалан аякълай чабып чыкъды жаз башы	405
Ата юйюбюзде	406
Жангы кюннге алгъыш этеме	407
«Назмуларым...»	408

МЕН САУДА — АТАМ, АНАМ ДА САУ

Ананы эрттенлик жыры	411
Жукълайды анам	412
Анам, жашчыгъым, мен	413
Ананг ауруса	414
Анама	415
Атамы къоллары	416
Атамы треклери	417
Атамы къарамы	418
Къыйын соруу	419
Эрттенлик келеди, мудах жырча	420
Анамы чакътырып келигиз	421
«Мени атам кимди?» — дегенни айтып...»	422
Сабийлигиме тилегим	423
«Анам, бушто этип берчи жашынга...»	424
Мени кимден да иги билген — анам	425
Анасы къоюп кетген жашчыкъны сёзлери	426

Жылы гыржын, жангы айран, анам	427
Ауруп жатады солдат	428
Ауругъан кечемде	429
Жангыз ата он сабийин ёсдюрю...	430
Ёксюзле анасы	431
Анама къор болайым	434
Арбазымы ауазы	436
Эки къабыр	437
Анам кетгенли	438
Анамы къабырында айтама	438
Эртте, эртте, эртте эди — атам-анам сау заман	439
Анда таза боллукъма мен	439
Ата ташы	440
Эсиме тюшдюле анамы бети, анамы къоллары	441
Анамы къоллары да дугъума ийис этнучю эдиле	442
Ана	443
Аппасы бла туудугъу	444
Къарт аппа бла танг	445
Эртте кюнлерими эсгере	446
Иги танг атсын къудуретге	446
Инша Аллах!	447
Юч эркинлигим, юч да ёхтемлигим	448
Анама айтама	451
Ана къолу	453
Энтта да атама бла анама айтама	453
Анам харипни эсгере	454
Мен сауда --- атам, анам да сау	455
Къыйын сагъатымда атам-анам бла сёлешеме	456
Къыргъызда сабийлигими эсгере	457
Кюннге айтама	458
Анам --- жарыкъ тауум	459

ПОЭМАЛА

ТАШЧЫГЪЫНГ АЧЫСА ОҚЪУНА, ЖУЛДУЗУНГ СЫНСЫГЪАН ЖЕРСЕ СЕН

Туугъан жерибизге айтама	463
Менде кесинги къоюп кеггенсе, атам	470
Сабийлигими таласы бла сёлешеме	474
Тишируну мен ишлеген сураты	484
Эртте бай кишини иги иши	492
Жолоучу	496
Жер	501
Акъ сыртдан манга дери — сени ауазынг	514

Литературно-художественное издание

Созаев Ахмат Султанович

ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

В 2-х томах

Том I

Стихи и поэмы

На балкарском языке

Редактор А. Т. Додуева

Художник Ю. М. Алиев

Художественный редактор И. Я. Аккизова

Технический редактор Л. И. Прокопенко

Корректор М. Я. Гузиева

ЛКБ № 6 от 01.10.96

Сдано в набор 16.02.2001. Подписано к печати 10.04.2001.

Формат 84×100¹/₃₂. Бумага типографская № 2.

Гарнитура литературная. Печать высокая

Усл. п. л. 26,13. Уч.-изд. л. 14,98

Тираж 500 экз. Заказ № 127

Издательство «Эльбрус»

Нальчик, ул. Адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года

Мининформпечати КБР

Нальчик, пр. Ленина, 33

Соцаев А. С.

С Избранные произведения: В 2-х томах, Т. 1.—
Нальчик: Эльбрус, 2001.— 536 с.

ISBN 5-7680-1614-7

А. Соцаев — известный балкарский поэт, творчество которого отличают яркие выразительные картины природы и мира чувств; стихи его воспринимаются как песнь горам, отчизне, любви, гимн своему народу.

В настоящий том автор включил избранные стихотворения и поэмы, созданные за многолетнюю творческую жизнь.

С 4702100200-025
М 125(03)-2001 2001